Міністерство освіти і науки України

Український державний університет імені Михайло Драгоманова

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

УДК 378.091.3:37.011.3-051]:78:[373.3.015.31:159.955-028.43]:37.091.3-024.63(043.3)

ЯН ЦЗІНВЕНЬ

ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕлІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

011 Освітні, педагогічні науки

Галузь знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

楊靜雯 Ян Цзінвень

Науковий керівник:

Матвієнко Олена Валеріївна,

доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Ян Цзінвень. **Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. –** Кваліфікаційні наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2026.

Дисертація представляє комплексне дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Робота пропонує систематизований підхід, що включає теоретичне обґрунтування та практичну імплементацію розробленої методичної системи. Актуальність дослідження підкреслюється викликами сучасного інформаційного суспільства, де навички критичного мислення стають необхідним інструментом для орієнтації в потоці інформації. Майбутні вчителі мистецтв відіграють ключову роль у формуванні цих навичок у молодших школярів, оскільки мистецтво створює унікальне середовище для розвитку аналітичних здібностей та креативного мислення через застосування інтерактивних технологій навчання. Особливо важливо навчити майбутніх вчителів мистецтв створювати такі навчальні ситуації, де учні зможуть аналізувати, співставляти мистецькі твори, робити власні висновки. Інтерактивні технології дозволяють організувати співпрацю педагога з учнями замість традиційного "вичитування" матеріалу.

В контексті сучасної освіти, готовність майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, особливо засобами інтерактивних технологій навчання, є важливою складовою його професійної компетентності. Це дозволяє формувати в учнів не лише музичні здібності, але й ключові життєві компетентності, передбачені освітніми цілями згідно «Концепції НУШ».

На основі ґрунтовного аналізу міждисциплінарної наукової літератури, критичне мислення визначається як інтегративна здатність особистості, що поєднує

аналітичні, оцінювальні та креативні компоненти. Це дозволяє учням самостійно аналізувати інформацію, формулювати обґрунтовані судження та генерувати інноваційні ідеї в ситуаціях невизначеності. Інтерактивні технології в освіті виступають ефективним засобом активізації цих процесів, створюючи умови для діалогу, співпраці та творчого дослідження музичних явищ.

Провідне поняття дослідження – «підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій» – схарактеризовано як цілеспрямований процес формування у студентів системи знань, умінь та навичок, що дозволяють ефективно застосовувати інтерактивні технології на уроках мистецтва з метою розвитку у дітей здатності аналізувати, оцінювати та інтерпретувати мистецьки твори, висловлювати власні судження та створювати нові музичні образи.

Особливість такої підготовки полягає у формуванні компетентності майбутніх учителів мистецтв щодо використання інтерактивних технологій (музичних ігор, проблемних ситуацій, творчих завдань, групових дискусій) для активізації критичного мислення учнів при сприйнятті та аналізі музичних творів в умовах багатофункціональної мистецької освіти.

Мета дослідження, його науково-теоретичні підвалини та специфіка підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів за допомогою інтерактивних технологій зумовили необхідність обґрунтування концептуальних засад роботи. Вони базуються на трьох взаємопов’язаних концептах поетапного розв’язання означеної проблеми — методологічному, науково-теоретичному та технологічному.

Методологічний концепт відображає ідею узгодженого поєднання та взаємодоповнення фундаментальних наукових підходів, що лежать в основі дослідження. Зокрема, враховано підходи різних рівнів — філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового та технологічного.

Теоретичним підґрунтям для проєктування системи підготовки майбутніх учителів мистецтв до формування критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивного навчання стали положення концепції особистісно

орієнтованої освіти. Вони передбачають урахування суб'єктного досвіду кожного здобувача, організацію партнерської взаємодії між викладачем і студентом, опору на психолого-педагогічні особливості розвитку особистості та її професійного становлення, сприяння самовизначенню й самореалізації через використання інтерактивних технологій у мистецькій освіті, а також здатність як особистості, так і системи професійної підготовки до саморозвитку й упровадження інноваційних методів навчання.

Науково-теоретичний концепт дослідження ґрунтується на положеннях провідних педагогічних теорій і концепцій, які забезпечили розуміння сутності досліджуваної проблеми, уточнення ключових понять, науковий опис відповідних фактів і явищ та їхній аналіз. На цій основі сформовано понятійно-категоріальний апарат дослідження.

Критичне мислення розглядається як особливий тип мисленнєвої діяльності, що поєднує логічні, рефлексивні й творчі компоненти та формується в процесі самостійного пізнання. Воно дає змогу особистості обґрунтовано оцінювати інформацію, робити виважені висновки, приймати аргументовані рішення та генерувати нові ідеї в умовах невизначеності й суперечливості інформаційного середовища.

Ключовим аспектом підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів визначено їхню готовність застосовувати різноманітні інтерактивні технології навчання, що активізують пізнавальну діяльність учнів і сприяють формуванню вмінь аналізувати музичні твори та культурні явища.

У контексті підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів інтерактивні технології виступають потужним інструментом педагогічного впливу. Використання інтерактивних методів на уроках мистецтв дозволяє формувати в учнів різноманітні рівні пізнання: від базового сприйняття творів мистецтва , до їх критичного аналізу, інтерпретації та оцінки. Така методика навчання сприяє не лише засвоєнню музичних знань, але й розвитку аналітичного мислення та естетичного смаку. Особливість підготовки

вчителів мистецтв полягає у формуванні здатності поєднувати музичне мистецтво з розвитком мисленнєвих операцій учнів. На уроках мистецтв учень стає активним учасником творчого процесу, а його пізнавальний інтерес підкріплюється емоційним зануренням у світ звуків. Майбутній вчитель мистецтв виконує роль фасилітатора, який спрямовує дітей до самостійних висновків та оцінювання музичних явищ, розвиваючи критичне сприйняття музичного матеріалу.

Ефективність підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення залежить від їхньої компетентності у використанні інтерактивних технологій на музичних заняттях, вміння адаптувати ці технології до специфіки музичного мистецтва та здатності створювати на уроці атмосферу творчого пошуку.

Доведено, що результативність підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій у освітній процес здобувачів освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Музика) корелює з компонентами, критеріями та показниками рівнів його розвитку. Компоненти базуються на особливостях, складових критичного мислення, тому основними було обрано мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний *Мотиваційний компонент* виявляється в активній мотивації особистості до розвитку критичного мислення, виробленні установки щодо його застосування у процесі фахової діяльності; прагненні до саморозвитку та самовдосконалення. *Когнітивний компонент* визначається необхідною системою загально-педагогічних та фахових знань, у яких буде застосовуватися критичне мислення, наявністю знань про саме критичне мислення та методи його розвитку під час педагогічної діяльності, знань про методи самонавчання, самокорекції мислення. *Діяльнісний компонент* визначаємо як комплекс умінь і навичок критичного мислення, досвіду застосування їх на практиці, а також умінь підвищувати рівень компетентностей, прокладати траєкторію власного розвитку, готовності до фахових випробувань. *Рефлексивний компонент* охоплює здатність до рефлексії, самооцінювання, самоаналізу ефективності результатів застосування вмінь і навичок критичного мислення під час різних видів діяльності, застосування

майбутніми учителями мистецтв критичного переосмислення власної діяльності. Кожному компоненту критичного мислення відповідає критерій, за рівнем сформованості якого роблять висновки про ефективність процесу. Так, *ціннісно-мотиваційний*: сформованість мотивів та установок до розвитку і застосування критичного мислення у процесі майбутньої фахової діяльності; *пізнавальний*: сукупність професійних знань та знань про критичне мислення, методи його розвитку; *креативно-поведінковий*: вміння і навички, які входять до компетенції критичного мислення студента, застосування їх у професійній діяльності; *рефлексивно-результативний*: наявність рефлексії, емоційне ставлення до критики, діяльності. Виявлено і зафіксовано такі рівні розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв: *адаптивний, репродуктивний, продуктивний*.

Спираючись на методологічні підходи та педагогічні принципи, було визначено *педагогічні умови* розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв як систему цілеспрямовано сконструйованих взаємопов'язаних факторів, що впливають на цей процес і забезпечують його максимальну результативність у ході професійної підготовки. До таких умов віднесено: стимулювання пізнавальної мотивації, орієнтованої на підвищення рівня критичного мислення майбутніх учителів мистецтв засобами інтерактивних технологій; використання дидактико-розвивальних можливостей фахових дисциплін через насичення їх змісту проблемними завданнями та інтерактивними методами навчання з урахуванням специфіки критичного мислення; формування рефлексивного освітнього середовища, заснованого на партнерській взаємодії викладача і студента в межах суб'єкт-суб'єктних відносин.

Представлені педагогічні умови у експериментальному дослідженні реалізовувалися через структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, яка представляє собою систему взаємопов'язаних блоків: змістовий, методологічнний, технологічний, результативний, що послідовно відображають пролонгований у часі процес розвитку критичного мислення означених фахівців. Змістовий блок містить мету та завдання.

Методологічний блок відображає методологічні підходи (особистісний; компетентнісний; діяльнісний; системний; інтеграційний; синергетичний); принципи навчання: загальнодидактичні (єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання; науковості змісту і методів навчання; систематичності і послідовності; свідомості й активності здобувачів освіти; наочності; зв'язку навчання з практикою; індивідуалізації) та специфічні (творчої співпраці; рефлексивності); педагогічні умови підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Технологічний блок охоплює визначені фахові дисципліни, а також технології, методи, форми, фази, які реалізуються під час освітнього процесу на різних етапах підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (підготовчому, основному, рефлексивно-аналітичному). У результативному блоці представлені засоби для діагностики та оцінки дієвості педагогічних умов: критерії та рівні сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Результатом реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, є сформовані рівні критичного мислення майбутніх учителів мистецтв: продуктивний (29,4%, було – 10,5%) та репродуктивний (50,4%, було – 47,8%). Достовірність отриманих даних підтверджено за допомогою критерію знаків.

Отже, успішність підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій забезпечується упровадженням визначених педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Проведене дослідження не охоплює усіх аспектів проблеми фахової підготовки майбутніх учителів мистецтв. Подальшого вивчення потребує проблема творчого використання закордонного досвіду з розвитку критичного мислення в

процесі підготовки викладачів закладів вищої освіти до розвитку критичного мислення майбутніх фахівців в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Ключові слова: професійна підготовка, заклади вищої освіти, майбутні вчителі мистецтв, критичне мислення, компоненти критичного мислення, теоретико-методологічні засади формування критичного мислення.

ABSTRACT

***Yang Jingwen*. Training of Future Arts Teachers for the Development of Critical Thinking in Primary School Students by Means of Interactive Technologies. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.**

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences – Drahomanov Ukrainian State University – Kyiv, 2026.

The dissertation presents a comprehensive study of the problem of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies. The work proposes a systematic approach that includes both theoretical substantiation and practical implementation of the developed methodological system. The relevance of the study is emphasized by the challenges of the modern information society, where critical thinking skills become an essential tool for navigating the flow of information. Future arts teachers play a key role in the formation of these skills in primary school students, as musical art creates a unique environment for the development of analytical abilities and creative thinking through the use of interactive learning technologies. It is especially important to teach future arts teachers to create such learning situations in which students can analyze, compare musical works, and draw their own conclusions. Interactive technologies make it possible to organize cooperation between the teacher and students instead of the traditional “delivery” of material.

In the context of modern education, the readiness of a future arts teacher to develop critical thinking in primary school students, especially through interactive learning technologies, is an important component of their professional competence. This makes it possible to develop in students not only musical abilities but also key life competencies

envisaged by educational goals in accordance with the “New Ukrainian School Concept.”

Based on a thorough analysis of interdisciplinary scientific literature, critical thinking is defined as an integrative ability of the individual that combines analytical, evaluative, and creative components. This enables students to independently analyze information, formulate well-grounded judgments, and generate innovative ideas in situations of uncertainty. Interactive technologies in music education serve as an effective means of activating these processes, creating conditions for dialogue, cooperation, and creative exploration of musical phenomena.

The leading concept of the study – “training of future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies” – is characterized as a purposeful process of forming in students a system of knowledge, abilities, and skills that allow them to effectively apply interactive technologies in music lessons with the aim of developing in children the ability to analyze, evaluate, and interpret musical works, express their own judgments, and create new musical images.

The specificity of such training lies in the formation of the competence of future arts teachers in the use of interactive technologies (musical games, problem-based situations, creative tasks, group discussions) to activate students’ critical thinking in the perception and analysis of musical works in the context of multifunctional arts education.

The purpose of the study, its scientific and theoretical foundations, and the specificity of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies have determined the need to substantiate the conceptual principles of the work. They are based on three interrelated concepts of a phased solution to the outlined problem — methodological, scientific-theoretical, and technological.

The methodological concept reflects the idea of a coordinated combination and mutual complementarity of fundamental scientific approaches underlying the research. In particular, approaches of different levels are taken into account — philosophical, general scientific, specific scientific, and technological — among which are axiological, culturological, systemic, synergetic, integrative, subject-activity-based, competence-

based, contextual, personality-oriented, technological, artistic-pedagogical, and interactive approaches.

The theoretical basis for designing the system of training future arts teachers for the formation of critical thinking in primary school students by means of interactive learning is grounded in the provisions of the concept of personality-oriented education. These provisions involve taking into account the subjective experience of each learner, organizing partnership interaction between teacher and student, relying on psychological and pedagogical features of personality development and professional formation, promoting self-determination and self-realization through the use of interactive technologies in arts education, as well as the ability of both the individual and the system of professional training to self-development and the implementation of innovative teaching methods.

The scientific and theoretical concept of the study is based on the provisions of leading pedagogical theories and concepts, which ensured the understanding of the essence of the problem under study, clarification of key concepts, scientific description of relevant facts and phenomena, and their analysis. On this basis, the conceptual and categorical framework of the research has been formed.

Critical thinking is considered as a special type of cognitive activity that combines logical, reflective, and creative components and is formed in the process of independent cognition. It enables an individual to reasonably evaluate information, draw balanced conclusions, make well-grounded decisions, and generate new ideas in conditions of uncertainty and inconsistency of the information environment.

A key aspect of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students is defined as their readiness to apply various interactive learning technologies that activate students' cognitive activity and contribute to the formation of skills to analyze musical works and cultural phenomena.

In the context of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students, interactive technologies serve as a powerful instrument of pedagogical influence. The use of interactive methods in arts lessons enables the formation of various levels of cognition in students: from the basic perception

of musical works to their critical analysis, interpretation, and evaluation. Such a teaching methodology contributes not only to the acquisition of musical knowledge but also to the development of analytical thinking and aesthetic taste. A specific feature of training arts teachers lies in developing their ability to combine musical art with the development of students' thinking operations. In arts lessons, the student becomes an active participant in the creative process, and their cognitive interest is reinforced by emotional immersion in the world of sounds. The future arts teacher performs the role of a facilitator who guides children toward independent conclusions and evaluation of musical phenomena, fostering a critical perception of musical material.

The effectiveness of training future arts teachers for the development of critical thinking depends on their competence in using interactive technologies in music classes, their ability to adapt these technologies to the specifics of musical art, and their capacity to create an atmosphere of creative exploration during lessons.

It has been proven that the effectiveness of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies within the educational process of students majoring in specialty 014 Secondary Education (Music) correlates with the components, criteria, and indicators of its development levels. The components are based on the characteristics and elements of critical thinking; therefore, the main ones identified are motivational, cognitive, activity-based, and reflective. The motivational component is manifested in the individual's active motivation to develop critical thinking, the formation of an attitude toward its application in professional activity, and the aspiration for self-development and self-improvement. The cognitive component is determined by the necessary system of general pedagogical and professional knowledge in which critical thinking is applied, the presence of knowledge about critical thinking itself and methods of its development in pedagogical activity, as well as knowledge of methods of self-learning and self-correction of thinking. The activity-based component is defined as a set of critical thinking skills and abilities, experience in their practical application, as well as the ability to enhance one's level of competence, outline a trajectory of personal development, and readiness for professional challenges. The reflective component encompasses the ability for reflection,

self-assessment, and self-analysis of the effectiveness of applying critical thinking skills in various types of activity, as well as the application by future arts teachers of critical reconsideration of their own activity. Each component of critical thinking corresponds to a specific criterion, the level of formation of which serves as a basis for conclusions about the effectiveness of the process. Thus, the value-motivational criterion reflects the formation of motives and attitudes toward the development and application of critical thinking in future professional activity; the cognitive criterion reflects the set of professional knowledge and knowledge about critical thinking and methods of its development; the creative-behavioral criterion reflects the skills and abilities that constitute the competence of students' critical thinking and their application in professional activity; the reflective-resultative criterion reflects the presence of reflection and the emotional attitude toward criticism and activity. The following levels of development of critical thinking in future arts teachers have been identified and recorded: adaptive, reproductive, and productive.

Based on methodological approaches and pedagogical principles, pedagogical conditions for the development of critical thinking in future arts teachers have been defined as a system of purposefully designed interrelated factors that influence this process and ensure its maximum effectiveness during professional training. These conditions include: stimulation of cognitive motivation aimed at increasing the level of critical thinking in future arts teachers by means of interactive technologies; use of the didactic and developmental potential of professional disciplines through enriching their content with problem-based tasks and interactive teaching methods, taking into account the specifics of critical thinking; formation of a reflective educational environment based on partnership interaction between teacher and student within subject–subject relations.

The presented pedagogical conditions in the experimental study were implemented through a structural-functional model of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies, which represents a system of interrelated blocks: content, methodological, technological, and resultative, consistently reflecting a time-extended process of developing critical thinking in these specialists. The content block includes the goal, objectives, and social demand.

The methodological block reflects methodological approaches (personality-oriented; competence-based; activity-based; systemic; integrative; synergetic); principles of teaching: general didactic (unity of educational, developmental, and upbringing functions of learning; scientific character of content and teaching methods; systematicity and consistency; durability of knowledge; accessibility; consciousness and activity of learners; visibility; connection of learning with practice; individualization) and specific (creative cooperation; self-realization; reflexivity); as well as pedagogical conditions for training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies. The technological block encompasses the defined professional disciplines, as well as technologies, methods, forms, and phases implemented during the educational process at different stages of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies (preparatory, main, and reflective-analytical). The resultative block presents tools for diagnosing and evaluating the effectiveness of pedagogical conditions: criteria and levels of formation of readiness of future arts teachers to develop critical thinking in primary school students by means of interactive technologies.

The result of implementing the pedagogical conditions and the structural-functional model of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies is the formed levels of critical thinking in future arts teachers: productive (29.4%, previously 10.5%) and reproductive (50.4%, previously 47.8%). The reliability of the obtained data has been confirmed using the sign test.

Thus, the success of training future arts teachers for the development of critical thinking in primary school students by means of interactive technologies is ensured through the implementation of the defined pedagogical conditions and the structural-functional model of such training.

The conducted research does not cover all aspects of the problem of professional training of future arts teachers. Further study is required on the issue of the creative use of international experience in developing critical thinking in the process of training higher education instructors to foster critical thinking in future specialists and practicing teachers

of various specialties within the field of knowledge 01 Education / Pedagogy.

Keywords: professional training, higher education institutions, future arts teachers, critical thinking, components of critical thinking, theoretical and methodological foundations of critical thinking formation.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у фахових наукових журналах:

1. Цзінвень Я. Формування світоглядної культури та його вплив на становлення особистості майбутнього педагога. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 6 (1). С. 74–81. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1)/2.2024.08

2. Цзінвень Я., Ведмеденко І. Педагогічна майстерність учителя як основа ефективного навчання в умовах сучасних освітніх викликів. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 7 (2). С. 149–159. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/2.2024.28

3. Tsziven Y. Structure of teachers' readiness to develop critical thinking in younger school-age students. *Innovate Pedagogy*. 2025. Т. 2, № 85. С. 184–189. URL: https://doi.org/10.32782/ip/85.2.33

4. Матвієнко О., Ян Ц. Особливості підготовки майбутніх вчителів музики до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 11(57). С. 891-908. URL: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-891-908

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження

5. Цзінвень Ян. Значення ораторських умінь у професійній діяльності сучасного вчителя. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 2):* матеріали XI Всеукр. науково-практ. студент. інтернет-конф., м. Київ, 29 березня 2024 р. Київ, 2024. С. 366-371. URL: https://pf.udu.edu.ua/images/2024_dok/%D0%A7_%D0%86%D0%86_%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2024_%D0%9D%D0%90%D0

%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%D0%A0_%D0%A1%D0%A2%D0%A3%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%90_nw.pdf

6. Цзінвень Ян. Педагогічна майстерність як основа успішної комунікації в навчальному процесі. *Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України.* Матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря, м. Київ, 3 жовтня 2024 р. Київ, 2024. С. 225-227. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/47122/Konteksty%20naukovykh%20doslidzhen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

7. Цзінвень Ян. Інтерактивні технології для розвитку критичного мислення молодших школярів: підготовка вчителів початкової школи. *PROКИЇВ.* Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 3-4 грудня 2024 р., Київ, 2024. С. 410-413. URL: https://ndirom.org/wp-content/uploads/2025/01/TEZY4.pdf

8. Цзінвень Ян, Химич М.А. Казкотерапія як засіб розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень:* матеріали VII Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 14 лютого 2025 р., Полтава, 2025. С. 268-271. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/14.02.2025/33

9. Цзінвень Ян, Химич М.А. Розвиток соціальних навичок молодших школярів засобами інтерактивних освітніх платформ. *Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти:* матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 27-28 лютого 2025 р. – Львів: Львівський науковий форум, 2025. С. 43-45. URL: http://lviv-forum.inf.ua/save/2025/27-28.02/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

10. Цзінвень Ян. Інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Освіта в часи кризи: інновації, стійкість та український досвід :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 3 жовтня 2025 р., Київ, 2025. С. 519-523. URL: https://drive.google.com/file/d/1IQp-l5rs4mEzTMa4gfjkJDqatGvtoanS/view

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КМ – критичне мислення

ЗВО – заклад вищої освіти

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 16

ВСТУП 19

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 27

1.1. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен. 27

1.2. Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках мистецтв: науково-педагогічний дискурс 40

1.3. Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій 56

Висновки до першого розділу 83

РОЗДІЛ ІІ. ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 87

2.1. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення школярів 87

2.2. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій 98

Висновки до другого розділу 125

РОЗДІЛ ІІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 127

3.1. Діагностика готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій 127

3.2 Реалізація педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. 140
3.3. Результати експериментального дослідження та їх аналіз..... 159
Висновки до третього розділу..... 174
ВИСНОВКИ 177
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 181
ДОДАТКИ 207

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах трансформації української шкільної освіти особливої значущості набуває питання підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів. Відповідно до «Концепції Нової української школи», початкова освіта закладає фундамент для подальшого успішного навчання, а формування критичного мислення визначено серед ключових компетентностей учнів.

Теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутніх педагогів висвітлено в працях О. Дубасенюк, Н. Кузьміної, С. Сисоєвої та інших учених. Питання розвитку мислення, зокрема професійного, розглядаються у дослідженнях педагогів і психологів, серед яких І. Бех, А. Брушлинський, О. Дубасенюк, В. Зінченко, С. Максименко та ін. Теоретичні засади оновлення змісту, методів і дидактичних характеристик музично-педагогічної освіти в Україні розробляли Т.Дорошенко, А. Козир, О. Реброва, О. Ростовський, М. Ткач, О. Щолокова та інші науковці.

Філософські, теоретичні та методичні аспекти становлення й розвитку ідеї критичного мислення висвітлено як у вітчизняній (Н. Басова, М. Варлаков, О. Пометун, Г. Соріна, С. Терно), так і в зарубіжній педагогічній думці (T. Bartell, J. Dewey, L. Elder, C. Meredith, R. W. Paul, K. Popper, Ch. Temple, D. Halpern, A. Fisher).

Концептуальні підходи до визначення особистісних характеристик людини, здатної до критичного мислення, представлено в працях зарубіжних філософів, педагогів і психологів, зокрема Дж. Брауса, Д. Вуда, М. Ліпмана, Д. Макінстера, С. Метьюза, Р. Пола, В. Саулії, В. Самнера, Л. Спесера, Д. Халперн, У. Х'юїта.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів потребує впровадження інноваційних підходів, зокрема використання інтерактивних технологій навчання. Мистецька освіта має значний потенціал для формування критичного мислення через активізацію емоційно-чуттєвої сфери, розвиток аналітичних здібностей та стимулювання творчого потенціалу учнів.

Професійна підготовка майбутніх вчителів мистецтв в сучасних

соціокультурних умовах має бути спрямована на формування компетентного фахівця, здатного впроваджувати інтерактивні технології в освітній процес. Такий вчитель повинен бути творчим, інтелектуально гнучким, лідером-наставником, який володіє не лише музичними знаннями та навичками, але й методиками розвитку критичного мислення учнів.

Критичне мислення у контексті музичної освіти передбачає здатність аналізувати музичні твори, оцінювати їх художню цінність, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між різними музичними явищами та формулювати судження про музику. Інтерактивні технології навчання (дискусії, проєктна діяльність, музичні ігри, проблемні ситуації) створюють сприятливе середовище для розвитку цих навичок.

У сучасній педагогічній науці та практиці особлива увага приділяється формуванню критичного мислення учнів як ключової компетентності для життя в динамічному світі. Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів стає важливим завданням педагогічних закладів вищої освіти.

Мистецька освіта, зокрема музична, має значний потенціал для формування критичного мислення дітей, оскільки передбачає аналіз, інтерпретацію та оцінювання творів мистецтва. Майбутній вчитель мистецтв повинен не лише досконало володіти фаховими компетентностями, але й методиками розвитку критичного мислення учнів засобами інтерактивних технологій..

Науковий дискурс щодо критичного мислення як психолого-педагогічного феномену представлений працями вітчизняних та зарубіжних дослідників. Методологічні засади розвитку критичного мислення розроблені в працях Дж. Д'юї, Р. Джонсона, О. Пометун, О. Тягла. Специфіка формування критичного мислення в молодшому шкільному віці досліджувалась С. Терно, О. Бєлкіною, І. Большаковою та іншими науковцями.

Інтерактивні технології як ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів розглядали Н. Васильєва, О. Комар, І. Кочан, О. Пометун. Водночас, теоретичні та методичні аспекти підготовки майбутніх вчителів мистецтв

до використання інтерактивних технологій з метою розвитку критичного мислення молодших школярів залишаються недостатньо дослідженими.

Особливої уваги потребує розробка методичного інструментарію, що дозволить майбутнім вчителям мистецтв ефективно використовувати інтерактивні технології для розвитку критичного мислення учнів. Специфіка музичного мистецтва створює унікальні можливості для формування аналітичних, рефлексивних та оціночних умінь молодших школярів через інтерактивну взаємодію.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв повинна базуватися на комплексному підході, що інтегрує психолого-педагогічну, методичну та фахову складові професійної освіти. Важливим елементом такої підготовки є формування у студентів компетентностей щодо проєктування та реалізації інтерактивних методів навчання на уроках музичного мистецтва з метою розвитку критичного мислення учнів.

Аналіз наукових джерел та освітньої практики дозволяє стверджувати, що ефективна підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів вимагає створення інноваційного освітнього середовища у закладах вищої освіти, запровадження спеціалізованих курсів та використання практико-орієнтованого підходу до навчання.

Реалізація якісно високого показника практичної підготовки майбутніх учителів мистецтв у вузі значною мірою залежить від оволодіння методами та засобами розвитку критичного мислення молодших школярів, серед яких особливо важливим є інтерактивне навчання.

Необхідність модернізації професійної підготовки студентів спеціальності відповідно до вимог сучасного соціуму, недостатня теоретична розробка інтерактивних технологій як засобу розвитку критичного мислення та методик підготовки майбутніх вчителів мистецтв до їх впровадження у початковій школі зумовили вибір теми дослідження: **«Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій».**

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки і є складовою наукового напрямку Українського державного університеті імені Михайла Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова (протокол № 6 від 23.12.2025 р.)

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Задля реалізації мети були визначені наступні **завдання дослідження:**

1. Розкрити та теоретично осмислити сутність критичного мислення молодших школярів як психолого-педагогічного феномену в контексті музичної освіти.

2. З'ясувати ефективність інтерактивних технологій навчання як інструмента розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

3. Теоретично обґрунтувати структурно-функціональну модель підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

4. Експериментально перевірити структурно-функціональну модель підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій та здійснити аналіз результатів.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів мистецтв в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження, а саме: *теоретичні*: аналіз, класифікація наукових даних – для вивчення стану науково-теоретичного й практичного вирішення досліджуваної проблеми, визначення сутності готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій; синтез, порівняння й узагальнення – для зіставлення різних поглядів учених на питання готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій; моделювання – для розробки алгоритму процесу формування готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій; *емпіричні*: методи анкетування, тестування, бесіди, онлайн-опитування – для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій та перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій; *методи математичної статистики*: статистична обробка даних, порівняння середніх арифметичних, кореляційний аналіз; *графічне зображення результатів* – для кількісної і якісної обробки та оцінювання експериментальних результатів щодо готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому**:** *вперше* теоретично *обґрунтовано та експериментально перевірено* структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, яка репрезентує цілісну систему взаємопов’язаних блоків (змістового, методологічного, технологічного, результативного); *визначено* структурні

компоненти готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний); *схарактеризовано* критерії та показники сформованості зазначеної готовності (ціннісно-мотиваційний, пізнавальний, креативно-поведінковий, рефлексивно-результативний); *виявлено* рівні готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (адаптивний, репродуктивний, продуктивний); *обґрунтовано* педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (активізація пізнавальної мотивації; реалізація дидактико-розвивального потенціалу фахових дисциплін через упровадження проблемних завдань та інтерактивних методів навчання; створення рефлексивного освітнього середовища на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії «викладач – студент»); *уточнено* сутність поняття «критичне мислення», яке розглядається як інтегративний тип мислення особистості, що забезпечує здатність до аргументованого оцінювання інформації, прийняття обґрунтованих рішень і продукування нових ідей в умовах невизначеності; набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність і структуру готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Практична значущість полягає в тому, що: розроблено та обґрунтовано ефективні підходи до підготовки майбутніх учителів мистецтв, спрямовані на формування їх готовності розвивати критичне мислення учнів; запропоновано методичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій (дискусій, проєктної діяльності, ігрових та цифрових інструментів) на уроках музичного мистецтва в початковій школі; створено систему вправ і завдань, які сприяють розвитку в молодших школярів умінь аналізувати, порівнювати, оцінювати музичні твори та формулювати власні судження; результати дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти для вдосконалення навчальних програм і курсів з методики музичного навчання; матеріали роботи можуть

слугувати основою для підвищення кваліфікації вчителів, а також для впровадження інноваційних педагогічних технологій у практику Нової української школи.

Отримані результати сприяють підвищенню якості музичної освіти та формуванню в учнів ключових компетентностей, зокрема критичного мислення, що є важливою умовою їхнього успішного розвитку.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (довідка № 390/2025 від 19.12.2025), Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 335 від 30.12.2025 р.), Київського міжнародного університету (довідка № 297 від 18.12.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Автором проаналізовано педагогічні передумови розвитку й формування критичного мислення майбутнього вчителя [87]. Систематизація матеріалу щодо педагогічної майстерності вчителя як основа ефективного навчання в умовах сучасних освітніх викликів [189].

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях і повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема:

– *всеукраїнських:* І Всеукраїнських педагогічних читаннях пам'яті Володимира Бондаря «Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України» (м. Київ, 3 жовтня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Педагогічна освіта: методологія, теорія, технології» (м. Умань, 17–18 жовтня 2024 р.); ІІІ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Упровадження сучасних технологій для реалізації завдань освітніх галузей НУШ» (м. Кропивницький, 23 жовтня 2024 р.); ІІ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Зміцнення спільних європейських цінностей через освіту» (м. Запоріжжя – Мелітополь, 25 жовтня 2024 р.); ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю PROКИЇВ (м. Київ, 3–4 грудня 2024 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною

участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (м. Вінниця, 19 грудня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в початковій і спеціальній освіті: досягнення та перспективи» (м. Черкаси, 14 травня 2025 р.);

– *міжнародних:* ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток освіти в європейському просторі: національні виклики та транснаціональні перспективи» (м. Ніжин, 14–15 листопада 2024 р.); VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (м. Слов'янськ – Дніпро, 6–7 грудня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна підтримка в умовах постконфлікту: європейський досвід для українських фахівців» у межах проєкту EU4YOUTH – Post-conflict Education and Trauma-Informed Pedagogy Programme (м. Київ, 23 травня 2025 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта в часи кризи: інновації, стійкість та український досвід» (м. Київ, 3 жовтня 2025 р.).

Результати дослідження також обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та на засіданні кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки педагогічного факультету (2022 – 2025 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 10 наукових працях. З них: 4 статті у фахових виданнях України категорії «Б», 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (245 найменувань, з них 41 – іноземною мовою) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 240 сторінок, із них: 166 сторінок основного тексту, додатків, які складають 33 сторінок. Робота містить 18 таблиць та 7 рисунків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Критичне мислення молодших школярів як психолого-педагогічний феномен.

Сучасний етап розвитку суспільства та реалізація ідей НУШ зумовлюють потребу оновлення змісту й технологій педагогічної освіти в Україні. Сучасна школа покликана забезпечувати гармонійний розвиток особистості дитини, формування загальнолюдських цінностей і життєвого досвіду, а також підготовку молодших школярів до життя в умовах динамічних соціальних змін. Особливого значення набуває розвиток уміння самостійно, критично й творчо мислити, генерувати нові ідеї та приймати обґрунтовані рішення.

Становлення сучасної концепції критичного мислення у педагогічній науці значною мірою пов’язане з досягненнями американської когнітивної психології, представленими працями Дж. Андерсона, Дж. Брунера, К. Мередіта, С. Міллера, Д. Надлера, Р. Стернберга, Д. Стіла, Ч. Темпла, Д. Халперн та інших дослідників.

Аналіз сучасного трактування критичного мислення в зарубіжній педагогічній теорії та практиці засвідчує значне розмаїття підходів і концепцій. Цій проблемі присвячено численні дослідження педагогів і психологів, серед яких особливу увагу привертають найбільш відомі праці.

Зокрема, у 2001 році у видавництві Кембриджського університету була опублікована книга А. Фішера «Critical Thinking: An Introduction», у якій розкрито сутність критичного мислення, шляхи його розвитку, особливості аргументації, встановлення причинно-наслідкових зв’язків, інтерпретації ідей, аналізу міркувань та оцінювання джерел інформації.

Праця Дж. А. Брауса та Д. Вуда «Environmental Education in the Schools — Creating a Program that Works!» присвячена проблемам розроблення й упровадження програм екологічної освіти. У ній розглядаються соціальні

екологічні виклики, особливості функціонування шкільної системи, значення інтелектуального й морального розвитку учнів, удосконалення навчальних цілей і змісту освіти, застосування інноваційних стратегій навчання, різноманітних видів діяльності та методів оцінювання результативності освітніх програм.

Важливим методичним джерелом є наукова праця «Технологія розвитку критичного мислення учнів» (А. Кроуфорда, Е. В. Саул, С. Метьюза та Дж. Макінстера), що є перекладом матеріалів міжнародного проєкту «Читання і письмо для розвитку критичного мислення». Автори зазначають, що створена ними програма підвищення кваліфікації педагогів спрямована на організацію глибшого навчання, значущого для реального життя учнів, яке не лише підвищує успішність, а й сприяє становленню творчих і соціально активних особистостей.

Одним із найбільш авторитетних видань у галузі психології критичного мислення є праця Д. Халперн «Psychology of Critical Thinking». У ній аналізуються когнітивні процеси мислення і пам'яті, взаємозв'язок мислення та мовлення, логічне міркування, оцінювання аргументів, перевірка гіпотез, прийняття рішень в умовах невизначеності, розвиток умінь розв'язувати проблеми та співвідношення критичного й творчого мислення.

Значний інтерес становить також книга С. Шейбе та Ф. Рогоу «Media Literacy: Critical Thinking in a Multimedia World», у якій визначено ключові компоненти критичного мислення, серед яких допитливість, дослідницька спрямованість, систематичний аналіз інформації, конструктивний скептицизм, орієнтація на якісну аргументацію, гнучкість і неупередженість.

У праці Б. Мура та Р. Паркера «Critical Thinking» представлено ґрунтовний аналіз основ критичного мислення, різновидів міркувань, взаємозв'язку критичного мислення з умінням чітко й логічно висловлювати думки письмово, проблем достовірності інформації, риторичних прийомів переконання, логічної побудови аргументації, видів індуктивних доведень, причинно-наслідкових пояснень, а також моральних, правових і естетичних критеріїв оцінювання.

У книзі Р. Пола «Критичне мислення: Що необхідно знати для виживання у швидкоплинному світі» [237] наголошується, що саме розвиток критичного

мислення має стати центральною ідеєю освітніх реформ. Автор простежує еволюцію руху критичного мислення в історичному контексті, підкреслює його роль у становленні демократичного суспільства, розглядає діалогічне й діалектичне мислення, метод Сократівського запитування, значення критичного мислення для науки, можливості його застосування у різних галузях знань, таксономію Блума, питання критичної та культурної грамотності, а також зв'язки з філософією та когнітивною психологією.

Американський філософ і педагог Дж. Дьюї підкреслював, що головне завдання сучасної освіти полягає не в передачі готових знань, а у формуванні здатності мислити критично. Оскільки освіта спрямована у майбутнє, першорядного значення набуває розвиток інтелектуальних умінь, які дають змогу адекватно оцінювати нові ситуації та виробляти ефективні стратегії подолання можливих проблем.

Формування критичного мислення молодших школярів відбувається насамперед у процесі їх активної пізнавальної діяльності та взаємодії з однолітками. Для нашого дослідження важливими є наукові підходи до визначення характерних рис критичного мислення особистості, серед яких:

– самостійність мислення та незалежність суджень, що проявляються у прагненні самостійно осмислювати інформацію, відстоювати власну позицію та брати участь в обговоренні навчальних питань;

– здатність аргументовано захищати власну думку, не піддаючись тиску оточення, уміння виявляти хибність чужих тверджень і прагнення з'ясувати причини висловлюваних позицій;

– самокритичність, що виявляється у здатності помічати власні помилки, адекватно оцінювати результати своєї діяльності та конструктивно сприймати зауваження;

– пошукова спрямованість мислення, орієнтація на вдосконалення та знаходження найефективніших способів розв'язання завдань, готовність переглядати власні висновки;

– уміння вести діалог, аргументувати позицію, поважати думку інших і

співпрацювати для досягнення спільного результату [1; 4; 6; 11; 18].

Дослідники наголошують на необхідності формування в учнів умінь самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, виконувати творчі й нестандартні завдання, робити власні висновки та аналізувати помилки — як власні, так і чужі. Це свідчить про те, що передумови критичного мислення можуть і повинні розвиватися вже в початковій школі, тоді як нехтування цим завданням значно ускладнює його реалізацію на наступних етапах навчання. Водночас спеціальних педагогічних досліджень, присвячених саме розвитку критичного мислення молодших школярів, поки що недостатньо. Так, робота О. Бєлкіна-Ковальчук була спрямована на вивчення проявів критичного мислення в учнів початкових класів під час виконання спеціально розроблених завдань на виявлення помилок, неточностей і спотвореного змісту текстів і зображень [12].

Себало Л. та Тесленко Т. акцентували увагу на формуванні критичності як особливого ставлення учнів до змісту й результатів власної діяльності та діяльності інших [18]. Вукіна Н., Дементієвська Н. і Сущенко І. розмежували дві основні форми прояву критичності та самокритичності: у пізнавальній діяльності під час розв’язання інтелектуальних завдань і в оцінюванні поведінки та особистісних якостей [27]. Дослідження Т. Васютіної, присвячені розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, також підтверджують значний потенціал початкової школи у формуванні критичного мислення [18].

Виникнення наукових уявлень про критичне мислення традиційно пов’язують із діяльністю американського філософа, психолога й педагога Джона Дьюї, якого нерідко називають засновником сучасної концепції критичного мислення. Сам дослідник використовував поняття «рефлексивне мислення», трактуючи його як активний, послідовний і уважний аналіз людиною власних переконань, суджень чи знань з урахуванням підстав, на яких вони ґрунтуються, а також можливих висновків, до яких вони приводять.

Розглядаючи критичне мислення як діяльнісний процес, Д. Дьюї протиставляв його пасивному мисленню, коли людина лише сприймає готові ідеї або інформацію від інших. На думку вченого та його послідовників, сутність

критичного мислення полягає саме в самостійному розумовому зусиллі: людина ставить запитання, шукає відповіді, аналізує факти і робить власні висновки, а не обмежується механічним засвоєнням чужих думок.

Характеризуючи це мислення як наполегливе й обачне, Д. Дьюї протиставляв його нерефлексивному способу мислення, який проявляється у поспішних висновках або необдуманих рішеннях. Хоча в окремих ситуаціях швидке реагування є виправданим, значно частіше люди діють імпульсивно там, де необхідно було б зупинитися, зважити обставини та проявити розсудливість.

Особливо важливою у концепції Д. Дьюї є увага до підстав, що підтримують переконання, і до наслідків, які з них випливають. Отже, центральним стає усвідомлення причин, через які людина приймає певні ідеї, а також оцінка можливих результатів цих переконань. У цьому контексті аргументованість і здатність до обґрунтування власних суджень виступають необхідними складниками критичного мислення. Таким чином, хоча критичне мислення не зводиться лише до логічних міркувань, уміння раціонально мислити становить його ключову основу.

Засновник Інституту критичного мислення у США, професор Колумбійського університету М. Ліпман визначав критичне мислення як компетентне й відповідальне мислення, що дає змогу людині формувати обґрунтовані та достовірні судження, здатне до самокорекції й залежне від конкретного контексту.

Саме М. Ліпман започаткував систематичну практику навчання критичного мислення, обґрунтовуючи її необхідність тим, що демократичне суспільство потребує не лише раціонально мислячих, а насамперед розумних і відповідальних громадян. Із цією метою вчений розробив програму «Філософія для дітей», яка передбачала послідовне формування мисленнєвих умінь у школярів від початкової школи до завершення навчання.

На думку М. Ліпмана, критичне мислення складається з шести основних компонентів:

1. здатності мислити, що передбачає опанування спеціальних прийомів і

операцій мислення;

2. уміння формувати самостійні судження через порівняння різних позицій і визначення можливих альтернатив;

3. відповідальності, яка проявляється у здатності обґрунтовувати власні висновки переконливими аргументами;

4. самокорекції — уміння аналізувати й переглядати власні судження з метою їх удосконалення;

5. добору критеріїв оцінювання, що використовуються для аналізу й критичного осмислення інформації;

6. чутливості до контексту, тобто здатності співвідносити загальні критерії з конкретною ситуацією та за потреби виробляти нові.

А. Кроуфорд, В. Саул і С. Метьюз розглядають критичне мислення як цілеспрямовану й саморегульовану систему суджень, що застосовується для інтерпретації, аналізу, оцінювання та формулювання висновків, а також для пояснення концептуальних і контекстуальних підстав цих суджень. Вони підкреслюють, що критичне мислення є важливим інструментом дослідження та складним процесом творчого переосмислення знань. Це активна пізнавальна діяльність, яка відбувається одночасно на різних рівнях, причому засвоєна інформація постійно уточнюється, систематизується й оцінюється з позицій її істинності та достовірності [159].

У психологічному аспекті критичність мислення розглядається як одна з ключових інтелектуальних властивостей особистості й трактується як усвідомлений контроль людини над перебігом власної розумової діяльності.

З огляду на те, що саме в початковій школі закладаються базові основи становлення особистості, формування критичного мислення доцільно розпочинати вже в молодшому шкільному віці. Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних психологів та педагогів, а також досвіду організації навчально-пізнавальної діяльності в початковій школі свідчить про недостатній рівень сформованості цього виду мислення у дітей. Зокрема, спостерігаються недоліки у розвитку самостійності суджень, незалежності мислення, здатності протистояти навіюванню

чужих думок, пошукової активності та прагнення знаходити оптимальні способи розв’язання навчальних завдань.

Водночас молодші школярі вже здатні виконувати важливі розумові операції: самостійно здобувати знання, переходити від конкретного до узагальненого, робити умовисновки, порівнювати явища, висувати гіпотези тощо. Хоча вікові особливості — обмежений рівень абстрактного мислення, схильність до наслідування, образність сприйняття — певною мірою впливають на пізнавальні процеси, вони не перешкоджають розвитку критичного мислення.

Під критичним мисленням молодших школярів доцільно розуміти їхнє самостійне й творче ставлення до навчального матеріалу та інформації з різних джерел. Його характерними ознаками є незалежність і відносна самостійність суджень, здатність протистояти зовнішньому впливу, критичне ставлення до власних дій і помилок, орієнтація на пошук найкращих способів розв’язання завдань, а також готовність до діалогічної взаємодії.

Критичне мислення належить до наскрізних умінь, формування яких має відбуватися поступово й систематично під час вивчення всіх навчальних предметів у початковій школі.

Розвиток цього виду мислення спрямований на формування комплексу ключових освітніх умінь: застосування операцій аналізу, синтезу й оцінювання під час роботи з інформацією; уміння знаходити потрібні відомості в різних джерелах, структурувати й критично осмислювати їх; здатність ставити запитання різних типів і відповідати на них з урахуванням ситуації; розрізнення фактів і суджень, виявлення упередженості інформації; аналіз і оцінювання аргументів інших людей; побудову власної аргументації з використанням контраргументів; створення усних і письмових текстів; участь у дискусіях і дебатах із відстоюванням власної позиції; відповідальність за прийняті рішення; уміння співпрацювати та будувати конструктивні взаємини; здатність приймати обґрунтовані рішення.

Очікуваними результатами застосування методики розвитку критичного мислення є:

• подолання схильності до догматичного сприйняття дійсності;

• здатність розглядати проблему з різних позицій;

• уміння працювати з інформацією з різних джерел і відрізняти факти від суб’єктивних оцінок;

• сформованість логічного й аргументованого мислення;

• здатність визначати причини та наслідки проблемних ситуацій;

• готовність до практичних дій щодо їх подолання;

• уміння ефективно взаємодіяти в колективі та розвинені комунікативні навички;

• здатність приймати зважені рішення тощо.

Отже, технологія розвитку критичного мислення є універсальною інтерактивною надпредметною технологією, яку можуть застосовувати вчителі різних навчальних дисциплін у освітньому процесі [29].

Основними чинниками, що сприяють формуванню та активізації критичного мислення учнів, є такі умови:

1. Учням необхідно надати достатній часовий ресурс для пошуку інформації щодо поставленої проблеми, її осмислення та опрацювання, а також для вибору найефективнішого способу представлення власного рішення. Формування критичного мислення не обмежується лише межами уроку й може здійснюватися до його початку та після завершення.

2. Важливо, щоб учні усвідомлювали: від них очікується висловлення власних думок у будь-якій формі. Діапазон ідей може бути широким, а їхній зміст — оригінальним і нестандартним.

3. Учні повинні мати можливість обмінюватися поглядами та аргументами. Така взаємодія допомагає їм відчути власну значущість і усвідомити свій внесок у спільне розв’язання проблеми.

4. Уміння уважно слухати та враховувати позиції інших є необхідною умовою пошуку оптимального рішення. Усвідомлення цінності різних точок зору сприяє уточненню й корекції власної позиції завдяки «колективному розуму».

5. Школярі мають відчувати, що можуть вільно висловлювати власні думки, мислити нестандартно й робити свій внесок у розв’язання спільної

проблеми. Для цього вчитель повинен створити безпечне освітнє середовище, вільне від глузування чи приниження.

6. Залучення учнів до активної діяльності та отримання задоволення від процесу пізнання стимулює їх працювати на більш високому рівні складності, де необхідне творче й нестандартне мислення.

Навчальні заняття, спрямовані на розвиток активного пізнання та критичного мислення, характеризуються низкою спільних ознак:

1. Учитель і учні разом формують психологічно комфортне середовище. Школярі можуть брати участь у виробленні правил поведінки, а також виконувати різні ролі в межах кооперативного навчання, коли кожен учасник сприяє навчанню інших.

2. Педагог демонструє процес міркування, відкрито пояснює власні стратегії мислення, обґрунтовує висновки та заохочує учнів поважати різні позиції. Важливим є відкритий діалог, у якому обговорюються не лише ідеї, а й логіка їхнього обґрунтування. Учитель може критично оцінювати як власні висновки, так і чужі, спонукаючи учнів діяти так само.

3. Під час занять використовуються запитання високого рівня складності («чому?», «що буде, якщо?», «чи можна інакше?»), що стимулюють аналіз і прийняття рішень. Учні виконують різні ролі, висувають гіпотези, збирають і систематизують інформацію, перевіряють висновки. Педагог надає поради переважно з метою корекції діяльності, а не оцінювання.

4. Допомога надається лише настільки, наскільки це необхідно. Учитель стежить за тим, як учні мислять, досліджують і взаємодіють, поступово передаючи їм більше самостійності. Створюється середовище, у якому школярі почуваються безпечно й можуть експериментувати, а навіть помилки розглядаються як крок до успіху.

5. Класне середовище має сприяти живому спілкуванню та спільній роботі. На відміну від традиційного розташування парт рядами, що ускладнює взаємодію, доцільно організувати простір так, щоб учні могли обговорювати ідеї, працювати разом і вільно обмінюватися думками.

У сучасному суспільстві успішність школяра значною мірою залежить від сформованості якостей критичного мислення — усвідомленості, відповідальності, цілеспрямованості, аргументованості, самостійності, здатності до самоконтролю, самоаналізу та самоорганізації, дисциплінованості тощо. Саме ці риси забезпечують готовність особистості до ефективної діяльності в складному й динамічному світі.

Критичне мислення характеризується низкою суттєвих ознак:

1. Ніхто не здатен мислити замість іншої людини чи формулювати її переконання та ідеї. Мислення набуває критичного характеру лише тоді, коли є особистісним і незалежним.

2. Зазвичай процес критичного мислення починається з усвідомлення проблеми, оскільки саме потреба її розв'язання спонукає людину до глибокого аналізу. Початковим кроком є збирання необхідної інформації, адже осмислення без фактичної основи є неможливим.

3. Завершальним етапом критичного мислення виступає обґрунтоване рішення, спрямоване на найефективніше вирішення поставленої проблеми.

4. Людина, яка мислить критично, розуміє, що одна проблема може мати кілька можливих рішень, тому повинна підтвердити свій вибір переконливими доказами й логічними доводами, що засвідчують оптимальність обраного варіанта.

5. Оскільки людина існує в суспільстві, обґрунтування власної позиції відбувається через спілкування. У процесі дискусій і обміну думками позиція може уточнюватися, поглиблюватися або змінюватися [134].

Критичне мислення є складним багатоступеневим процесом, що розпочинається зі сприйняття інформації та завершується прийняттям обґрунтованого рішення. Його структура включає кілька послідовних етапів: ознайомлення з інформацією з різних джерел; аналіз різних точок зору та формування власної позиції; зіставлення її з альтернативними поглядами; добір аргументів на підтримку обраної позиції; прийняття рішення на основі доказів. У Державному стандарті початкової освіти підкреслюється, що критичне мислення належить до наскрізних умінь, які учні мають поступово опановувати під час

вивчення всіх освітніх галузей [128].

Загалом критичне мислення є складним і багаторівневим феноменом. Воно передбачає вільне застосування інтелектуальних стратегій високого рівня для формування обґрунтованих висновків, оцінок і рішень. З педагогічної позиції його можна розглядати як систему розумових дій, що забезпечує здатність особистості:

— аналізувати, порівнювати, узагальнювати та оцінювати інформацію з різних джерел;

— виявляти проблеми та формулювати запитання;

— висувати гіпотези й аналізувати альтернативні варіанти;

— здійснювати усвідомлений вибір, приймати рішення й аргументувати його.

Ці інтелектуальні вміння підлягають цілеспрямованому формуванню й подальшому вдосконаленню через систематичні вправи та практику — подібно до того, як у спорті розвивають фізичну витривалість, а в мистецтві — виконавську майстерність. Саме шкільне середовище створює найбільш сприятливі умови для такого розвитку.

Щоб учні могли повною мірою реалізувати свій потенціал як критичні мислителі, учителю необхідно цілеспрямовано формувати в них низку важливих особистісних якостей, серед яких науковці виокремлюють такі:

1. Готовність до планування. Оскільки думки часто виникають безсистемно, важливо навчити учнів упорядковувати їх і визначати логічну послідовність викладу. Структурованість мислення є показником впевненості та зрілості суджень.

2. Гнучкість мислення. Нездатність сприймати інші погляди обмежує творчий потенціал особистості. Гнучкість дозволяє утримуватися від поспішних висновків доти, доки не буде зібрано достатньо різноманітної інформації.

3. Наполегливість. Зіткнувшись зі складним завданням, учні нерідко схильні відкладати його розв’язання. Завдання педагога — розвивати здатність до інтелектуального зусилля й доведення справи до кінця, що сприяє підвищенню результативності навчання.

4. Готовність визнавати та виправляти помилки. Критично мисляча людина не шукає виправдань власним хибним рішенням, а аналізує їх, робить висновки та

використовує помилки як ресурс для подальшого розвитку.

5. Усвідомленість. Йдеться про здатність рефлексивно спостерігати за власною розумовою діяльністю, контролювати перебіг мислення та оцінювати його результати.

6. Схильність до пошуку компромісу. Важливо, щоб прийняті рішення були зрозумілими й прийнятними для інших, адже без цього вони залишаються лише декларативними [169; 170].

Разом із тим слід розуміти, що сформувати критичне мислення миттєво неможливо. Це тривалий процес, який потребує систематичної та послідовної роботи як учителя, так і учнів — від уроку до уроку і від року до року. Не існує універсального алгоритму дій педагога, що гарантує швидкий результат. Проте можна визначити умови, здатні стимулювати розвиток критичного мислення: достатній час для роздумів, заохочення висловлення ідей, повага до різних позицій, підтримка віри учнів у власні можливості, організація змістовного спілкування.

Формування критичного мислення відбувається передусім у процесі роботи з інформацією, розв’язання навчальних і життєвих проблем, аналізу ситуацій та вибору раціональних способів дій. Відповідно, навчальні заняття, на яких учні постійно залучені до таких видів діяльності, створюють найбільш сприятливі умови для його становлення й розвитку.

Аналіз психолого-педагогічних джерел і узагальнення наукових підходів дають підстави визначити першою методичною умовою розвитку критичного мислення молодших школярів стимулювання їх до формулювання запитань високого рівня складності. Такі запитання спрямовують розвиток ключових мисленнєвих операцій — аналізу, синтезу, оцінювання — і спонукають учнів до самостійного пошуку відповідей.

Другою важливою умовою є систематичне використання спеціальних методів і прийомів, орієнтованих на розв’язання проблемних ситуацій і завдань. Робота над проблемою передбачає формування в учнів уміння виявляти проблему, сформульовану вчителем, уточнювати її зміст, визначати можливі шляхи розв’язання та застосовувати ефективні способи досягнення результату.

У процесі такої діяльності школярі поступово, кожен відповідно до власних можливостей, навчаються встановлювати причинно-наслідкові зв’язки, аналізувати факти, узагальнювати події та явища, конкретизувати поняття. Третьою умовою розвитку критичного мислення є організація навчання за триетапною структурою уроку, що включає:

1. *Етап актуалізації знань і мотивації*, спрямований на зосередження уваги учнів на проблемі та пробудження інтересу до теми.

2. *Етап сприймання й осмислення нового матеріалу*, який передбачає ознайомлення з темою та очікуваними результатами, усвідомлення учнями змісту діяльності та виконання практичних завдань на основі отриманої інформації.

3. *Етап узагальнення та застосування*, що включає використання набутих знань і вмінь відповідно до цілей уроку, підбиття підсумків, оцінювання результатів і рефлексію.

Необхідною складовою будь-якого навчального процесу є пам’ять, адже запам’ятовування часто становить основу навчальної діяльності. Унаслідок цього людина накопичує інформацію — як потрібну, так і другорядну. Однак для розвитку критичного мислення визначальною є не кількість знань, а здатність ефективно ними користуватися. Надмірна орієнтація на механічне запам’ятовування не формує самостійності мислення і призводить до того, що особистість лише споживає готові знання, не аналізуючи їх змісту.

Нерідко критичне мислення ототожнюють із простим розумінням. Проте коли учень лише намагається усвідомити чужу ідею, його мислення має пасивний характер. Критичність же проявляється тоді, коли нову інформацію перевіряють, оцінюють, інтерпретують і застосовують у власній діяльності.

Таким чином, розвиток критичного мислення є важливою складовою становлення особистості. Він свідчить про здатність учня самостійно оцінювати явища навколишнього світу, інформацію, наукові знання та судження інших людей, визначати їх сильні й слабкі сторони та формувати власну обґрунтовану позицію.

1.2. Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках мистецтв: науково-педагогічний дискурс

Сучасна музична освіта функціонує в принципово іншому, порівняно з минулим, соціокультурному просторі, де критичне мислення стає ключовою навичкою XXI століття. Як ніколи раніше, виникає потреба у вчителях мистецтв нової генерації, які здатні не лише передавати знання про музичне мистецтво, але й розвивати в молодших школярів здатність аналізувати, оцінювати, інтерпретувати музичні твори, висловлювати власні судження. Такі фахівці повинні володіти інтерактивними технологіями навчання, які стимулюють активне мислення, творчість, самостійність суджень учнів, розуміти психологічні механізми розвитку критичного мислення і вміти створювати відповідне освітнє середовище на уроках музичного мистецтва.

Різноманітні аспекти проблеми формування критичного мислення досліджувалися представниками психолого-педагогічної науки, зокрема Є. Ільїним, А. Кожевніковою, Г. Костюком, Н. Кузьміною, А. Кузьмінським, В. Омельяненком, І. Підласим, О. Сорокоумовою, А. Щербаковою та іншими вченими. Питання розвитку критичного мислення здобувачів освіти різних рівнів також знайшло відображення у працях українських та зарубіжних дослідників, серед яких І. Загашев, М. Кларін, І. Муштавинська, С. Терно, С. Тягло.

Особливу цінність становлять наукові дослідження, у яких висвітлено окремі напрями формування критичного мислення. Так, С. Терно розглянув методичні засади розвитку критичного мислення старшокласників; І. Горохова проаналізувала мовно-комунікативні практики його формування в університетах США; Л. Києнко-Романюк дослідила специфіку розвитку критичного мислення студентської молоді. Питання впровадження авторської технології формування критичного мислення в закладах вищої освіти І–ІІ рівнів акредитації розкрито у роботі Л. Ткаченко, а особливості формування критичного мислення майбутніх фахівців — у дослідженні В. Конаржевської. Окремі аспекти проблеми розглянуто

з позицій використання інтерактивних було розглянуто в наукових працяж О. Колесова. Формування критичного мислення студентів як чинника захисту від негативних інформаційних впливів у професійній діяльності, вивчала Т. Харламп'єва.

Водночас важливою передумовою результативності цього процесу є сформованість критичного мислення у самого педагога-музиканта. Учитель мистецтв, який прагне навчити учнів критично мислити, повинен не лише володіти теоретичними знаннями про механізми та психолого-педагогічні основи цього феномену, а й уміти застосовувати їх на практиці, демонструвати власні навички критичного аналізу та ефективно використовувати інтерактивні технології в музичній освіті для розвитку аналітичного й творчого мислення школярів.

Інтерактивні технології навчання виступають ефективним інструментом у цьому процесі, адже вони дозволяють інтенсифікувати навчальний процес, оптимізувати його та допомагають учням стати активними суб'єктами навчальної діяльності. На уроках музичного мистецтва ці технології набувають особливого значення, оскільки дозволяють поєднувати емоційне сприйняття мистецтв з аналітичною діяльністю.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до використання інтерактивних технологій має включати: теоретичне осмислення сутності критичного мислення та його значення для розвитку особистості молодшого школяра; опанування інноваційними методиками викладання музичного мистецтва, які спрямовані на розвиток аналітичних здібностей учнів; формування практичних навичок застосування інтерактивних технологій на уроках мистецтв.

Розвиток здатності створювати проблемні ситуації, які спонукають дітей до критичного осмислення музичних творів; оволодіння методами організації колективної творчої діяльності учнів, під час якої розвивається критичне мислення.

Особливо важливо навчити майбутніх вчителів мистецтв створювати такі навчальні ситуації, де учні зможуть аналізувати, співставляти музичні твори, робити власні висновки. Інтерактивні технології дозволяють організувати співпрацю педагога з учнями замість традиційного "вичитування" матеріалу.

Завдяки систематичному використанню інтерактивних технологій на уроках мистецтв сприяє розвитку критичного мислення молодшого школяра, формуванню індивіда, готового до життя у світі, що змінюється, який здатний вчитися і самовдосконалюватися, приймати ефективні рішення та творчо мислити.

В контексті сучасної освіти, готовність майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, особливо засобами інтерактивних технологій навчання, є важливою складовою його професійної компетентності. Це дозволяє формувати в учнів не лише музичні здібності, але й ключові життєві компетентності, передбачені освітніми цілями згідно «Концепції НУШ».

Використання інтерактивних технологій на уроках мистецтв сприяє розвитку критичного мислення молодших школярів через активну взаємодію, обмін думками, спільне вирішення творчих завдань та рефлексію музичних вражень. Інтерактивні методи навчання дозволяють учням не просто пасивно сприймати музичний матеріал, а аналізувати його, оцінювати, висловлювати власні судження та обґрунтовувати свої музичні вподобання.

Музична освіта має значний потенціал для формування критичного мислення молодших школярів. Майбутні вчителі мистецтв повинні опанувати методологію застосування інтерактивних технологій, які стимулюють розвиток аналітичних здібностей, творчої уяви та незалежності суджень у дітей. Інтерактивні технології на уроках мистецтв дозволяють перетворити навчання з пасивного сприйняття на активну взаємодію, де учні стають суб'єктами освітнього процесу.

Критичне мислення у контексті музичної освіти передбачає здатність учнів аналізувати музичні твори, формувати власне ставлення до них, обґрунтовувати свої естетичні вподобання та розвивати здатність до рефлексії. Завдання сучасного вчителя мистецтв – не просто передати знання про музичне мистецтво, а навчити дітей самостійно мислити та формувати власні судження.

На відміну від традиційної системи музичної освіти, яка часто орієнтувалася на репродуктивне відтворення знань та виконавських навичок, сучасний підхід спрямований на виховання рефлексивного слухача та виконавця, здатного до

самостійних оцінних суджень та творчої самореалізації. Саме такий підхід дозволить підготувати молоде покоління до викликів сучасності, забезпечивши його здатність до адаптації в мінливому світі та готовність до постійного самовдосконалення.

Коли перед школою виникає питання підготовки молодого покоління до життя та майбутньої професійної діяльності, варто брати до уваги не тільки вимоги соціуму сьогодні, а й ті, що виникатимуть через 20 – 30 років. У цьому контексті особливої актуальності набуває підготовка майбутніх вчителів мистецтв, які зможуть розвивати критичне мислення молодших школярів, використовуючи інтерактивні технології.

Задля цього музична освіта в Україні звертає увагу на необхідність ґрунтовної теоретичної та практичної підготовки майбутніх вчителів мистецтв, їхньої готовності до впровадження інноваційних підходів у навчальний процес. Одним із першочергових завдань є розвинути у майбутніх педагогів-музикантів здатність створювати інтерактивне навчальне середовище, яке сприятиме формуванню критичного мислення учнів початкової школи.

Отже, метою сучасної музичної педагогічної освіти є підготовка творчого, самостійного і свідомого вчителя, який здатний не лише передавати знання з музичного мистецтва, але й формувати в учнів навички аналізу, оцінювання та інтерпретації музичних творів, обґрунтування власної думки та ухвалення виважених рішень.

Найзагальніша дефініція критичного мислення звучить так: це фундаментальна властивість людини, що передбачає здатність узагальнювати та аналізувати інформацію, виявляти протиріччя та формулювати обґрунтовані висновки.

У контексті музичної освіти критичне мислення є пізнавальним процесом, для якого характерне узагальнене й опосередковане сприйняття музичних творів, їх аналіз та інтерпретація. Інтерактивні технології на уроках мистецтв дають змогу молодшим школярам активно взаємодіяти з навчальним матеріалом, один з одним та вчителем, розвиваючи при цьому навички аналізу, синтезу та оцінювання

музичної інформації, коли простого сприйняття на слух недостатньо.

В освітньому просторі критичне мислення постає як ключова компетентність, яку необхідно розвивати з раннього віку. Подібно до того, як ми сприймаємо мислення природним процесом, важливо усвідомити, що продуктивне мислення потребує цілеспрямованого розвитку, особливо в контексті початкової освіти.

Як і в загальному розумінні критичного мислення, у музичній освіті важливо подолати обмеження некритичного сприйняття і навчити дітей свідомо ставитися до музичних явищ. Майбутні вчителі мистецтв повинні опанувати методики, які допоможуть школярам розвинути вміння усвідомлено контролювати перебіг власної інтелектуальної діяльності під час музичних занять.

Інтерактивні технології, такі як музичні дискусії, проєктна діяльність, групові імпровізації, ігрові методики та цифрові музичні інструменти, створюють умови для активного залучення учнів до процесу пізнання. Вони допомагають дітям не лише пасивно сприймати музичну інформацію, а й критично її осмислювати, формувати власні судження та приймати усвідомлені рішення.

Дослідники пропонують різні підходи до впровадження інтерактивних технологій у музичну освіту, зокрема для розвитку критичного мислення учнів початкової школи. У педагогічній літературі зустрічаємо різні формулювання: «інтерактивні методи музичного навчання», «інтерактивне навчання на уроках мистецтв», «інтерактивні технології у музичній педагогіці».

Щоб глибше зрозуміти сутність категорії «інтерактивний» у контексті музичної освіти, слід вказати, що саме поняття походить від англійського «interact», що означає «здатний до взаємодії». Отже, інтерактивність у музичному навчанні передбачає активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу через діалог, творчу співпрацю та колективне музикування.

Отже, технології інтерактивного навчання в музичній освіті мають невичерпний потенціал для розвитку критичного мислення молодших школярів і водночас є інструментом і продуктом педагогічної творчості вчителя мистецтв, який знаходиться в безперервному пошуку ефективних шляхів організації музично-освітнього процесу.

Формування критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв вимагає відмови від традиційних методів диктування інформації та пригнічення самовираження. Натомість, майбутній вчитель мистецтв має опанувати роль наставника, який супроводжує учнів у процесі самостійного пізнання та творчого пошуку. Особливо ефективними для цього є інтерактивні технології навчання.

Діалогічність, як ключовий елемент інтерактивного навчання мистецтв, реалізується через взаємодію педагога та учнів, де кожна дитина привносить власне індивідуальне бачення у процес пізнання музичного мистецтва. На уроках мистецтв це може проявлятися через: спільне обговорення музичних творів із заохоченням висловлювати різні інтерпретації; використання музичних ігор та імпровізацій, що розвивають творче мислення; організацію групових проєктів, де учні самостійно досліджують музичні явища; створення ситуацій вибору та прийняття рішень щодо музичного матеріалу.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має включати практичне освоєння інтерактивних технологій, спрямованих на розвиток у молодших школярів здатності аналізувати музичні твори, формулювати власні судження, обґрунтовувати свої музичні вподобання та з повагою сприймати інші точки зору.

Важливою складовою є створення під час уроків мистецтв атмосфери взаємопідтримки та позитиву, що сприяє подоланню страху помилки та заохочує дітей до вільного вираження своїх думок про музику.

Таким чином, готовність майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення учнів через інтерактивні технології стає важливою професійною компетентністю, що дозволяє трансформувати музичну освіту від пасивного сприйняття до активного осмислення музичного мистецтва.

Правильно організована інтерактивна взаємодія у процесі підготовки майбутніх вчителів мистецтв сприяє розвитку їхньої здатності формувати критичне мислення у молодших школярів. Такий підхід виключає домінування однієї думки над іншими та створює середовище, де кожен учасник освітнього процесу може висловити власну позицію. Комунікація в інтерактивному навчанні характеризується демократичністю та гуманістичністю, що є особливо важливим

для музичної освіти, де розвиток критичного сприйняття музичних творів відіграє ключову роль.

Майбутні вчителі мистецтв повинні опанувати методи, які дозволять учням не лише сприймати музичні твори, але й аналізувати їх, формувати власне ставлення та обґрунтовувати свою думку. Це допомагає усвідомлювати зв'язок музичного мистецтва із реальним життям. Отже, важливою умовою підготовки майбутніх вчителів мистецтв є трансформація навчального процесу з монологічного на діалогічний, побудований на принципах взаємодії, співпраці та розвитку критичного мислення.

Інтерактивне навчання у музичній освіті виступає ефективним засобом розвитку критичного мислення молодших школярів. Проблемність як ключова риса інтерактивного навчання особливо актуальна для музичної педагогіки, де через творчі завдання учні вчаться аналізувати, інтерпретувати та оцінювати музичні твори.

В процесі музичного навчання учні вирішують поставлені творчі завдання та проблемні ситуації, спираючись не лише на власний життєвий досвід, але й на музично-слуховий досвід. Вміння ставити правильні запитання щодо характеру мистецтв, засобів музичної виразності та емоційного змісту творів стає вирішальним для формування критичного мислення на уроках музичного мистецтва.

Зважаючи на те, що критичне мислення визнається пріоритетною навичкою майбутнього міжнародними організаціями, підготовка вчителів мистецтв до його розвитку в молодших школярів сприятиме формуванню покоління, здатного свідомо керувати власним життям, приймати виважені рішення та гармонійно розвиватися у складному інформаційному світі.

З практичної точки зору критичне мислення можна розглядати як науково обґрунтований спосіб вирішення різноманітних завдань — як повсякденних, так і професійних. В умовах інформаційного суспільства ця навичка набуває особливого значення для дітей молодшого шкільного віку..

Інтерактивні технології на уроках мистецтв створюють сприятливе

середовище для розвитку критичного мислення. Вони дозволяють учням активно взаємодіяти з музичним матеріалом, аналізувати його, формулювати запитання та шукати відповіді. Майбутній учитель мистецтв має оволодіти методикою застосування таких технологій, спираючись на фундаментальні ідеї Дж. Дьюї, який вважав, що зародження критичного мислення відбувається в момент, коли суб'єкт починає займатися конкретною проблемою.

Спираючись на підхід Метью Ліпмана, варто акцентувати увагу на тому, що критичне мислення є відповідальним мисленням, яке базується на критеріях та здатне до самовдосконалення. Майбутні вчителі мистецтв мають навчитися створювати такі педагогічні умови, в яких молодші школярі зможуть розвивати ці якості через взаємодію з музичним мистецтвом.

Інтерактивні технології в музичній освіті дозволяють перетворити пасивне сприйняття музики на активний процес дослідження, аналізу та творчості.

Саме в такому середовищі, як зазначав Дьюї, стимулюється природна допитливість учнів, що є основою критичного мислення.

У світлі сучасних освітніх парадигм підготовка майбутніх вчителів мистецтв повинна включати формування компетенцій з розвитку критичного мислення учнів початкової школи. Критичне мислення, характеристиками якого є самостійність та індивідуальність, стає невід'ємною складовою музичної освіти молодших школярів.

Використання інтерактивних технологій на уроках мистецтв дозволяє реалізувати принцип, за яким інформація стає не підсумком, а стимулом і фундаментом для мислення. Майбутні вчителі мистецтв мають навчитися створювати навчальні ситуації, де постановка й усвідомлення проблеми стане початком критичного осмислення музичного матеріалу.

Інтерактивні технології дозволяють реалізувати повний цикл критичного мислення на уроках мистецтв:

– Сприйняття музичної інформації з різних джерел.

– Аналіз різних інтерпретацій музичних творів та формування власної думки.

– Порівняння власного сприйняття з іншими точками зору.

– Підбір аргументів для обґрунтування своєї позиції щодо музичного твору.

– Прийняття обґрунтованих рішень в оцінці музичних явищ.

Кінцевою метою розвитку критичного мислення у молодших школярів має бути формування автоматизму, коли учень природно застосовує навички критичного мислення у різноманітних ситуаціях, не відчуваючи при цьому додаткового когнітивного навантаження.

Державний стандарт початкової освіти визначає критичне мислення як одне із ключових наскрізних умінь, яким молодші школярі повинні системно оволодівати впродовж вивчення всіх освітніх галузей, включаючи мистецьку. У контексті музичної освіти, майбутні вчителі мистецтв мають бути готові впроваджувати інтерактивні технології, які сприятимуть розвитку критичного мислення учнів.

За визначенням О. Пометун, критичне мислення розглядається як специфічний тип мисленнєвої діяльності, що передбачає поєднання аналітичних і синтетичних операцій із обґрунтованим оцінюванням достовірності інформації. У сфері музичної освіти воно виявляється у здатності учнів осмислено сприймати музичні твори, здійснювати їх аналіз та інтерпретацію, встановлювати взаємозв’язки між різними музичними явищами, висловлювати власні судження щодо почутого й аргументувати їх [115].

У межах сучасної освітньої парадигми формування критичного мислення молодших школярів набуває статусу одного з пріоритетних завдань учителя мистецтв. Узагальнюючи наукові підходи до розуміння цього феномену, можна визначити провідні напрями професійної діяльності майбутніх педагогів-музикантів, спрямованої на розвиток критичного мислення учнів.

Використовуючи визначення О. Хижної, майбутні вчителі мистецтв мають розробляти завдання, які сприяють аналізу музичних творів, систематизації музичних ідей та побудові логічних умовиводів щодо змісту та форми музичних композицій. Інтерактивні технології дозволяють створювати колективні обговорення, де учні обґрунтовують свої музичні враження та вчаться порівнювати

різні музичні твори [177].

За підходом О. Плохотнюк, вчитель мистецтв має формувати в учнів здатність відстоювати свої музичні вподобання з належним обґрунтуванням та не приймати музичні судження без достатніх аргументів. Інтерактивні технології, такі як дебати або рольові ігри, можуть ефективно розвивати ці навички.

Критичне мислення у контексті музичної освіти — це здатність аналізувати музичні твори, розпізнавати різні жанри, стилі та напрямки, виокремлювати об'єктивні характеристики мистецтв серед суб'єктивних вражень, формувати власне ставлення до музичних явищ на основі обґрунтованих критеріїв. Застосування інтерактивних технологій під час музичних занять дозволяє створити середовище, в якому учні активно взаємодіють з музичним матеріалом та один з одним, що стимулює розвиток їхнього критичного мислення [111].

Ієрархія когнітивних процесів охоплює такі мисленнєві операції: запам’ятовування, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінювання. Перші три — запам’ятовування, розуміння та застосування — належать до нижчого рівня, тому мислення, що обмежується ними, вважають базовим. Натомість аналіз, синтез і оцінювання відносять до вищого рівня: мислення, яке спирається на ці операції, характеризують як мислення високого рівня, або критичне.

Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів потребує особливого підходу, що поєднує музичну педагогіку та інтерактивні технології навчання. Використання інтерактивних технологій на уроках мистецтв створює середовище, в якому учні активно взаємодіють з музичним матеріалом, аналізують музичні твори, синтезують нові музичні ідеї та оцінюють якість виконання. Майбутній учитель мистецтв повинен оволодіти методиками, які стимулюють розвиток операцій вищого порядку через музичну діяльність, використовуючи такі інтерактивні форми як музичні дискусії, проєктну роботу, музичні ігри та колективне музикування.

Виходячи з цього, Б. Блум розробив однойменну таксономію навчальних цілей та результатів (табл. 1.2), яка може бути адаптована для музичної освіти та розвитку критичного мислення молодших школярів.

Таблиця 1.2

Навчальна мета/ рівень	Досягнутий учнями результат
Знання	Відтворення та запам’ятовування змісту навчального матеріалу, зокрема фактів, понять, термінів.
Розуміння	Уміння усвідомлювати інформацію та передавати її в іншій формі (власними словами, іншою мовою тощо), визначати її зміст, здійснювати прогнозування на основі раніше здобутих знань.
Застосування	Самостійне використання засвоєних знань у нових ситуаціях без сторонньої допомоги, перенесення теоретичних положень у практичну діяльність.
Аналіз	Здатність розчленовувати інформацію на складові, порівнювати їх, виявляти взаємозв’язки та логічні залежності, класифікувати елементи, розуміючи їхню структуру.
Синтез	Уміння творчо поєднувати окремі частини або елементи в нову цілісність, що має інші властивості та характеристики.
Оцінювання	Здатність здійснювати обґрунтоване оцінювання на основі визначених критеріїв і стандартів, формулювати власні ціннісні судження щодо ідей, рішень, досліджень або способів діяльності.

Майбутній учитель мистецтв, який володіє класифікацією Б. Блума, здатний ефективно формулювати мету навчальної діяльності, підбирати відповідні завдання та методи для досягнення запланованих результатів у контексті музичної освіти. Таксономія Блума включає шість цілей, які педагог-музикант застосовує в процесі навчання, орієнтуючись на розвиток різноманітних навичок учнів, особливо критичного мислення через музичну діяльність.

Інтерактивні технології стають потужним засобом у підготовці майбутніх учителів мистецтв до формування критичного мислення молодших школярів. Педагогічна література описує значну кількість інтерактивних методів, які вчитель мистецтв може використовувати для розвитку критичного мислення учнів початкової школи. В контексті досліджуваного питання доречно розглянути класифікацію інтерактивних методів з огляду на основні вміння критично мислити, які формуються в процесі музичної діяльності (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Навики критичного мислення	Методи розвитку вмінь критично мислити
Здатність формулювати проблемні та уточнювальні запитання	«Банк запитань», «Обмін проблемами», «Читання в парах / запитання в парах». «Ромашка запитань», «Кубування», «Товсті й тонкі запитання», «Інтерв'ю».
Здатність формулювати гіпотези та робити припущення	«Кращий вибір», «Дерево рішень», «Дерево передбачень», Колективне обговорення проблеми», «Правильні й неправильні твердження», «Кошик ідей», «Мозковий штурм», «Читання з паузами», «Вилучи зайве», «Припущення за ключовими словами», «Займи позицію», «Лінія цінностей», «Чи вірите ви, що…».
Здатність послідовно викладати та обґрунтовувати власну точку зору	«Обговорення проблеми в колі»,«Мозковий штурм», «Займи позицію», «Лінія цінностей», «Дерево рішень».
Здатність осмислено аналізувати текст і здійснювати його критичне прочитання	«Ромашка Блума», «Кубик Блума», «Товсті й тонкі запитання», «Інтерв'ю», «Гронування», «Кластер», «Правильні й неправильні твердження», «Читання в парах / запитання в парах», «Читання з маркуванням»,

	«Чи вірите ви, що…».
Здатність узагальнювати відомості та поєднувати їх у цілісне розуміння	«Ментальна карта», «Сенкан», «Кластер», «Гронування», «Лепбук», «Хмара слів».
Здатність до самоаналізу та осмислення власного досвіду	«Бортовий журнал», «Кубик Блума», «Ромашка Блума», «Тепер я…», «З-Х-Д», «Товсті й тонкі запитання», «Правильні й неправильні твердження», «Шкала думок».

Інтерактивні технології в музичній освіті — це потужний інструмент, який перетворює пасивне сприйняття мистецтв на активний діалог між учнем, вчителем та музичним твором. Коли педагог використовує інтерактивні методи (музичні ігри, дискусії, проєктну діяльність, спільне музикування), він створює умови, в яких учні вчаться не просто запам'ятовувати музичні терміни чи біографії композиторів, а формувати власні судження, обґрунтовувати свої естетичні вподобання та критично осмислювати почуте.

Майбутній вчитель мистецтв повинен оволодіти методиками використання інтерактивних технологій, які стимулюють розвиток критичного мислення учнів. Такі технології створюють умови для активної взаємодії, обміну думками, формування власних суджень та оцінок. Розвинуте критичне мислення є важливим компонентом особистісного розвитку молодшого школяра, оскільки дозволяє самостійно аналізувати музичні твори, формувати естетичні смаки та оцінювати явища музичної культури.

Здатність критично мислити є ключовою компетенцією, яка допомагає дітям не лише в опануванні музичного мистецтва, але й у сприйнятті навколишнього світу загалом. Інтерактивні методи навчання мистецтв створюють середовище, де учні можуть вільно висловлювати свої думки, аргументувати їх та вчитися поважати думки інших, що є основою формування критичного мислення.

Отже, аналізуючи концепції модернізації Нової української школи ми виявили необхідність серйозної уваги до підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення в молодших школярів, що зумовлена особливостями суспільних перетворень на сучасному етапі. Вирішення цих завдань можливе за умови доцільного впровадження інтерактивних технологій в освітній процес початкової школи. Багато дослідників скеровують свої наукові пошуки на проблему підготовки майбутніх учителів мистецтв, однак особливої уваги потребує вивчення методики формування їхньої готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів з урахуванням специфіки музичного мистецтва та інтерактивних технологій навчання. Таким чином, застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів мистецтв сприяє формуванню їхньої професійної компетентності щодо розвитку критичного мислення учнів, оптимізує й упорядковує процес навчання та безпосередньо впливає на здатність майбутніх фахівців ефективно використовувати музичне мистецтво як засіб цілісного розвитку особистості молодшого школяра.

Дослідники критичного мислення і музичні педагоги підкреслюють, що серед найбільш ефективних способів розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв можна виокремити використання інтерактивних технологій навчання. Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до формування критичного мислення учнів має бути спрямована на опанування таких методів як діалог, дискусія, мозковий штурм, кейс-метод, а також ігрові технології: рольові та імітаційні ігри.

Дослідники підкреслюють, що саме на уроках музичного мистецтва відкриваються унікальні можливості для впровадження інтерактивних технологій, які дозволяють учням активно взаємодіяти не лише з музичним матеріалом, але й один з одним. Майбутні вчителі мистецтв мають оволодіти спеціальними методиками, що поєднують музичну діяльність із розвитком критичного мислення через колективне обговорення, аналіз музичних творів, створення спільних музичних проєктів та рефлексію.

Різноманітність форм інтерактивної музичної діяльності допомагає перетворити дітей на активних учасників освітнього процесу, розвиває їхню музичну чутливість, аналітичні здібності та вміння формулювати й обґрунтовувати власні естетичні судження. Майбутні вчителі мистецтв мають бути готові створювати такі навчальні ситуації, де учні самостійно відкриватимуть для себе виразні можливості мистецтв, критично осмислюватимуть її зміст та формуватимуть власне ставлення до мистецьких явищ.

Завдяки інтерактивним технологіям на уроках мистецтв майбутні вчителі формують у молодших школярів навички критичного мислення. Учні вчаться:

– аналізувати музичні твори та висловлювати власну думку про них;

– слухати та поважати альтернативні інтерпретації музичних композицій;

– формулювати, висловлювати й аргументувати свої враження від музики;

– брати конструктивну участь у музичних дискусіях та обговореннях;

– використовувати музичні засоби для вирішення творчих завдань;

– самостійно досліджувати музичні явища та робити власні висновки.

Використання інтерактивних технологій на уроках мистецтв трансформує традиційну модель навчання, змінюючи роль учня в освітньому процесі. Молодший школяр стає активним дослідником музичного мистецтва, а не пасивним слухачем.

Майбутні вчителі мистецтв мають оволодіти такими групами інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення:

– *Інтерактивні технології кооперативного музичного навчання*: парне музикування, робота в малих ансамблях, музична карусель, колективна імпровізація;

– *Інтерактивні технології колективно-групового музичного навчання*: музичний мікрофон, незакінчені музичні фрази, музичний мозковий штурм;

– *Технології музичного ситуативного моделювання*: імітаційні музичні ігри, рольові музичні вправи, драматизація музичних творів;

– *Технології роботи з дискусійними аспектами* в музичному мистецтві: застосування методу ПРЕС до аналізу музичних творів, аргументація власної позиції щодо музичного стилю, використання музичних кейсів.Особливу увагу варто приділити проблемності у навчанні музичному мистецтву, оскільки саме вона є ключовою умовою для розвитку критичного мислення, забезпечує внутрішню мотивацію молодших школярів до музичної діяльності, спонукає їх до самостійного пізнання музичних творів.

Для визначення рівня розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв майбутні вчителі можуть використовувати такі рівні:

– перший рівень (найнижчий): здатність учнів висловлювати прості оцінювальні судження щодо прослуханого музичного твору чи проблеми;

– другий рівень: формування в учнів вміння розглядати різні інтерпретації музичних творів, шукати компроміс між протилежними поглядами на музичне мистецтво;

– третій рівень: розвиток у школярів здатності виявляти неточності у власному виконанні музичних творів шляхом співставлення з еталоном та загальноприйнятими музичними принципами;

– четвертий рівень (найвищий): формування вміння здійснювати багатоплановий аналіз музичних творів, з'ясовувати фактори й умови, які впливають на сприйняття мистецтв, оцінювати їх вплив та визначати ключові елементи музичного твору.

Впровадження інтерактивних технологій у музичну освіту забезпечує високу якість знань учнів, актуалізує міжпредметні зв'язки та сприяє професійному становленню майбутнього вчителя мистецтв. Інтеграція музичного знання з іншими предметами початкової школи створює підґрунтя для синтезу мистецьких, гуманітарних та природничих знань, що є важливою умовою розвитку критичного мислення молодших школярів.

1.3. Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст. закріплено положення, яке називає підготовку конкурентноспроможних професіоналів головним завданням модернізації освіти та пріоритетним вектором освітньої політики держави. Сучасна вітчизняна мистецька освіта, орієнтуючись на європейську освітню парадигму, повинна реалізувати суттєву перебудову змісту підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

Особливої уваги потребує формування у майбутніх вчителів мистецтв професійних компетентностей щодо розвитку критичного мислення молодших школярів із застосуванням інтерактивних технологій навчання. Актуальні реформаційні перетворення в системі мистецької освіти диктують нові вимоги до фахової діяльності вчителів мистецтв в початковій школі, де інтерактивні технології стають ефективним засобом формування критичного мислення учнів.

У сучасному освітньому середовищі формування професійно значущих якостей майбутнього вчителя мистецьких дисциплін виступає визначальною передумовою ефективного виконання завдань мистецької освіти та успішного впровадження освітніх перетворень. У зв'язку з цим помітно зростає науковий інтерес українських дослідників до вдосконалення кроскультурної складової професійної підготовки майбутніх педагогів (В. Байденко, В. Бойченко, О. Бурак, Л. Волик, В. Євтух, А. Ленд'єл-Сяркевич, Н. Мешко, О. Пальчикова, М. Риженко, А. Солодка, Ю. Шайгородський).

Суттєві соціально-політичні трансформації, що відбуваються в Україні та Китаї, зумовлюють орієнтацію соціокультурної політики на гармонізацію загальнодержавних і регіональних інтересів. У ряді стратегічних документів України, які визначають напрями розвитку освітньої сфери — зокрема в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013), Концепції реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016), «Положенні про Національну освітню електронну платформу» (2018),

Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту» (2017), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року, Концепції розвитку освіти України на 2015–2025 роки та інших нормативних актах — підкреслюється важливість міжкультурної комунікації та створення умов для розвитку кроскультурної компетентності майбутніх педагогів у контексті діалогу культур і цивілізацій.

Разом із тим зазначається, що інформатизація освіти є складним багатокомпонентним процесом, зумовленим потребою суспільства у фахівцях, здатних результативно діяти в інформаційному просторі. Такий спеціаліст повинен уміти працювати з великими обсягами інформації, критично її осмислювати та демонструвати належний рівень інформаційної культури й цифрової компетентності.

Питання взаємодії культури й освіти було частково розглянуто в першому параграфі дослідження. Водночас варто підкреслити, що саме культурологічний ракурс є ключовим для розв’язання мистецько-педагогічних завдань нашої роботи, пов’язаних із формуванням кроскультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, розвитком їхнього духовного потенціалу та художніх орієнтацій. За визначенням О. Отич, культура постає як накопичений людством досвід діяльності, необхідний для його відтворення через освітній процес і формування особистості [107, с. 48].

Формування кроскультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в системі неперервної освіти передбачає включення студентів у культурний простір, усвідомлення мистецтва як соціокультурного явища та засвоєння історико-культурної спадщини людства. Реалізація цих завдань забезпечується культурологічним підходом, який орієнтує професійну підготовку також на самопізнання студентів як суб’єктів культури, носіїв і продовжувачів національних традицій. У межах цього підходу культурні явища розглядаються у взаємозв’язку з різними сферами суспільного життя як цілісна система культурних компонентів; створюються передумови для розвитку творчого потенціалу особистості та її внутрішніх можливостей у культурному середовищі; культура

спілкування виступає механізмом передачі й збереження соціального досвіду.

Слід наголосити, що культурологічний підхід займає провідні позиції у сучасній мистецькій освіті та визначає її стратегічним орієнтиром становлення Людини Культури — національно свідомої, духовно багатої, гуманної особистості, здатної до взаємодії та співпраці, наділеної почуттям власної гідності й високими моральними якостями. Така особистість не лише засвоює культурні надбання, а й активно долучається до їх творення, збереження культурної спадщини та входження у світовий культурний простір (Л. Василенко, Н. Гуральник, А. Зайцева, А. Козир, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, О. Хижна, В. Черкасов, О. Щолокова, Б. Юсов та ін.).

Сучасний розвиток суспільства характеризується переходом від індустріальної моделі XX століття до постіндустріального, або інформаційного, суспільства третього тисячоліття. Функціонування освітньої системи зумовлюється сукупністю економічних, політичних, соціальних, культурних та інших чинників, однак зв’язок освіти з культурою залишається особливо тісним і визначальним [41; 51; 110]. За твердженням О. Рудницької, культурологічний підхід сприяє глибшому художньо-педагогічному осмисленню мистецьких творів і формуванню цілісної системи художніх знань, що ґрунтуються на онтологічній, ціннісній, евристичній, просвітницькій та комунікативній функціях мистецтва [135, с. 13].

Дослідники Китаю також визначають ключові напрями державної політики у сфері мистецької освіти. До них відносять збереження і розвиток національних культурних традицій, використання музичного фольклору як засобу духовно-морального виховання молоді, підготовку висококваліфікованих фахівців культурної сфери, інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес, а також розроблення нормативно-правових основ професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

У сучасних умовах діалогічний підхід до організації освітнього процесу розглядається як одна з визначальних ознак нового педагогічного мислення. Його мета полягає у формуванні особистості, здатної пізнавати й створювати культуру через взаємодію, обмін смислами та продукування результатів індивідуальної й

колективної творчості. Поряд із цим гуманітаризація мистецької освіти спрямована на надання знанням особистісної значущості, їх пов'язання з емоційно-ціннісною сферою майбутнього вчителя музичного мистецтва та гуманістичними ідеалами.

Інтеграція філософських, педагогічних і психологічних досліджень щодо змісту й форм навчання та виховання у єдину систему — навчально-виховний процес, що формувався протягом понад двох тисячоліть розвитку цивілізації, — дає змогу окреслити сучасні проблеми та підходи до визначення психолого-педагогічних засад становлення компетентної особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. У мультикультурному освітньому середовищі такий фахівець має, спираючись на гуманістичні цінності, оволодіти діалогічними формами навчання; використовувати рідну мову, наукові знання, психічні процеси, образне й абстрактне мислення, емоційно-почуттєву сферу, комунікативну практику, інтереси та спільну діяльність; розвивати здатність до саморозвитку, самоосвіти й самопізнання, удосконалювати творчий потенціал, духовність і моральні якості; формувати гуманність, ціннісне ставлення до світу і себе, індивідуальність, соціальні компетентності, самостійність і свободу творчості [74; 112].

Аксіологічний підхід дозволяє розглядати культуру як систему цінностей і через цю призму розкривати її зміст. Натомість системний підхід забезпечує бачення об'єкта як цілісності, акцентуючи увагу на взаємозв'язках і взаємодії його складових.

У сучасній науковій літературі широко використовується поняття «середовище» — інформаційне, культурне, етнічне, освітнє, виховне, аксіологічне, педагогічне, комунікативне тощо [17; 29; 55; 92; 115; 116]. Незважаючи на різні трактування, їх об'єднує розуміння того, що системоутворювальним чинником середовища є система відносин, у які педагог залучає студентів, організовуючи їхню діяльність і взаємодію [29, с. 39]. Результатом такої роботи стає сформована система взаємин — пізнавальних, праксеологічних, етичних, аксіологічних та інших, — у межах яких цінності виконують орієнтаційну функцію, визначаючи цілі та очікувані результати діяльності.

Як зазначає С. Вітвицька, зміст аксіологічно зорієнтованого середовища

доцільно розкривати через поняття «ціннісний», тобто пов'язаний із цінностями. Таке середовище закладу вищої освіти формується у процесі духовно-практичного освоєння реальності. Цінності, інтегровані в соціальну й педагогічну дійсність, створюють певний культурний контекст. Сутність аксіологічно зорієнтованого освітнього середовища полягає саме у цілеспрямованому формуванні та розвитку ціннісних орієнтацій студентів щодо світу й людей [23, с. 47].

Л. Подоляк і В. Юрченко, розмежовуючи вербальні та невербальні засоби спілкування, наголошують, що невербальна комунікація інколи може бути навіть ефективнішою за словесну. Вона передбачає передачу інформації без використання слів — через зорове сприйняття виразних елементів поведінки, таких як міміка, жести, поза, мімічна експресія та зовнішній вигляд людини [113].

Водночас дослідники пропонували різні концептуальні підходи до формування узагальнених уявлень про різні види мистецтва. Попри їхню різноманітність, можна зазначити, що, починаючи з ідей Л. Виготського та в межах мистецтвознавчих принципів аналізу процесів художнього сприйняття — у музикознавстві, літературознавстві, теорії та історії образотворчого мистецтва — провідна роль відводилася словесно-понятійним способам узагальнення й вербалізації уявлень про мистецтво в цілому. Така орієнтація значною мірою зумовлювалася впливом естетичних концепцій культури й мистецтва.

Майбутні вчителі мистецтв повинні розуміти особисту відповідальність перед суспільством за створення сприятливих умов для успішного навчання школярів відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти. Інтерактивні технології на уроках музичного мистецтва дозволяють реалізувати засади цілісного різнобічного розвитку дитини, її музичних талантів, формування мистецьких компетентностей і наскрізних умінь, зокрема критичного мислення. Використання інтерактивних методів, таких як музичні дискусії, проблемно-пошукові завдання, творчі проєкти та колективне музикування, допомагає враховувати вікові та психофізіологічні особливості молодших школярів.

Тому формування в майбутніх учителів мистецтв потужної системи знань і вмінь з музичної педагогіки, методики музичного виховання та психології є

недостатнім. Воно повинне бути структурно доповнене компетентностями щодо впровадження інтерактивних технологій, які сприяють розвитку критичного мислення учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва та в позаурочній музичній діяльності.

Важко сперечатися з тим, що вчитель не може навчити того, чого сам не знає чи не вміє. Тому підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів повинна опиратися на засвоєння прийомів критичного мислення та його розвиток у самих студентів. Використання інтерактивних технологій у цьому процесі є особливо ефективним, оскільки дозволяє моделювати різноманітні музично-педагогічні ситуації та активізувати пізнавальну діяльність. Учитель мистецтв, який володіє індивідуальним стилем вирішення педагогічних ситуацій та високим рівнем творчої продуктивності, знає та оперує актуальними інтерактивними методами і прийомами навчання, здатний встановлювати контакт з дітьми та мислити критично, як у професійній діяльності, так і в прийнятті повсякденних рішень, зможе досягти високих професійних результатів у галузі музичної освіти молодших школярів. З огляду на суспільні потреби, для сучасної початкової школи потрібні вчителі мистецтв, котрі здатні працювати над розвитком критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій і досягати успіху в цьому.

Філософія освіти розглядає підготовку майбутніх учителів мистецтв як процес, що потребує інноваційних підходів, особливо в контексті розвитку критичного мислення молодших школярів. Формування професіонала у цій сфері можливе за умови впровадження синергетичних методологічних підходів, які передбачають оновлення змісту, методів і форм навчання з урахуванням інтерактивних технологій. Такий підхід враховує фактори відкритості освітнього середовища, самоорганізації навчального процесу, розвитку креативності та критичності мислення як у педагогів, так і в учнів.

Одним із ключових завдань сучасної музичної освіти в Україні є формування готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів. У контексті реформи Нової української школи особливої

актуальності набуває використання інтерактивних технологій, що створюють сприятливе середовище для формування креативного та аналітичного мислення дітей молодшого шкільного віку.

Підготовка педагогів-музикантів у закладах вищої освіти має бути спрямована на формування їхньої здатності організовувати музичну діяльність молодших школярів у форматі дискусій, ігрових ситуацій, мозкових штурмів та інших інтерактивних форм роботи. Важливим аспектом такої підготовки є розвиток у самих майбутніх вчителів навичок критичного осмислення музичних явищ та вміння транслювати цей досвід учням.

Проблему підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій досліджують такі науковці як: Н. Васильєва, О. Комар, І. Кочан, О. Пометун, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський.

Основні принципи підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів включають: розуміння психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку, відкритість до застосування різноманітних інтерактивних технологій, нелінійність освітнього процесу та самоорганізацію навчальної діяльності. Ці принципи мають лежати в основі розробки інтерактивних технологій музичного навчання, які сприятимуть формуванню у молодших школярів навичок аналізу, синтезу, оцінювання музичних творів, а також здатності висловлювати власні судження та обґрунтовувати свою позицію.

Критичне мислення майбутнього вчителя мистецтв можна розуміти як вид мисленнєво-оцінювальної діяльності, що проявляється у певних уміннях і навичках, необхідних для музично-педагогічної діяльності: аналіз та інтерпретація музичних творів, оцінювання музичної інформації, знаходження раціональних способів організації музичного навчання молодших школярів, здійснення рефлексії щодо власної педагогічної діяльності.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має включати практичне опанування інтерактивних технологій у контексті музичного навчання, що

дозволить ефективно розвивати критичне мислення молодших школярів через сприймання, аналіз та виконання музичних творів.

Дослідження О. Рудницької присвячене підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до застосування відносної сольмізації як сучасного педагогічного інструменту на уроках мистецтва. У межах цієї роботи було розроблено та експериментально перевірено програму підготовки педагогів мистецького профілю до впровадження зазначеного методу в системі післядипломної освіти. Крім того, авторка детально описує методику навчання майбутніх учителів використанню відносної сольмізації та особливості її практичного застосування під час шкільних занять з музичного мистецтва [135].

У працях О. Кучай, Т. Кучай та А. Чичук здійснено аналіз і теоретичне обґрунтування ефективності різних моделей підготовки педагогів-музикантів до свідомого вдосконалення професійної діяльності шляхом упровадження інновацій. Дослідники визначили зміст готовності до інноваційної діяльності в педагогічній практиці, виявили закономірності її формування в межах різних освітніх моделей та окреслили педагогічні умови, що забезпечують таку готовність. Водночас зазначене дослідження орієнтоване переважно на підготовку фахівців для спеціалізованих музичних закладів і не враховує специфіку інноваційної діяльності вчителя музичного мистецтва в умовах загальноосвітньої школи [69; 70].

Розглядаючи наукову позицію О. Матвієнко, Т. Олефіренко наголошують, що використання різноманітних засобів сугестивного впливу та спеціально організованих інформаційних потоків активізує уяву, сприяє створенню нових художніх образів, розвитку музичних і творчих здібностей, а також індивідуалізації підготовки майбутнього фахівця. На думку Сі Даофена, володіння майбутнім учителем мистецтв різними вправами, прийомами й методами сугестивного впливу у поєднанні з його особистісними характеристиками дає змогу формувати позитивний емоційний клімат навчання, розкривати внутрішні можливості учнів, підвищувати їхню працездатність, зменшувати психоемоційне напруження, забезпечувати глибше занурення у художній зміст музичного твору та сприяти саморозвитку й самореалізації особистості в практичній діяльності [82].

Інноваційна концепція підготовки майбутніх учителів мистецтв, запропонована Л. Паньків, передбачає активне впровадження мультимедійних технологій. Зокрема, йдеться про організацію інтерактивної діяльності студентів із використанням мультимедійних засобів у процесі самостійного пізнання, застосування пояснювального методу та методів сугестивного впливу за допомогою мультимедіа, що інтегрується у професійну підготовку майбутнього педагога мистецького профілю [108].

Отже, результативність інноваційної педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва можлива лише за умови відмови від усталених шаблонів і стереотипів у навчанні, вихованні та розвитку особистості, а також від застарілих нормативних підходів. Сучасний педагог має визначати нові цілі й принципи професійної діяльності на засадах педагогічної інноватики, що загалом сприяє оновленню та модернізації мистецької освіти.

Нам близькою є позиція О. Плохотнюка, який трактує діяльність учителя музичного мистецтва як цілеспрямовану активність, що полягає у попередньому проєктуванні освітнього процесу засобами мистецтва. Вона реалізується через послідовність взаємопов'язаних етапів: визначення мети, конкретизацію завдань, добір змістового наповнення та відбір ефективних інноваційних педагогічних технологій. Інноваційна діяльність, на думку дослідника, не обмежується лише модернізацією традиційної системи музично-педагогічної освіти шляхом удосконалення, запозичення новаторського досвіду чи раціоналізації, а насамперед відображає формування індивідуального стилю вчителя як педагога найвищого рівня творчої майстерності [111].

Як зазначає О. Плохотнюк, у закладах вищої освіти мистецького профілю професійна компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва формується на основі опанування як загально-професійних, так і спеціальних дисциплін. До останніх належить блок предметної підготовки, що охоплює історію світової та української музики, народну музичну творчість, сольфеджіо, гармонію, поліфонію, аналіз музичних форм, основний і додатковий музичні інструменти, концертмейстерський клас, хорознавство та хорове аранжування, хоровий клас і

практичну роботу з хором, диригування та читання хорових партитур, сольний спів.

Лише після засвоєння фундаментальних основ духовної та матеріальної культури — мистецтвознавчих і культурологічних знань — та усвідомлення специфіки майбутньої професійної діяльності на теоретичному рівні студенти здатні ефективно застосовувати набуті компетентності на практиці. Формування такої цілісної системи знань, умінь і навичок виступає визначальним чинником становлення професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва і передбачає оволодіння комплексом теоретичних та виконавських дисциплін — інструментальних, вокальних і диригентсько-хорових.

Крім того, зауважує Л. Пастушенко, випускник освітньо-професійної програми за спеціальністю 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» має володіти спеціальними методиками навчання, знаннями з музичної педагогіки та психології, а також достатнім рівнем психолого-педагогічної підготовки для викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в закладах загальної середньої освіти [111].

У ситуації безперервних соціальних, економічних, культурних і освітніх трансформацій, підкреслює Л. Ліхіцька, держава повинна створити теоретичні засади нової школи майбутнього, у якій формується покоління молодих громадян, здатних до творчого мислення, інноваційної діяльності та винахідництва.

Нам імпонує позиція О. Хижної, яка наголошує, що оновлення шкільного навчання на засадах педагогіки творчості неможливе без творчого саморозвитку самого педагога. На думку дослідниці, одним із ключових завдань педагогіки творчості є створення психолого-педагогічних концепцій самовдосконалення особистості та її залучення до процесу власного розвитку через творчу діяльність. Розглядаючи мистецьку інноваційну діяльність як найвищий рівень педагогічної творчості майбутнього вчителя мистецтв, що сприяє оновленню різних складових загальноосвітньої музичної освіти й формуванню стійкого інтересу до впровадження сучасних науково-педагогічних і інформаційно-технологічних засобів, слід підкреслити значущість цієї проблематики у системі професійної підготовки майбутніх педагогів мистецького профілю [178].

О. Хижна доводить, що готовність учителя музичного мистецтва до

інноваційної діяльності у сфері мистецтва відображає потребу активного розвитку інтеграційних процесів у сучасній мистецькій освіті. Така готовність формується через міжсуб'єктну взаємодію учнів, студентів, учителів і викладачів із творами мистецтва. Визначальними умовами цього процесу авторка вважає:

– уміння забезпечувати діалогічну взаємодію у системах «учитель — твір мистецтва — учні» або «викладач — твір мистецтва — студент» мовою мистецтва;

– наявність знань про передовий досвід у мистецькій галузі та здатність застосовувати його в педагогічній практиці;

– прагнення до створення оригінальних музично-творчих ігор, театралізованих дійств і нестандартних музично-виховних заходів із використанням власних імпровізацій та осучаснених народних традицій;

– схильність до рефлексії й самооцінювання, пов'язаних із музичними досягненнями учнів;

– здатність проєктувати музично-творчу діяльність школярів з урахуванням основних компонентів навчального процесу та прогнозувати індивідуальний розвиток кожного учня засобами музичного мистецтва [178].

Поділяємо також думку В. Орлова про те, що специфіка професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, зокрема її педагогічного й власне музично-педагогічного аспектів, визначається її поліфункційним характером. Реалізація освітніх, виховних, творчих, розвивальних та організаційних функцій відбувається через розв'язання комплексу завдань мистецько-освітнього процесу [102].

Таким чином, інтеграційна спрямованість психолого-педагогічної та спеціальної музичної підготовки студентів на формування інноваційної компетентності забезпечує міждисциплінарне поєднання знань і наближає їх до цілісності (холістичності). Це передбачає системний і синергійний підхід до вивчення об'єкта, є закономірним результатом змін у взаємодоповнювальних системах знань та інформації і виступає підґрунтям для появи нових тенденцій їх інтеграції.

Інтеграція знань, що здійснюється через орієнтацію психолого-педагогічної

та музично-фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на формування інноваційної компетентності, відбувається не лише на змістовому рівні навчальних дисциплін, а й на більш високому — методологічно-інтерпретаційному рівні систематизації знань.

Підсумовуючи, інтеграція мистецьких (фахових) дисциплін із психолого-педагогічними є цілісною системою спільної діяльності викладачів і студентів у процесі навчання. Вона передбачає узгодженість цілей, функцій, змісту та структури навчальних курсів, сприяє узагальненню й систематизації знань, формує стійку світоглядну позицію та забезпечує гармонійний розвиток особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Розглядаючи підготовку майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, ми говоримо про загальнопедагогічну підготовку в системі вищої педагогічної освіти, ключовими напрямками якої є:

– Вивчення структури діяльності вчителя мистецтв в контексті розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

– Опрацювання науково-теоретичних основ формування особистості педагога-музиканта, здатного розвивати критичне мислення молодших школярів.

– Виявлення науково обумовленого змісту музично-педагогічної освіти, сукупності знань і навичок з інтерактивних технологій, необхідних для розвитку критичного мислення учнів.

Умовою ефективної підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів є формування здатності педагога виступати в ролі організатора, консультанта, фасилітатора. Вчитель мистецтв, який працює на засадах інтерактивності, створює умови для самостійного аналізу музичних творів учнями, формування власних суджень про музику та розвитку здатності обґрунтовувати свої музичні вподобання.

У процесі підготовки майбутніх вчителів мистецтв важливим є формування їхньої здатності розвивати критичне мислення молодших школярів через інтерактивні технології навчання. Ця підготовка базується на розумінні взаємодії

та співпраці як фундаментальних складових освітнього процесу, де вчитель і учні стають рівноправними суб'єктами навчання.

Майбутні вчителі мистецтв повинні оволодіти специфічними методами створення музично-освітнього середовища, яке стимулює розвиток критичного мислення через взаємодію з музичним матеріалом. Теоретики інтерактивного навчання підкреслюють важливість побудови такого середовища як сфери засвоєння музичного досвіду.

У підготовці педагогів-музикантів особлива увага приділяється інтерактивним і перцептивним аспектам музичної діяльності, що безпосередньо впливають на формування критичного мислення молодших школярів. Майбутні вчителі мистецтв навчаються розробляти та впроваджувати спеціальні музичні вправи, які передбачають аналіз, порівняння, оцінювання музичних творів, стимулюючи розвиток не лише музичних здібностей, але й критичного сприйняття інформації.

Через музичну інтеракцію відбувається формування творчої особистості дитини, забезпечуються умови для розвитку критичного мислення, самовираження та самоствердження. Педагог-музикант виступає фасилітатором цього процесу, скеровуючи розумову та творчу діяльність учнів через пізнання музичного світу і себе в ньому.

Важливим аспектом підготовки є оволодіння принципом гуманної педагогіки Монтессорі — «Допоможи мені зробити це самостійно» — який набуває особливого значення в контексті музичної освіти, де самостійність критичного судження та творчого самовираження є ключовими компетенціями, що формуються в молодшому шкільному віці.

Отже, основними позиціями для розуміння сутності професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів є наступні:

– професійно-педагогічної підготовки є системою змістових і організаційних заходів, що включають опанування інтерактивних технологій у музичній освіті;

– професійно-педагогічної підготовки не може обмежуватися лише виробленням знань, умінь і навичок, а має орієнтуватися на особистісний розвиток майбутнього педагога-музиканта та його здатність формувати критичне мислення учнів;

– метою й кінцевим результатом професійно-педагогічної підготовки є формування готовності майбутніх вчителів мистецтв до застосування інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Мета педагогічної освіти у контексті підготовки вчителів мистецтв полягає у формуванні цілісного розуміння специфіки професії, в якій поєднуються духовний, соціальний, мистецький і професійний аспекти. Сучасний заклад вищої освіти має забезпечувати комплексну підготовку майбутніх вчителів мистецтв до впровадження інтерактивних технологій, що сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів. Це багатовимірний і багатофункціональний процес, що включає опанування інноваційними методиками музичного навчання, розвиток власного критичного мислення педагога, формування педагогічної культури та гармонійний розвиток його емоційної, інтелектуальної, вольової, етичної та естетичної сфери.

Сучасні дослідники, визначаючи сутність категорії «професійна підготовка», наповнюють її не тільки показниками когнітивного характеру, але і компонентами, що реалізують професійну значущість у контексті розвитку критичного мислення учнів. В цьому підході втілюється виконання соціальної функції вищої школи, особливо в галузі мистецької освіти. Вища школа, як один із важливих соціальних інститутів, виконує завдання: сприяє професійній самореалізації майбутніх учителів мистецтв і навчає їх професійно спрямованій взаємодії з молодшими школярами через впровадження інтерактивних технологій.

Дослідники музичної педагогіки доходять висновку, що система підготовки майбутніх учителів мистецтв, яка функціонує зараз в Україні, повинна трансформуватися у якісно нову, яка б змогла забезпечити формування здатності розвивати критичне мислення молодших школярів.

Підготовка вчителів мистецтв традиційно орієнтувалася на виконавську майстерність та методику викладання музичного мистецтва, але сучасні виклики вимагають розширення професійних компетентностей у напрямі впровадження інтерактивних технологій для розвитку когнітивних здібностей учнів.

Інше трактування феномену підготовки майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів важливу роль у цьому процесі відводить інтерактивним технологіям. Підготовка майбутнього педагога-музиканта є процесом формування комплексу мотивів, професійних знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей, що визначають здатність учителя мистецтв у подальшому ефективно розвивати критичне мислення учнів початкової школи та стимулювати їхню творчу активність. Вчитель мистецтв у цьому процесі здійснює перехід з позиції транслятора готових знань (репродуктивний рівень) у позицію фасилітатора, здатного створювати інтерактивне освітнє середовище для розвитку критичного мислення учнів (творчий рівень), співучасника діалогічного педагогічного процесу (рівень творчої співпраці).

Отже, можемо стверджувати, що сучасна професійно-педагогічна підготовка вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів повинна якісно відрізнятися від традиційної. Така підготовка є комплексним особистісним надбанням і її формування має відбуватися ще у педагогічному ЗВО під час засвоєння низки спеціальних музично-педагогічних дисциплін та опанування інтерактивних технологій навчання. В основі методологічної бази мають бути принципово нові підходи до музичної освіти, що відповідають завданням формування критичного мислення, розвитку творчого потенціалу та концепції НУШ, яка передбачає володіння учнями необхідними наскрізними уміннями і компетентностями для життя в сучасному світі.

Варто зазначити, що фахова підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів відбувається в умовах безперервного й агресивного впливу оточуючого інформаційного середовища, значна кількість інформаційного сміття в якому стає перешкодою в процесі здобуття суб'єктом професійної компетентності. Майбутній педагог-музикант,

який успішно опанував інструменти критичного мислення, здатний впоратися з цією перешкодою, забезпечивши тим самим необхідну умову власного професійного становлення – ефективну роботу з інформацією.

На думку дослідників мистецької освіти, зміст, який є базою професійної підготовки вчителя мистецтв, повинен характеризуватися випереджальними мотивами та включати оволодіння інтерактивними технологіями навчання. Це означає, що зміст підготовки потрібно безперервно поновлювати, враховуючи суспільні зміни, а принципами такої підготовки мають бути цілісність, системність й інтеграція. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх вчителів мистецтв створює модель реальної педагогічної взаємодії, яку вони зможуть застосувати у власній професійній діяльності.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв, здійснена за згаданими принципами та із застосуванням інтерактивних технологій, дозволяє в їхній професійній діяльності ефективно працювати над розвитком творчого, нон-конформного, критичного мислення учнів засобами музичного мистецтва. Музичні заняття, побудовані на засадах інтерактивної взаємодії, стимулюють когнітивну активність школярів, розвивають їхнє вміння аналізувати, порівнювати та оцінювати музичні твори, що є важливими складовими критичного мислення.

Структурний підхід до професійної підготовки вчителя мистецтв початкової школи передбачає розгляд цього процесу як складної, цілісної та багатопланової системи. Його функціонування спрямоване на формування майбутнього фахівця, здатного нестандартно та творчо вирішувати завдання розвитку критичного мислення молодших школярів із застосуванням інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва. Важливим в контексті цього залишається діяльнісний підхід як єдність навчально-пізнавальної, музично-творчої та практичної роботи студентів із застосуванням інтерактивних технологій.

Слід зазначити, що педагогічний дискурс розмежовує поняття «підготовка» та «готовність». Термін «підготовка» ми розуміємо як процес, а «готовність» - як результат такого процесу. Ці поняття є взаємозалежні, тому реалізація системи підготовки вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення у молодших

школярів засобами інтерактивних технологій повинна націлюватися на результат – готовність майбутнього вчителя мистецтв початкової школи до здійснення цієї діяльності через впровадження музично-дидактичних ігор, проблемних ситуацій, методу "мозкового штурму", інтерактивних вправ, а формування такої готовності неможливе без відповідної підготовки в музично-педагогічному та психологічному аспектах.

Значущість готовності майбутніх учителів мистецтв полягає в тому, що саме її наявність визначає не лише ефективність професійно-педагогічної діяльності, а й потенціал для її подальшого розвитку. Підготовка виступає засобом формування готовності, тоді як готовність водночас є результатом та показником якості цієї підготовки.

Фахова підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій представляє собою цілісний, послідовний і креативно спрямований процес формування спеціальних компетентностей. Цей процес надає майбутньому вчителю мистецтв можливість професійно-особистісного становлення відповідно до вимог і змісту шкільної музичної освіти та Державного стандарту початкової освіти.

Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів мистецтв дозволяє моделювати ситуації для розвитку критичного мислення, активізувати творчий потенціал студентів та формувати практичні навички застосування цих технологій у роботі з молодшими школярами. Інтерактивні технології стають не лише засобом навчання, а й об'єктом професійного освоєння.

Етап навчання у ЗВО покликаний актуалізувати особистісно-розвивальну педагогічну функцію, що зумовлює гостру необхідність у формуванні "педагога-музиканта нової формації" – дослідника та творця, який готовий у процесі музично-педагогічної діяльності розвивати критичне мислення учнів, використовуючи потенціал інтерактивних технологій та музичного мистецтва для формування їх творчої індивідуальності.

Таким чином, підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення школярів передбачає формування їхньої готовності до

створення інтерактивного музично-освітнього середовища, де через музичну діяльність розвиваються навички критичного мислення, необхідні для успішної адаптації в сучасному інформаційному світі.

Ми погоджуємося з думкою науковців про важливість підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів. Інтерактивні технології навчання на уроках мистецтв створюють сприятливе середовище для активізації мисленнєвої діяльності учнів через творчу взаємодію та співпрацю.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до застосування інтерактивних технологій передбачає формування у них комплексу спеціальних компетентностей: уміння організовувати діалогічне навчання, практикувати парні й групові форми роботи, створювати музично-творчі завдання, що стимулюють критичне мислення. Такий підхід забезпечує жвавий обмін думками, дозволяє учням аналізувати та інтерпретувати музичні твори з різних точок зору, обґрунтовувати власні естетичні судження.

Майбутні вчителі мистецтв, оволодіваючи інтерактивними технологіями, набувають здатності створювати освітнє середовище, в якому учні не лише сприймають музику, але й активно взаємодіють, обговорюють, аналізують, оцінюють. Це сприяє формуванню в молодших школярів таких важливих рис, як повага до думок інших, уміння слухати, співпрацювати та проявляти лідерські якості через музичну діяльність.

Успішність підготовки майбутніх вчителів мистецтв ґрунтується на розумінні засадничого принципу: «людина – не засіб, а мета». Саме тому освітнє середовище має адаптуватися до потреб дитини, а не навпаки.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має враховувати специфіку застосування інтерактивних технологій саме в музичній освіті. За О. Пометун, інтерактивне навчання організовується завдяки системі методів і прийомів, що створюють навчальний процес на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків, різносторонньої комунікації та конструювання нового знання учнем [114].

Для майбутніх вчителів мистецтв важливо опанувати такі способи активної взаємодії, що визначають сутність інтерактивного навчання в контексті музичної освіти:

- музичний діалог та взаємонавчання (передбачають рівність учасників освітнього процесу; учні вчаться критично сприймати музичні твори, формулювати та аргументувати свої музичні враження, розвивати музично-естетичні судження);
- навчання через музичну діяльність — активна співпраця учнів у виконанні музичних творів, імпровізаціях, створенні музичних проєктів, що завершується спільним творчим результатом.
- зміна характеру взаємодії вчителя мистецтв та учнів — роль педагога полягає не в демонстрації «правильного» виконання музичних творів, а в організації активного музичного сприймання, інтерпретації та творчого самовираження.
- навчання через музичний досвід (в основу процесу навчання покладено особистий музичний досвід учнів та його осмислення через критичну рефлексію).

Майбутній вчитель мистецтв має бути готовим створювати інтерактивне освітнє середовище, яке заохочує учнів до критичного осмислення музичних явищ, формування власної естетичної позиції та розвитку творчого мислення через музичну діяльність.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів потребує впровадження інтерактивних технологій, які створюють особливе освітнє середовище активної взаємодії. Інтерактивне навчання у контексті музичної освіти характеризується постійною активною взаємодією його учасників, реалізацією освітніх цілей через співнавчання, взаємонавчання та творчу співпрацю між студентами та викладачами.

Майбутні вчителі мистецтв повинні бути готовими застосовувати інтерактивні методи, які створюють умови для формування критичного мислення у молодших школярів. Ці методи виступають як способи активізації навчально-

пізнавальної діяльності учнів, що спонукають їх до активної розумової та практичної діяльності у процесі оволодіння музичним матеріалом.

Специфіка підготовки майбутніх вчителів мистецтв полягає у поєднанні музичного та педагогічного компонентів. Студенти мають оволодіти не лише музичними навичками, але й педагогічними прийомами, що сприяють розвитку критичного мислення учнів через інтерактивну взаємодію. Посилена педагогічна взаємодія під час музичних занять дозволяє учасникам процесу навчання здійснювати взаємовплив через призму особистісної індивідуальності та власного музичного досвіду.

Важливим аспектом підготовки майбутніх вчителів мистецтв є формування вмінь створювати інтерактивне середовище на уроках, де активність проявляють не лише вчителі, а насамперед учні. Застосування інтерактивних технологій на уроках мистецтв сприяє розвитку в молодших школярів таких компонентів критичного мислення як аналіз, інтерпретація, оцінка музичних творів, формування власних суджень та висновків.

Отже, підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів має базуватися на принципах рівноправності і партнерського характеру відносин, здатності до мотивування власної діяльності та оцінки її результатів, а також на впровадженні інноваційних інтерактивних технологій у музичну освіту.

Достатньо вичерпним є таке визначення: методи інтерактивного навчання у підготовці майбутніх вчителів мистецтв – це методи, застосування яких сприяє реалізації процесу активної взаємодії студентів з освітнім середовищем з метою формування у них компетентностей з розвитку критичного мислення молодших школярів.

Використання інтерактивних технологій у професійній підготовці майбутніх вчителів мистецтв забезпечує реалізацію ідеї співробітництва викладача та студентів, формується конструктивна співпраця, в результаті якої майбутні фахівці не лише опановують методику розвитку критичного мислення молодших школярів, а й самі стають носіями критичного мислення як професійної компетентності.

Інтерактивні методи забезпечують реалізацію такої форми навчання, при якій педагогічна взаємодія відбувається за принципами: викладач – студент, студент – студент, що моделює майбутню професійну діяльність за схемою: вчитель – учень, учень – учень. Це дозволяє майбутнім вчителям мистецтв опанувати стратегії розвитку критичного мислення молодших школярів через безпосередній досвід інтерактивної взаємодії. Загальну структуру підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій можна представити у вигляді комплексної моделі.

Перед з'ясуванням сутності інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів мистецтв, необхідно уточнити зміст поняття «технологія». Технологізація освіти є одним із ключових шляхів модернізації освітнього процесу в Україні. У музичній педагогіці технології виступають системотворчим фактором, що забезпечує цілісність навчання та його соціально-економічну значущість.

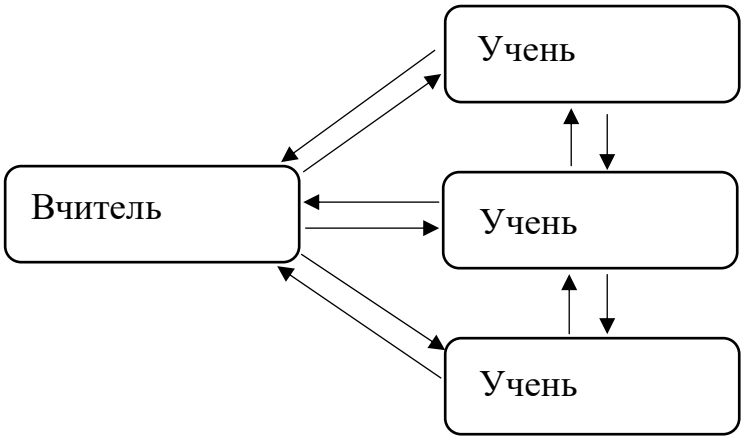

Рис. 1.1 Інтерактивна взаємодія вчителя і учнів

В контексті підготовки майбутніх учителів мистецтв технологія розглядається як особливий організаційно-методичний інструментарій освітнього процесу, спрямований на формування компетентностей, необхідних для розвитку критичного мислення молодших школярів.

Інтерактивні технології у музичній освіті представляють собою комплекс методів, прийомів і засобів, що дозволяють організувати взаємодію учнів не лише з учителем, але й між собою у процесі музичної діяльності. Ці технології базуються

на психолого-педагогічних установках, які сприяють активізації мисленнєвих процесів учнів, розвитку їхньої здатності до аналізу, оцінювання та інтерпретації музичних явищ.

Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів передбачає оволодіння ними такими інтерактивними технологіями, як:

– музичні дискусії та дебати, що сприяють формуванню вміння аргументувати власну позицію;

– проблемно-пошукові завдання, спрямовані на розвиток аналітичних здібностей;

– музичні проєкти, що розвивають здатність до планування та рефлексії;

– ігрові технології, які активізують творче мислення та емоційне сприйняття.

Складовими технологічного процесу підготовки майбутніх учителів мистецтв є відповідні засоби та умови, що забезпечують ефективність формування їхньої готовності до розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

Серед них особливого значення набувають цифрові технології, інтерактивні музичні платформи та методичне забезпечення.

Отже, підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є комплексним процесом, що базується на інтеграції педагогічних, музичних та інноваційних компонентів сучасної освіти.

Виходячи із сутності понять «інтерактивний» і «технологія», ми розглядаємо інтерактивні технології як важливий інструмент підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів. Такі технології створюють середовище активної взаємодії, де співпраця та взаємовплив усіх учасників навчального процесу стають основою формування критичного мислення.

У контексті підготовки майбутніх вчителів мистецтв, О. Пометун визначає ключові компоненти інтерактивної технології, які сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів: 1) чітко визначений очікуваний результат навчання,

спрямований на формування навичок аналізу, оцінки та інтерпретації музичних творів; 2) спеціальні методи та прийоми інтерактивної музично-педагогічної взаємодії, що активізують процес критичного осмислення музичного матеріалу; 3) створення сприятливого освітнього середовища для музичного сприйняття та рефлексії; 4) цілеспрямований розвиток мисленнєвих процесів і операцій, що формують основу критичного мислення молодших школярів при сприйнятті мистецтв.

Проблема підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів набуває особливої актуальності в умовах сучасної освіти. Інтерактивні технології виступають ефективним інструментом у цьому процесі, оскільки забезпечують активну взаємодію та колаборативне навчання.

Сутність інтерактивних технологій у музичній педагогіці полягає в організації такого освітнього середовища, де відбувається постійний діалог, обмін думками та творча співпраця. Майбутні вчителі мистецтв, опановуючи ці технології, отримують можливість формувати у молодших школярів навички аналітичного сприйняття музичних творів, їх критичної оцінки та інтерпретації.

Дослідники виділяють наступні ключові елементи підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення засобами інтерактивних технологій:

- Моделювання проблемних ситуацій при сприйнятті музичних творів, що стимулюють аналітичне мислення учнів.
- Застосування методів музичної дискусії, які дозволяють висловлювати та аргументувати власну думку щодо прослуханого матеріалу.
- Використання технології "музичного кейсу", що передбачає комплексний аналіз конкретного музичного твору з різних перспектив.
- Впровадження проєктної діяльності, яка активізує дослідницькі та творчі здібності молодших школярів.

Особливе значення в підготовці майбутніх педагогів-музикантів має практичне оволодіння технологіями фасилітації музичного сприйняття, які

дозволяють спрямовувати думки учнів, не нав'язуючи готових суджень, розвиваючи таким чином самостійність мислення та здатність до рефлексії.

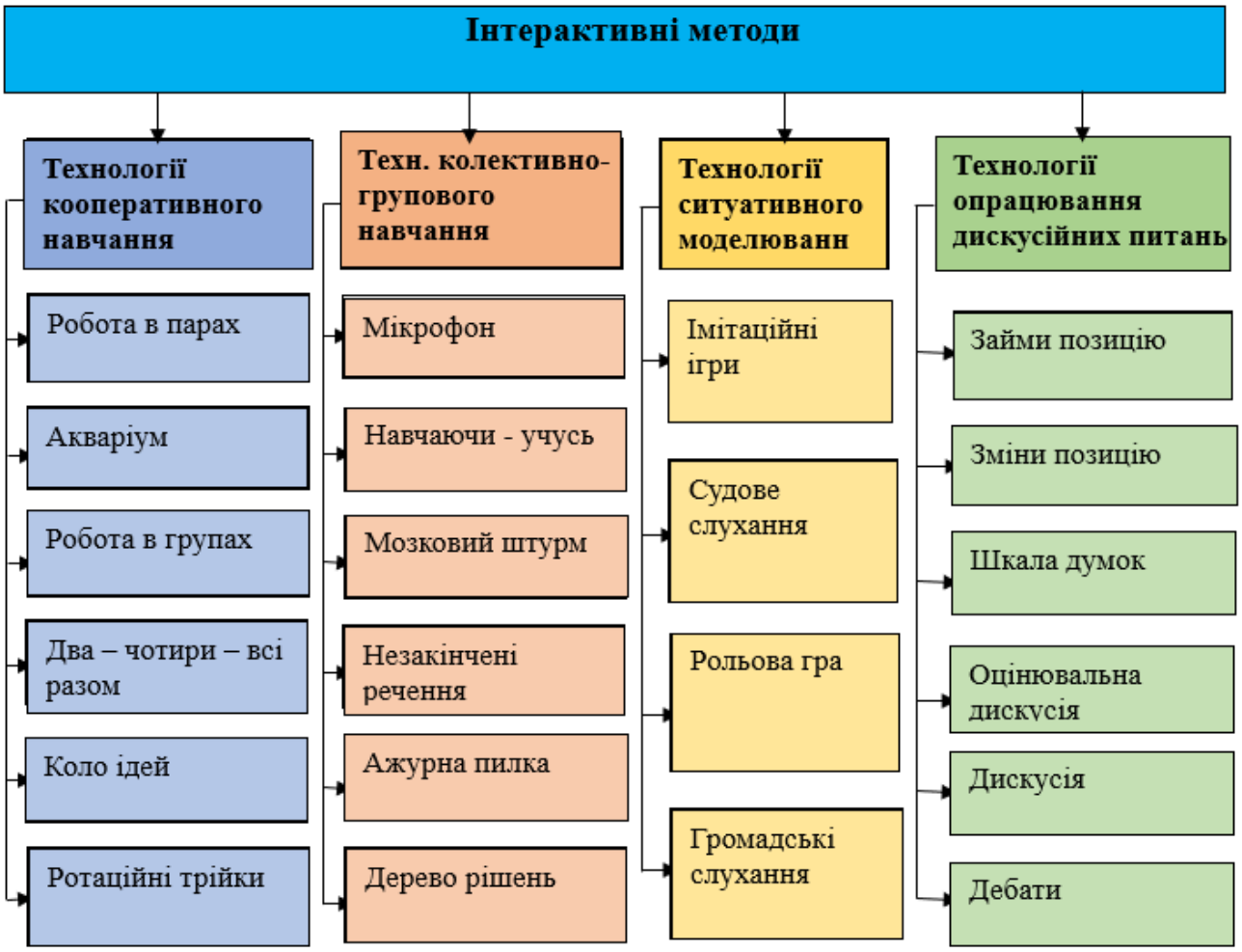

Рис. 1.2. Класифікація інтерактивних технологій

У контексті підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів інтерактивні технології виступають потужним інструментом педагогічного впливу. Використання інтерактивних методів на уроках мистецтв дозволяє формувати в учнів різноманітні рівні пізнання: від базового сприйняття музичних творів до їх критичного аналізу, інтерпретації та оцінки. Така методика навчання сприяє не лише засвоєнню музичних знань, але й розвитку аналітичного мислення та естетичного смаку. Особливість підготовки вчителів мистецтв полягає у формуванні здатності поєднувати музичне мистецтво з розвитком мисленнєвих операцій учнів. На уроках мистецтв учень стає активним учасником творчого процесу, а його пізнавальний інтерес підкріплюється емоційним зануренням у світ звуків. Майбутній вчитель мистецтв виконує роль

фасилітатора, який спрямовує дітей до самостійних висновків та оцінювання музичних явищ, розвиваючи критичне сприйняття музичного матеріалу.

Ефективність підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення залежить від їхньої компетентності у використанні інтерактивних технологій на музичних заняттях, вміння адаптувати ці технології до специфіки музичного мистецтва та здатності створювати на уроці атмосферу творчого пошуку.

Інтеграція інтерактивних технологій у музичну освіту дозволяє досягти не лише високого рівня музичного розвитку молодших школярів, але й сприяє формуванню їхнього критичного мислення, здатності до рефлексії та креативного самовираження через музику.

Сучасна підготовка майбутніх вчителів мистецтв вимагає особливої уваги до формування їхньої компетентності щодо розвитку критичного мислення учнів Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має бути спрямована на практичне засвоєння цих технологій, щоб вони могли ефективно впроваджувати їх у роботі з молодшими школярами, розвиваючи не лише музичні здібності дітей, але й їхнє критичне мислення. Ефективним інструментом для цього є інтерактивні технології, які можна класифікувати за кількома важливими критеріями.

За дидактичною метою у музичній освіті доцільно використовувати інтерактивні технології, які є інформаційними (ознайомлення з музичними творами), орієнтованими на розвиток практичних навичок музикування, розвиток механізмів саморегуляції під час виконання музичних творів, розвиток творчих якостей через імпровізацію та формування ключових мистецьких компетентностей.

Особливу цінність для майбутніх вчителів мистецтв представляють групові та колективні інтерактивні технології, які дозволяють організувати взаємодію дітей під час музичних занять, розвивати їхнє критичне мислення через аналіз музичних творів, спільне музикування та обговорення музичних вражень.

За домінуючим методом майбутні вчителі мистецтв повинні оволодіти проблемно-пошуковими та імітаційно-ігровими інтерактивними технологіями, які

найбільш ефективно розвивають критичне мислення молодших школярів через активізацію їхньої пізнавальної діяльності на музичних заняттях [104] .

Важливо, щоб підготовка майбутніх вчителів мистецтв включала як людиноорієнтовані, так і техноорієнтовані інтерактивні технології, що дозволить їм ефективно використовувати як традиційні методи роботи, так і сучасні технічні засоби для розвитку критичного мислення учнів.

Технологія розвитку критичного мислення повинна інтегруватися в музичну освіту молодших школярів, оскільки вона має реалізовуватись в усіх освітніх галузях початкової школи. Майбутні вчителі мистецтв мають бути готові застосовувати систему методів і прийомів, які розвивають оціночне мислення, розумові характеристики та комунікативні якості учнів під час музичних занять [175].

Така підготовка дозволить майбутнім вчителям мистецтв формувати в молодших школярів уміння ефективно працювати з музичною інформацією, формулювати запитання щодо прослуханих творів, аргументувати свої музичні уподобання та приймати незалежні обґрунтовані рішення в мистецькій діяльності.

У контексті сучасної музичної освіти особливого значення набуває підготовка вчителів мистецтв, здатних розвивати критичне мислення молодших школярів. Інтерактивні технології навчання стають потужним інструментом для досягнення цієї мети, оскільки вони інтенсифікують процес навчання та активізують пізнавальні мотиви учнів.

Майбутні вчителі мистецтв можуть ефективно застосовувати такі інтерактивні прийоми розвитку критичного мислення як “Парний мозковий штурм", "Груповий мозковий штурм", "Розбиття на кластери", "Кошик ідей", "Дерево передбачень" та інші. Ці методи особливо ефективні при вивченні музичних творів, аналізі музичних напрямів та жанрів, розпізнаванні музичних інструментів.

Наприклад, метод "Кубування" може бути адаптований для музичного навчання за таким алгоритмом:

– Назвіть і опишіть музичний твір або інструмент.

– Порівняйте з іншими творами або інструментами.

– Назвіть асоціації, які викликає музика.

– Проаналізуйте структуру музичного твору.

– Запропонуйте способи застосування отриманих знань.

– Оцініть вплив музичного твору на емоційний стан.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має включати формування у них здатності створювати інтерактивне навчальне середовище, де учні зможуть розвивати:

– Вміння аналізувати музичні твори та творчо підходити до їх сприйняття.

– Навички формулювання власної думки про музичні композиції та вміння її аргументувати.

– Повагу до музичних уподобань інших та здатність формувати власний музичний смак.

– Навички групової роботи під час музичних проєктів та позитивної комунікації.

Важливим аспектом підготовки вчителів мистецтв є розвиток їхньої здатності використовувати інтерактивні технології для глибшого засвоєння музичних знань і набуття музичних компетентностей молодшими школярами.

Це сприятиме не лише розвитку критичного мислення учнів, але й формуванню їхньої музичної культури, естетичного смаку та творчого потенціалу.

Важливою умовою успішної підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є максимальне наближення змісту педагогічного процесу ЗВО до дійсності й його реалізація за законами моделювання.

Отже, підготовка майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій є ключовим елементом професійної підготовки. Цей процес передбачає формування у майбутнього педагога необхідних знань, умінь і навичок, професійних мотивів та

компетентностей, що забезпечують ефективне й системне формування навичок критичного мислення в учнів через інтерактивні музичні методи навчання.

Такі компетентності охоплюють також інші вміння, визначені концепціями Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти. Інтерактивні технології на уроках музичного мистецтва відповідають навчально-пізнавальним і естетично-комунікаційним потребам молодших школярів, створюючи сприятливе середовище для розвитку критичного мислення.

Музичне мистецтво у поєднанні з інтерактивними методами стає потужним каталізатором навчального процесу, дозволяючи учням не лише засвоювати матеріал, а й аналізувати, оцінювати та інтерпретувати музичні твори. Таким чином, підготовка майбутніх вчителів мистецтв до застосування інтерактивних технологій є необхідною умовою для ефективного розвитку критичного мислення учнів, стимулювання їх творчих здібностей та розкриття мисленнєвого потенціалу в контексті музичної

Висновки до першого розділу

Нова українська школа, реагуючи на сучасні виклики, орієнтована на подолання репродуктивного стилю навчання та впровадження нової освітньої парадигми, в якій особлива увага приділяється розвитку критичного мислення учнів початкової школи. У цьому контексті підготовка майбутніх вчителів мистецтв набуває особливої важливості, адже мистецька освіта створює унікальні можливості для стимулювання інтелектуальних і творчих здібностей молодших школярів.

Критичне мислення як комплекс мисленнєвих операцій дозволяє дитині подолати схильність до однозначного сприйняття світу, розвиває здатність аналізувати музичні твори з різних перспектив, формує вміння відрізняти об'єктивні характеристики музичних творів від суб'єктивних вражень та інтерпретацій. У контексті музичної освіти це набуває особливого значення,

оскільки через емоційне сприйняття мистецтв діти вчаться формувати власні судження та обґрунтовані оцінки.

Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв передбачає формування навичок усвідомленого сприйняття музичних творів, здатності аналізувати їх зміст та форму, розуміти культурно-історичний контекст. Інтерактивні технології у цьому процесі виступають ефективним інструментом, що дозволяє створити динамічне освітнє середовище, де учні активно взаємодіють, обмінюються думками, обґрунтовують власні судження та вчаться поважати думку інших.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має включати формування їхньої готовності до застосування різноманітних інтерактивних методів: музичних дискусій, проєктної діяльності, рольових ігор, музичних квестів, групової імпровізації. Ці методи стимулюють активне мислення дітей, розвивають їхню здатність до аналізу, синтезу, оцінювання та творчого застосування набутих знань.

Таким чином, успішна підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій потребує інтеграції педагогічних, психологічних та музикознавчих знань, формування спеціальних методичних умінь та розвитку професійних компетентностей, необхідних для ефективної організації освітнього процесу.

Для повноцінного особистісного розвитку людини розвиток критичного мислення є важливим складовим етапом. Критичність мислення є маркером здатності дитини здійснювати самостійну оцінку явищ навколишнього світу, інформації, ідей і думок інших, можливість давати їм самостійну критичну оцінку.

Застосування інтерактивних технологій у музичній освіті створює сприятливі умови для розвитку критичного мислення молодших школярів, а також сприяє формуванню музично-естетичної, комунікативної та інших ключових компетентностей учнів, оптимізує навчальний процес та впливає на цілісний розвиток особистості.

Підготовка майбутнього вчителя мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій є

важливим елементом професійної підготовки педагога. Вона передбачає формування у майбутнього вчителя мистецтв спеціальних знань, умінь і навичок, професійних мотивів та компетентностей, необхідних для ефективного й системного розвитку здатності учнів мислити критично через музичну діяльність та інтерактивну взаємодію.

Особливістю такої підготовки є інтеграція музично-педагогічних компетентностей із методиками застосування інтерактивних технологій, визначених концепціями Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти. Важливою умовою ефективності цього процесу є розвиток критичного мислення самого педагога-музиканта. Вчитель мистецтв, який прагне навчити дітей критично мислити, повинен не лише розуміти механізми критичного мислення та психолого-педагогічні засади його формування, а й володіти методикою застосування інтерактивних технологій у музичній освіті та вміти творчо впроваджувати їх у навчальний процес.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є актуальним напрямом сучасної музичної педагогіки. Інтерактивна технологія навчання – це система методичного та організаційного інструментарію активного навчального процесу, в основі якої співпраця, взаємодія та взаємовплив усіх його учасників, що особливо важливо для музичної освіти.

Розвиток критичного мислення на уроках мистецтв має реалізовуватись через спеціальні методи та прийоми, які спонукають учнів до активного сприйняття, аналізу та оцінки музичних творів. Майбутній вчитель мистецтв повинен володіти компетентностями, що дозволяють створювати освітнє середовище, де учні вчаться формулювати власні судження про музичні твори, обґрунтовувати свої музичні вподобання та приймати незалежні рішення щодо інтерпретації музики.

Інтерактивні технології на уроках мистецтва допомагають інтенсифікувати процес музичного навчання та активізувати пізнавальні мотиви молодших школярів. Вони можуть включати музичні дидактичні ігри, колективне

музикування, проєктну діяльність, дискусії про музичні твори та їх вплив на емоційний стан. Такі технології стають ефективним інструментом реалізації навчальних цілей у музичній освіті, адже вимагають від учнів аналізувати музичну інформацію, творчо підходити до її опрацювання, що сприяє глибшому засвоєнню музичних знань і розвитку музичних компетентностей.

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв має включати формування здатності організовувати групову роботу на уроках мистецтва, де учні вчаться висловлювати власні думки про музичні твори, аргументувати їх, вести музичні дискусії, поважати думки інших та визначати свою позицію щодо різних музичних явищ. Особливо важливим є розвиток у майбутніх педагогів-музикантів умінь створювати на уроках атмосферу творчої співпраці, де конфлікти вирішуються через музичний діалог, а колективна музична діяльність сприяє формуванню готовності до реалізації творчих музичних задумів.

Основні наукові результати, висвітлені у розділі, наявні у публікаціях автора [182; 183;184;185;186;187;188;189].

РОЗДІЛ ІІ. ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.1. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення школярів

Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення школярів у процесі фахової підготовки є динамічним, складним процесом і щоб забезпечити його результативне протікання необхідно визначити педагогічні умови, які сприяють цьому. Для вирішення такого завдання спершу з'ясуємо трактування поняття «умова» та похідного від нього «педагогічні умови».

Термін «умова» має кілька значень залежно від контексту. У *Сучасному тлумачному словнику української мови* наводиться шість трактувань: взаємна усна чи письмова домовленість, угода або договір; вимога чи пропозиція однієї зі сторін домовленості, наприклад щодо оплати чи пільг; необхідна обставина, що уможливлює здійснення або сприяє певному процесу; обставини чи особливості реальної дійсності, за яких відбувається дія; правила, встановлені у певній сфері життя, виконання яких забезпечує нормальне функціонування; а також сукупність даних або положень, що лежать в основі чого-небудь [142].

У філософській літературі, зокрема в довідниках, умова розглядається як категорія, що позначає фактори, необхідні для виникнення, існування та зміни предметів і явищ [167]. У педагогіці ж «умови» визначаються як певні стабільні обставини, у яких перебуває об'єкт, і які визначають походження та особливості впливу на нього [180]. Таким чином, поняття «умова» охоплює як юридичні та соціальні аспекти, так і філософські та педагогічні контексти, відображаючи необхідні фактори, що забезпечують виникнення та розвиток явищ чи процесів.

На основі проведеного аналізу у своєму дослідженні ми бачимо, що передусім «умова» трактується як необхідна обставина, обставини, правила,

сукупність даних, які сприяють появі, існуванню, забезпеченню чогось; у другому тлумаченні цей термін асоціюється з факторами, які необхідні для виникнення, існування і зміни об'єктів; третє означення не чітко дає зрозуміти, що саме є умовою, але вказує, що від неї залежить комплекс об'єктів, сприяє появі певного явища; останнє пояснення показує, що умова виступає в ролі стабільних обставин, в яких знаходиться об'єкт і його зміну в залежності від них. Наведені означення терміну доповнюють одне одного, ширше розкривають його зміст.

Задля реалізації мети нашого дослідження варто здійснити характеристику педагогічних умов для ефективного здійснення підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, зокрема засобами інтерактивних технологій. Багато дослідників погоджуються, що поняття «педагогічна умова» розкривається як сукупність компонентів, факторів [191]; особливості навчально-виховного процесу [181]. У дослідженнях В. Шейко, Н. Кушнаренко педагогічні умови тлумачаться як комплексна система допоміжних домінувальних елементів, які інтегруються в освітній процес та призводять до позитивних і незворотних змін рівня готовності майбутніх педагогів мистецтв до формування критичного мислення молодших школярів.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що педагогічні умови підлягають класифікації за низкою визначальних ознак. У вітчизняній педагогічній науці прийнято розрізняти два рівні таких умов. Перший пов'язаний із особистісними характеристиками здобувачів вищої освіти, які зумовлюють ефективність їх участі в освітньому процесі. Другий рівень охоплює безпосередні чинники організації навчально-виховної діяльності: зміст і форми роботи студентів, систему міжособистісних взаємин і комунікації в академічному середовищі, характер взаємодії викладачів і студентів, процес адаптації бакалаврів до нових умов навчання, а також зв'язки закладів вищої освіти із соціумом [130].

За Є. Хриковим, педагогічні умови як елемент наукового дослідження повинні мати практичну та нормативну спрямованість, орієнтуватися на підвищення результативності педагогічної діяльності. Водночас вони мають узгоджуватися з педагогічними закономірностями, принципами й правилами,

характеризуватися науковою новизною, імовірнісним характером досягнення результату та можливістю локального застосування. Їх обґрунтування потребує використання комплексу емпіричних і теоретичних методів дослідження [180].

У зв'язку з цим доцільно визначити педагогічні умови, що забезпечують динамічний розвиток критичного мислення майбутніх учителів інформатики в процесі професійної підготовки. Різноманіття типів педагогічних умов, змістове наповнення їх складових і рівень структурованості свідчать про те, що їх формулювання залежить від об'єкта дослідження, методологічних підходів до його вивчення та бачення шляхів розв'язання проблеми самим дослідником або науковим колективом.

Учений Чуба О. першочерговою умовою розвитку критичного мислення у студентів називає створення позитивного психологічного клімату, який сприяє кращому опануванню навчального матеріалу, дозволяє учасникам освітнього процесу почуватися комфортно, підвищує авторитет педагога. Не менш важливою умовою також є наявність у викладача навичок критичного мислення, завдяки яким він зможе ефективно реалізувати поставлені задачі з розвитку цього виду мислення у своїх вихованців, стати прикладом для наслідування. Дослідниця визначає кілька педагогічних умов, що позитивно впливають на формування критичного мислення здобувачі освіти [192].

У книзі «Навички критичного мислення: розвиток ефективного аналізу та аргументації» («Critical Thinking Skills: Developing Effective Analysis and Argument») англійська вчена С. Коттрелл (S. Cottrell) наводить перелік основних перешкод, з якими може зустрітися студент під час удосконалення свого критичного мислення: а) нерозуміння того, що мається на увазі під критикою (під критикою окремі розуміють уміння давати негативні коментарі, вважають, що це негативна діяльність, а тих, хто критикує – неприємними людьми; натомість варто застосовувати конструктивну критику, яка може прояснити ситуацію, допомогти досягти успіху); б) переоцінка власних мисленнєвих здібностей (швидка перемога в дискусії не завжди означає, що наведені аргументи були переконливими, можливо, опонент не розпізнав хиби або просто вирішив відмовитися від цієї точки

зору через власні причини); в) відсутність методів, стратегій чи практики (незнання методів і стратегій, які можуть покращити критичне мислення, брак практики, що могла б підвищити навички критичного мислення); небажання ставити під сумнів думки експертів (деяким студентам може видатися грубим або безглуздим сама думка критики авторитетних науковців, проте саме критичний аналіз є необхідний в академічній сфері); г) афективні причини (уміти критикувати означає вміти визнавати існування кількох поглядів на проблему; емоційна реакція може допомогти сфокусувати процес мислення, але зчаста може підірвати аргументацію, перешкодити здатності мислити); д) помилкова інформація для розуміння (часто викладачі застосують методи, які спонукають до формування навичок пошуку знань, проте студенти можуть неправильно зрозуміти мету таких методів навчання, надаючи перевагу готовим відповідям і фактам); е) недостатнє зосередження та увага до деталей (критичне мислення передбачає точність і акуратність, потребує зосередження на конкретній задачі.

На основі висловлених Huitt W. факторів, які негативно позначаються на процесі розвитку критичного мислення, можемо сформулювати ключові вимоги до розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв:

– вести роз'яснювальну роботу: важливо пояснювати студентам, що таке критичне мислення, критика, відмінність конструктивної критики від критиканства; наголошувати на важливості конструктивної критики, тобто критики, під час якої відбувається висловлення аргументованих і достовірних думок, поглядів, які враховують позитивні і негативні сторони явищ, об'єктів, тощо у дружній, не опозиційній манері;

– знайомити з різними методами і стратегіями, які сприяють підвищенню рівня критичного мислення, систематично практикувати їх під час різних видів діяльності;

– застосовувати різні підходи, методи навчання, які спрямовані на розвиток у студентів мисленнєвих умінь, застосування теоретичних знань на практиці, пошуку необхідної інформації для вирішення різних задач тощо;

– розвивати критичний аналіз;

– формувати уміння аргументувати свою позицію, спираючись лише на перевірені факти; застосовувати логіку; не робити поспішних висновків, основою яких є аналогії та стереотипи; об'єктивно оцінювати власні здібності щодо розмірковування;

– формувати уміння керувати емоціями, вміти приймати чужу критику, не виказувати роздратування, образи, люті через невдачі, під час яких знижується ступінь самоволодіння і вчинки здійснюються під впливом емоцій; направляти емоційні реакції у позитивне русло, мислити позитивно;

- розвивати такі особистісні якості: наполегливість, уважність, уміння зосереджуватися на проблемі, чесність, самостійність, інтелектуальну сміливість, відповідальність та ін.[224]

Важливим для розвитку критичного мислення майбутніх фахівців є формування установки на нього. Зокрема у праці Halpern D. даються рекомендації щодо її вироблення під час навчання: ретельно планувати свою діяльність, бути уважним до дрібних деталей; вчитися змінювати свою позицію, думку, якщо вона не витримує аргументованої критики або її легко спростувати; долати догматизм; бути наполегливим, вольовим, готовим виправляти свої помилки; йти на компроміс з урахуванням чужих інтересів [223]. О. Халабузар у своїх дослідженнях вказує на істотні чинники, які сприяють розв'язанню цієї проблеми у студентів закладів вищої освіти: а) перехід від інформативної подачі лекційного матеріалу до проблемного навчання; б) створення атмосфери діалогічності між учасниками освітнього процесу; в) ознайомленнями зі стратегіями критичного мислення та опанування ними [172].

Таким чином, необхідні педагогічні умови ми розуміємо як такі, що сприяють професійній підготовці майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій; необхідні і достатні умови – такі, незабезпечення яких унеможливлює досягнення конкретної педагогічної мети (готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів засобами інтерактивних технологій). Отже, педагогічні умови – це специфічні, штучно створені обставини, які спричиняють позитивні

зміни, наслідком яких є діяльнісна готовність майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів за допомогою інтерактивних технологій. В основі готовності майбутнього вчителя мистецтв до здійснення педагогічної діяльності лежать психологічна, педагогічна, музична і методична підготовка і, спираючись на це, нами було виокремлено такі педагогічні умови:

Першою умовою підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є *формування мотиваційної готовності педагога*. Ця умова досягається через вироблення системи індивідуальних особистісно-професійних мотивів та запитів майбутнього вчителя мистецтв до застосування інтерактивних технологій у розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

В процесі професійної підготовки майбутній вчитель мистецтв повинен виховати в собі особисту зацікавленість, ґрунтовно усвідомити значення критичного мислення для музичного навчання і загального розвитку молодших школярів, його цінність для сучасного соціуму. Особливого значення набуває розуміння видимих переваг інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва як ефективного засобу розвитку критичного мислення.

Завданням закладів вищої освіти є цілеспрямована робота та сприяння формуванню мотиваційної готовності студентів до впровадження інтерактивних технологій з метою розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Спираючись на теоретичні дослідження, другою умовою визначаємо *вдосконалення змісту та методичного аспекту підготовки майбутніх учителів мистецтв, спрямованої на формування критичного мислення у молодших школярів із використанням інтерактивних методів*. Це передбачає:

- засвоєння студентами теоретичних знань про специфіку інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва;
- набуття практичних умінь організації інтерактивної музичної діяльності;
- оволодіння методикою розвитку критичного мислення молодших школярів через інтерактивні музичні вправи та творчі завдання;

- формування навичок створення сприятливого музично-освітнього середовища для розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

Третя педагогічна умова підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій полягає у *формуванні вміння створювати освітнє середовище, орієнтоване на розвиток критичного мислення учнів через музичне мистецтво та інтерактивні технології навчання*.

Перша педагогічна умова реалізується в процесі навчання майбутніх вчителів мистецтв основам критичного мислення, коли першочерговим завданням є формування мотиваційної складової критичного мислення студента. Виробити установку на критичне мислення у музичній освіті – це таке ж важливе завдання, як і розвинути вміння критично мислити. Мотивація до розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв визначає характер ціннісного ставлення майбутнього вчителя мистецтв до цієї діяльності, зокрема: мотиваційну установку на реалізацію критичного мислення через музичне сприйняття та творчість; мотивацію до фахового самовдосконалення (оволодіння знаннями про інтерактивні технології та вироблення професійних умінь їх застосування на уроках мистецтва); мистецьку компетентність та здатність інтегрувати її з формуванням критичного мислення учнів; комунікативні навички та вміння організовувати інтерактивну взаємодію на музичних заняттях.

Усвідомлення майбутнім вчителем мистецтв необхідності оволодіння технологіями розвитку критичного мислення та інтерактивними технологіями є метою і важливим етапом формування мотиваційної складової. У процесі навчання за технологією критичного мислення з використанням інтерактивних методів майбутній вчитель мистецтв починає розуміти цінність своєї роботи, відчувати підтримку колективу та значущість музично-педагогічної діяльності у формуванні критичного світогляду учнів. В той же час, у процесі інтерактивної комунікації відбувається постійне самооцінювання, усвідомлюється потреба і важливість чіткої аргументації власної музично-педагогічної позиції, зростає мотивація до професійного розвитку.

Висвітлення другої педагогічної умови потребує реалізації системно-діяльнісного підходу в навчанні студентів із акцентом на музично-педагогічну діяльність, цілеспрямованого застосування інтерактивних технологій, інноваційних методів і засобів музичного навчання для розвитку критичного мислення, оптимального добору та поєднання ефективних видів і форм музично-педагогічних занять у закладі вищої освіти для забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів мистецтв до роботи з молодшими школярами, психоемоційної готовності викладачів і студентів до впровадження інтерактивних технологій у музично-педагогічній діяльності, наявності у студентів професійно значущих особистісних якостей (музично-виконавських, організаторських, комунікативних, творчих, дослідницьких) та спрямованості освітнього процесу на виявлення, підтримку й подальший розвиток цих особистісних і професійних якостей для ефективного формування критичного мислення учнів.

Засвоєння майбутніми вчителями мистецтв системи понять і теоретичних знань, які виражають сутність і структуру критичного мислення, побудова системи уявлень про завдання, цілі та специфіку критичного мислення, опанування її основних елементів – важлива умова якісної підготовки майбутніх вчителів мистецтв до впровадження прийомів розвитку критичного мислення у навчанні молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Третьою умовою є створення професійно орієнтованого освітнього середовища ЗВО, для якого характерні комфортність, інноваційність, активність, релевантність до подальшої педагогічної діяльності в музичній освіті. В процесі впровадження інтерактивних технологій розвитку критичного мислення в освітній процес педагогічного вишу нами була запропонована стратегія «музична лекція-семінар», що дало змогу підвищити активність організованої роботи студентів з лекційним матеріалом: виявити та відрефлексувати найактуальніші для них елементи музичної освіти; здійснити аналіз й дати оцінку наявним альтернативним поглядам на проблему інтеграції музичного мистецтва та розвитку критичного мислення молодших школярів.

Процес формування готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів вимагає рефлексивного підходу. Згідно з висновками Н. Алексєєва, виділяємо такий ланцюжок етапів здійснення рефлексії: «Зупинка → Фіксація → Об'єктивація → Відсторонення».

У контексті використання інтерактивних технологій на уроках мистецтва, етап «повної зупинки» є особливо важливим, оскільки дозволяє учням усвідомити почуті музичні твори та розпочати їх критичне осмислення. Тому в процесі підготовки майбутніх вчителів мистецтв доречно структурувати навчальний матеріал на блоки, які охоплюють навички критичного мислення, необхідні для аналізу музичних творів та побудови стратегій їх інтерпретації.

Коли викладачі педагогічного ЗВО створюють проблемні ситуації на заняттях з методики музичного виховання, студенти активно залучаються до мисленнєвого процесу, шукаючи способи застосування інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів. В контексті цього необхідними стають такі складові продуктивної діяльності майбутніх вчителів мистецтв:

- самостійність мислення – здатність формулювати власні музично-педагогічні ідеї та оціночні судження щодо музичних творів незалежно від впливів ззовні;
- допитливість – пошук та аналіз новітніх інтерактивних технологій, музично-педагогічних концепцій та методик розвитку критичного мислення;
- вміння формулювати проблемні завдання музично-естетичного характеру для молодших школярів;
- здатність знаходити креативні способи використання інтерактивних технологій у музичному вихованні для вирішення навчальних ситуацій.

Такий підхід дозволяє підготувати вчителів мистецтв, здатних ефективно розвивати критичне мислення молодших школярів через активне залучення дітей до музичної діяльності за допомогою інтерактивних технологій.

Мислити критично майбутні вчителі мистецтв починають займаючись певною конкретною музично-педагогічною проблемою. Далі, у процесі критичного

мислення відбувається прийняття обміркованих рішень через формування власних музично-педагогічних концепцій, утвердження їх за допомогою музичних прикладів, пояснень, доказів логічності та вірності прийнятого рішення. У процесі навчання майбутні вчителі мистецтв знайомляться з думками один одного, поглиблюють і розширюють власні музично-педагогічні міркування та позиції.

З огляду на підготовку майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, слід підкреслити, що в процесі роботи за технологією розвитку критичного мислення, варто знати, що практично неможливо навчити дітей мислити критично через музичне мистецтво одразу на першому уроці. Це систематична, поетапна, цілеспрямована щоденна робота, яка включає спеціально підібрані музичні твори, що спонукають до аналізу, порівняння та оцінювання. Критичне мислення молодших школярів формується поступово через музичне сприйняття і досягається в результаті щоденної наполегливої співпраці вчителя мистецтв і дитини протягом усього періоду навчання в початковій школі і надалі.

Інтерактивні технології на уроках музичного мистецтва надають майбутньому вчителю мистецтв ефективний інструментарій для розвитку критичного мислення молодших школярів. Серед таких технологій особливо ефективними є музичні дискусії, проблемно-пошукові завдання, музичні проєкти, рольові ігри на основі музичних сюжетів, методи "музичного кола", "мозкового штурму", аналізу музичних творів з різних позицій. Підготовка майбутніх вчителів мистецтв повинна включати оволодіння цими інтерактивними технологіями та вміння адаптувати їх до вікових особливостей молодших школярів та специфіки музичного мистецтва.

Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв є важливим компонентом сучасної освіти. Хоча неможливо створити вичерпний алгоритм для підготовки майбутніх учителів мистецтв до цього процесу, можна визначити ключові умови, які сприятимуть формуванню критичного мислення засобами інтерактивних технологій.

Для ефективної підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів необхідно створити такі умови:

1. Забезпечення майбутніх учителів мистецтв теоретичними знаннями щодо особливостей використання інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення на уроках мистецтв.

2. Створення навчального середовища, в якому студенти можуть практикувати різноманітні інтерактивні методи (музичні дискусії, проблемні ситуації, творчі проєкти).

3. Моделювання ситуацій музично-педагогічної діяльності, що стимулюють розвиток критичного мислення через активне слухання, аналіз та інтерпретацію музичних творів.

4. Формування у майбутніх учителів мистецтв навичок створення атмосфери доброзичливості і толерантності, де цінується кожна музична інтерпретація та думка.

5. Навчання майбутніх педагогів методам залучення школярів до музичних обговорень, що розвивають відповідальність за власні музичні судження та висновки.

Сприятливе освітнє середовище для підготовки майбутніх учителів мистецтв має передбачати комплексне застосування інтерактивних технологій, що інтегрують музичне сприйняття, аналіз та творчу діяльність. Ефективність цього процесу забезпечується грамотною організацією практико-орієнтованого навчання; проведенням спеціальних тренінгів з використання інтерактивних технологій на уроках мистецтв; постійним оновленням методичного інструментарію; регулярним залученням студентів до розробки інтерактивних музичних завдань (створення музичних проєктів, інтерактивних партитур, аудіо-візуальних матеріалів тощо).

Таким чином, підготовка майбутніх учителів мистецтв має бути спрямована на формування компетентностей із розвитку критичного мислення молодших школярів через музичне мистецтво та застосування інтерактивних технологій навчання. Аналіз фахової підготовки показав, що цей процес є багатостороннім і

одночасно суспільно та особистісно значущим, адже він забезпечує формування критично-педагогічного мислення студентів за умов використання інтерактивних технологій.

У межах цього процесу виокремлюється рефлексивно-оцінна діяльність музично-педагогічного спрямування, завдання якої полягає в оволодінні спеціальними методами та прийомами мисленнєвої діяльності, а також у здатності критично аналізувати власну музично-педагогічну практику під час реалізації теоретичних знань у конкретних освітніх ситуаціях. Використання інтерактивних технологій сприяє більш ефективному розвитку критичного мислення учнів через творчу взаємодію, діалог і пошукову діяльність у музичному мистецтві.

Отже, підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій залишається актуальною проблемою сучасної освіти, що обумовлює потребу в глибшому науковому осмисленні шляхів її вирішення з урахуванням сучасних потреб мистецької педагогіки.

2.2. Структурно-функціональна модель підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Теоретичним підґрунтям для побудови структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій стали праці українських та закордонних науковців.

Коментуючи позицію Л. Арчажнікової, А. Козир визначає музично-педагогічну діяльність як таку, що підпорядковується загальним законам теорії діяльності, однак має специфічну структуру, зумовлену особливостями музичної освіти — розв’язання педагогічних завдань засобами музичного мистецтва [53]. З огляду на це музично-педагогічну діяльність можна трактувати як процес

передавання культурно-мистецького досвіду, що спирається на сукупність професійно значущих якостей педагога й забезпечується високим рівнем його фахової майстерності.

Функціональне значення інновацій у сфері культури й мистецтва аналізувала Л. Стровойт, наголошуючи, що фундаментом мистецтва є категорія прекрасного, тоді як існування творчої особистості в умовах інноваційної культури супроводжується розв'язанням специфічної естетичної проблематики. У художній практиці будь-який творчий акт проходить шлях від виникнення задуму до його матеріалізації, тому новий мистецький продукт фактично постає як інновація.

О. Рудницька пропонує класифікувати інновації в мистецтві за кількома критеріями: за причинами виникнення — авторські, зумовлені внутрішньою потребою митця або суспільним запитом; за масштабом новизни — індивідуальні, групові, елітарні або загальнозначущі; за потенціалом змін — радикальні, комбінаторні чи модифіковані; за типологією — образно-виражальні, технічні (технологічні) або тематичні; а також за ставленням до попередніх традицій — заміщувальні, скасовувальні або поворотні [135].

Теоретичні основи оновлення змісту, методів і дидактичних параметрів музичної педагогіки в Україні розробляли А. Козир, О. Реброва, О. Ростовський, О. Щолокова та інші дослідники. У їхніх працях наголошується на визначальній ролі музичної культури та мистецтва у духовному розвитку суспільства і особистості. Водночас центральною темою наукових дискусій залишається співвідношення традицій і новацій у сучасному мистецтві, особливо у взаємодії з різними типами аудиторії. О. Рудницька вважала, що ключовим чинником розвитку музичної освіти є підвищена чутливість її суб'єктів до мистецтва та актуальних соціокультурних проблем.

Професійна діяльність учителя музичного мистецтва вирізняється цілісною інтеграцією загальнопедагогічних і спеціальних знань, умінь, навичок та особистісних якостей. На думку Г. Падалки, сучасна підготовка майбутніх учителів музики стикається з новими викликами прогностичного характеру, що потребує теоретичного переосмислення змісту, форм і методів музичної освіти. Однією з

ключових проблем є визначення оптимального балансу між традиційними та інноваційними підходами.

Суспільні запити до освіти стимулюють пошук ефективних педагогічних технологій і форм роботи, які сприяють оновленню змісту навчання, методів взаємодії та комунікації з учнями. Сучасний учитель музичного мистецтва повинен бути готовим до впровадження нових освітніх технологій, здійснення інноваційної діяльності та врахування духовних потреб і інтересів молодого покоління.

У країнах Західної Європи також відбувається суттєве оновлення програм підготовки вчителів мистецтв, освітніх моделей і способів представлення результатів навчання. Ці зміни зумовлені як особливостями функціонування освітніх систем, орієнтованих на ініціативу знизу, так і постмодерністським переосмисленням сучасної культурно-освітньої практики, спрямованим на подолання кризи ідентичності в умовах глобалізації та невідповідності традиційної музичної освіти запитам сучасного покоління. У зв’язку з цим перед учителем музичного мистецтва постає непросте завдання: зберегти цінність класичної музичної спадщини та водночас враховувати інтереси сучасної молоді до експериментальних форм, імпровізації, альтернативних напрямів та субкультурних музичних практик. Одним із можливих шляхів розв’язання цієї дилеми є розширення варіативного репертуару музичних зразків і посилення культурологічно та перцептивно орієнтованого вивчення історії музики в контексті сучасних соціокультурних процесів.

Аналіз сучасних наукових джерел засвідчує, що питання формування інноваційної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як суб’єктів, здатних впроваджувати нововведення у музично-педагогічну діяльність, розкрито в науковій літературі переважно фрагментарно та недостатньо системно. Однією з причин цього є тривала автономність підготовки педагогів-музикантів в Україні: окремо для роботи у спеціалізованих мистецьких закладах і окремо для загальноосвітньої школи. На сучасному етапі ці напрями інтегровано, що знайшло відображення у більшості освітньо-професійних програм.

Наступний етап дослідження передбачає аналіз структурних компонентів моделей підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів. Для цього важливо визначити, які складники виокремлюють дослідники для репрезентації специфіки запропонованих моделей та їхніх відмінних рис.

Досліджуючи особливості професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв, науковці визначають наступні її компоненти. Аналіз наукових досліджень дозволяє виділити основні структурні компоненти моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Так, дослідниця Т. Пляченко виокремлює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-творчий та рефлексивний компоненти у структурі готовності майбутнього вчителя мистецтв до педагогічної діяльності.

Науковець О. Олексюк, аналізуючи професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, виокремлює три взаємопов'язані блоки: змістово-процесуальний, науково-методичний та організаційно-управлінський. Л. Василенко, досліджуючи проблему формування методичної компетентності майбутніх педагогів-музикантів, визначає такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, креативно-діяльнісний і рефлексивно-оцінювальний. У свою чергу, А. Растригіна в моделі підготовки майбутнього вчителя мистецтв до застосування інноваційних технологій виокремлює цільовий, змістовий, процесуальний та результативно-оцінювальний блоки.

Таким чином, аналіз наукових підходів дає підстави стверджувати, що структурно-функціональні моделі формування різних педагогічних явищ у процесі професійної підготовки майбутніх учителів зазвичай охоплюють такі ключові складники, як змістовий, методологічний, технологічний і результативний компоненти.

У межах нашого дослідження інноватизація розглядається як ключова умова вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням

інтерактивних технологій. Особливе значення в цьому контексті набувають такі завдання: впровадження сучасних інноваційних освітніх технологій, що забезпечують комплексне оновлення освітнього процесу в закладах вищої освіти; стимулювання творчої, пошукової та інноваційної професійної активності студентів; формування продуктивного середовища взаємодії та співробітництва між усіма учасниками освітнього процесу; розвиток інноваційного потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема їх критичного мислення.

Сутність іншої обов'язкової концептуальної умови успішності системи професійної підготовки вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій полягає у неперервності роботи над розвитком даного аспекту педагогічної майстерності студентів. Неперервність професійно-педагогічної підготовки вчителів мистецтв у сфері розвитку критичного мислення учнів дозволяє задовольнити запит суспільства щодо висококваліфікованих фахівців, нею передбачено багатоступеневість професійно-освітньої підготовки, удосконалення педагогічних програм з музичного мистецтва, їх наукового рівня та інтеграцію музично-педагогічних компетентностей.

Особливої уваги потребує підготовка майбутніх вчителів мистецтв до використання інтерактивних технологій, які сприяють формуванню в молодших школярів навичок аналізу та оцінки музичних творів, розвитку здатності до музичної рефлексії та самостійного формулювання обґрунтованих суджень про музичне мистецтво. Інтерактивні технології на уроках мистецтв дозволяють створити навчальне середовище, в якому учні активно взаємодіють з музичним матеріалом, вчителем та однокласниками, розвиваючи при цьому критичне сприйняття музичних явищ та процесів.

В основі ступеневості, поетапності підготовки майбутніх учителів мистецтв має знаходитися логічний зв'язок, наступність та неперервність роботи над засвоєнням методів та прийомів розвитку критичного мислення в системі вивчення музично-педагогічних дисциплін та інших спеціальних курсів на кожному рівні вищої освіти.

Ми визначали концептуальні основи педагогічного впливу на фахову підготовку майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів за допомогою інтерактивних технологій, спираючись на взаємозв'язок таких принципів: особистісно орієнтованого характеру навчання (максимальна спрямованість музично-педагогічної підготовки на особистість майбутнього вчителя мистецтв). Цей принцип реалізується у застосуванні таких музично-педагогічних технологій, які допомагають формувати механізм самоорганізації й самореалізації майбутніх вчителів мистецтв на противагу звичному нагромадженню музично-теоретичних знань та виконавських навичок; співробітництва (цілісний музично-педагогічний процес взаємодії його учасників, центральним компонентом якого є творча співпраця між ними, а його мета – активний розвиток особистості майбутнього вчителя мистецтв); випереджального розвитку (розвиток критичного мислення як фактор підготовки майбутніх педагогів-музикантів до мобільності й конкурентоспроможності на ринку праці); професійного спрямування музично-педагогічної діяльності (інтегрування професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв у зміст майбутньої професійної діяльності, базування на музичному досвіді студента, його власних художніх спостереженнях); принцип рефлексивної критичності музичного мислення слід розглядати у тісному зв'язку з музично-педагогічною саморефлексією. Його реалізація передбачає створення умов для самостійної музично-дослідної роботи студентів, що сприяє їхньому саморозвитку, самопізнанню, самовизначенню, самоосвіті, самовихованню та самореалізації в процесі музично-педагогічної діяльності; принцип ампліфікації (максимальне збагачення змісту музичного навчання інтерактивним наповненням у процесі засвоєння професійних знань); проблемності (застосування в процесі музично-педагогічної підготовки проблемних ситуацій, як інструмента активізації музичного мислення, формулювання і розвитку навичок критичного мислення студентів); ситуаційного навчання на музичному матеріалі; людиноцентризму в музично-педагогічній освіті.

В наш час реформування вищої освіти орієнтується на забезпечення підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності через активізацію освітнього простору закладу вищої освіти, суть якої розкривається через самостійний пошук варіанта індивідуальної життєтворчої траєкторії розвитку.

Перед розробкою структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, ми визначили базові компетентності майбутнього фахівця: професійно-педагогічна компетентність (оволодіння знаннями з педагогіки, психології та музичних методик, які є сучасними та науково обґрунтованими, і слугують для створення освітнього середовища для цілісного індивідуально-особистісного становлення молодших школярів у музичній сфері); музично-теоретична компетентність (глибоке розуміння музичної теорії, історії мистецтв та здатність аналізувати музичні твори різних жанрів та стилів); загальнокультурна компетентність (як здатність розуміти й оцінювати різноманітні соціокультурні впливи і тенденції в музичному мистецтві); мовно-комунікативна компетентність (засвоєння системи знань про норми й види педагогічної комунікації в контексті музичної освіти); психологічно-фасилітативна компетентність (усвідомлювати значущість емоційного та естетичного розвитку дитини; діяльнісне сприяння розвитку критичного мислення учнів через музичне сприйняття та виконавство); креативно-інноваційна компетентність (здатність генерувати нові музично-педагогічні ідеї та методики, використовувати інтерактивні технології в музичній освіті); інформаційно-цифрова компетентність (володіння сучасними цифровими інструментами та програмами для музичної освіти, здатність інтегрувати їх в інтерактивні методики навчання).

Таким чином, робота викладача щодо підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів безпосередньо впливає на рівень освітньо-розвивального середовища в класі початкової школи загалом і становлення кожної дитини в освітньому процесі. Дослідники відзначають, що одним із ефективних засобів підготовки вчителів мистецтв є застосування інтерактивних технологій, які реалізуються через активну взаємодію

всіх учасників освітнього процесу, спрямування майбутнього педагога до розвитку критичного мислення, рефлексії та творчого підходу. Інтерактивні технології (від англ. *interaction* – взаємодія) – це спеціально організована навчально-пізнавальна діяльність, спрямована на створення комфортного навчального середовища, у якому кожен учасник відчуває свою успішність та реалізує власні інтелектуальні можливості. Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до використання інтерактивних технологій у системі вищої освіти – це систематизована професійна підтримка, спрямована на формування здатності розвивати критичне мислення молодших школярів, що є важливою складовою сучасної європейської освітньої традиції.

Високі вимоги до підготовки майбутніх вчителів мистецтв, що зумовлені цілями, завданнями та принципами фахової підготовки, спрямовують освітній процес на формування здатності розвивати критичне мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Така підготовка передбачає виявлення та розвиток професійних компетентностей майбутнього вчителя мистецтв, забезпечення принципу індивідуалізації, реалізацію індивідуальної траєкторії навчання необхідними педагогічними ресурсами для сприяння освітній рефлексії студента.

У контексті підготовки до розвитку критичного мислення молодших школярів, майбутній вчитель мистецтв має оволодіти системою методів, прийомів та технологій, які сприяють формуванню в учнів здатності аналізувати, оцінювати, інтерпретувати музичні твори, висловлювати власні судження та обґрунтовувати свою позицію. Інтерактивні технології стають ефективним інструментом у цьому процесі, оскільки забезпечують активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу.

Завданнями діяльності викладача з підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів є:

- пошук особистісних ресурсів студента для здійснення індивідуального підходу в розвитку критичного мислення учнів початкової школи;

- максимальна підтримка майбутнього вчителя мистецтв в його особистісно-професійному зростанні як фасилітатора розвитку критичного мислення дітей;

- проектування інтерактивних методик, що сприяють розвитку аналітичних, оцінювальних та рефлексивних здібностей молодших школярів на уроках музичного мистецтва;

- організація практичних тренінгів з використання інтерактивних технологій для формування у дітей вміння аргументувати свою думку, ставити запитання, робити обґрунтовані висновки;

- моніторинг та оцінювання ефективності застосування майбутніми вчителями мистецтв інтерактивних технологій у розвитку критичного мислення учнів;

- консультування студентів щодо адаптації інтерактивних методик до вікових особливостей молодших школярів та специфіки музичного мистецтва.

Особливістю такої підготовки є інтеграція музично-педагогічних знань з технологіями розвитку критичного мислення, що дозволяє майбутньому вчителю мистецтв створювати освітнє середовище, де молодші школярі вчаться не лише сприймати музику, але й аналізувати її, висловлювати власні судження, обґрунтовувати свої естетичні вподобання та розвивати творче мислення через інтерактивну взаємодію.

Окреслюючи концептуальні засади системи підготовки вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, робимо висновок, що посилення цієї підготовки залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників, серед яких – ефективність організації тьюторської взаємодії між суб'єктами освітнього процесу та музично-педагогічна компетентність майбутнього вчителя.

Важливим для нашого дослідження є з'ясування фундаментальних факторів потенціалу майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів засобами інтерактивних технологій. До них ми віднесли:

– високу внутрішньо диференційовану вмотивованість студента музично-педагогічного профілю;

– розвиток вміння майбутнього педагога-музиканта критично мислити та аналізувати музичні твори;

– оптимізацію інтерактивного музично-освітнього середовища;

– здатність до використання інноваційних музичних технологій у роботі з молодшими школярами.

Слід також наголосити на важливості соціально-професійної мобільності вчителя мистецтв початкової школи. Сучасні реалії освіти вимагають від педагога-музиканта не лише фахової майстерності, але й здатності гнучко реагувати на освітні виклики. Чим вищий рівень соціально-професійної мобільності педагогів-музикантів, тим активніше вони залучені до інноваційного процесу, адже новації та мобільність у сучасній мистецькій освіті виступають взаємопов'язаними та взаємовпливовими чинниками.

При цьому соціально-професійну мобільність вчителя мистецтв можна розглядати як засіб, спосіб і результат освоєння музично-педагогічних новацій вчителем, котрий свідомо залучається до інноваційної педагогічної діяльності в галузі музичної освіти і фундаментально підготовлений до здійснення процесу формування критичного мислення учнів через інтерактивне музичне сприйняття та творчість.

Освітні форми роботи зі студентами - майбутніми вчителями мистецтв помітно урізноманітнюються. Вони включають елементи репродуктивного, творчого та комбінованого характеру, спрямовані на розвиток професійних компетентностей. У контексті підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів особливого значення набувають інтерактивні технології навчання. Слідуючи цьому, варто виокремити особливості проектування компетенції розвитку критичного мислення у майбутніх вчителів мистецтв шляхом вирішення таких завдань, які постають перед учасниками освітнього процесу ЗВО:

– удосконалення знань викладачів у галузі музичної педагогіки та методики розвитку критичного мислення молодших школярів через мистецьку діяльність;

– організація дослідницької діяльності студентів з розробки та апробації музично-дидактичного інструментарію розвитку критичного мислення молодших школярів шляхом упровадження інтерактивних технологій, зокрема музично-ігрових, проблемно-пошукових, проєктних та дискусійних методів навчання;

– формування інтерактивно орієнтованої сукупності музично-педагогічних знань, умінь і навичок та системи професійно значущих якостей майбутнього вчителя мистецтв, необхідних для результативного розвитку критичного мислення молодших школярів через введення нетрадиційних музично-інтерактивних методів і форм навчання.

З метою систематизації окреслених концептуальних засад системи підготовки нами було спроєктована структурно-функціональна модель підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій включає наступні впорядковані блоки: цільовий, теоретико-методологічний, змістово-процесуальний та результативно-оцінювальний, – і представлена на рис. 2.1

Модель характеризується ієрархічною структурою і спрямована на реалізацію низки функцій, що забезпечує досягнення конкретного результату – сформованості процесу підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів засобами інтерактивного навчання на уроках музичного мистецтва.

Змістовий блок моделі репрезентує її цільову спрямованість і систему завдань підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Реалізація цієї мети передбачає формування ціннісного ставлення до критичного мислення як важливого складника професійної компетентності педагога-музиканта; відбір і конструювання змісту навчання та комплексу інтерактивних методів, орієнтованих на розвиток критичного мислення учнів початкової школи; активізацію їхньої музично-пізнавальної діяльності; забезпечення об’єктивної діагностики рівнів сформованості критичного мислення молодших школярів.

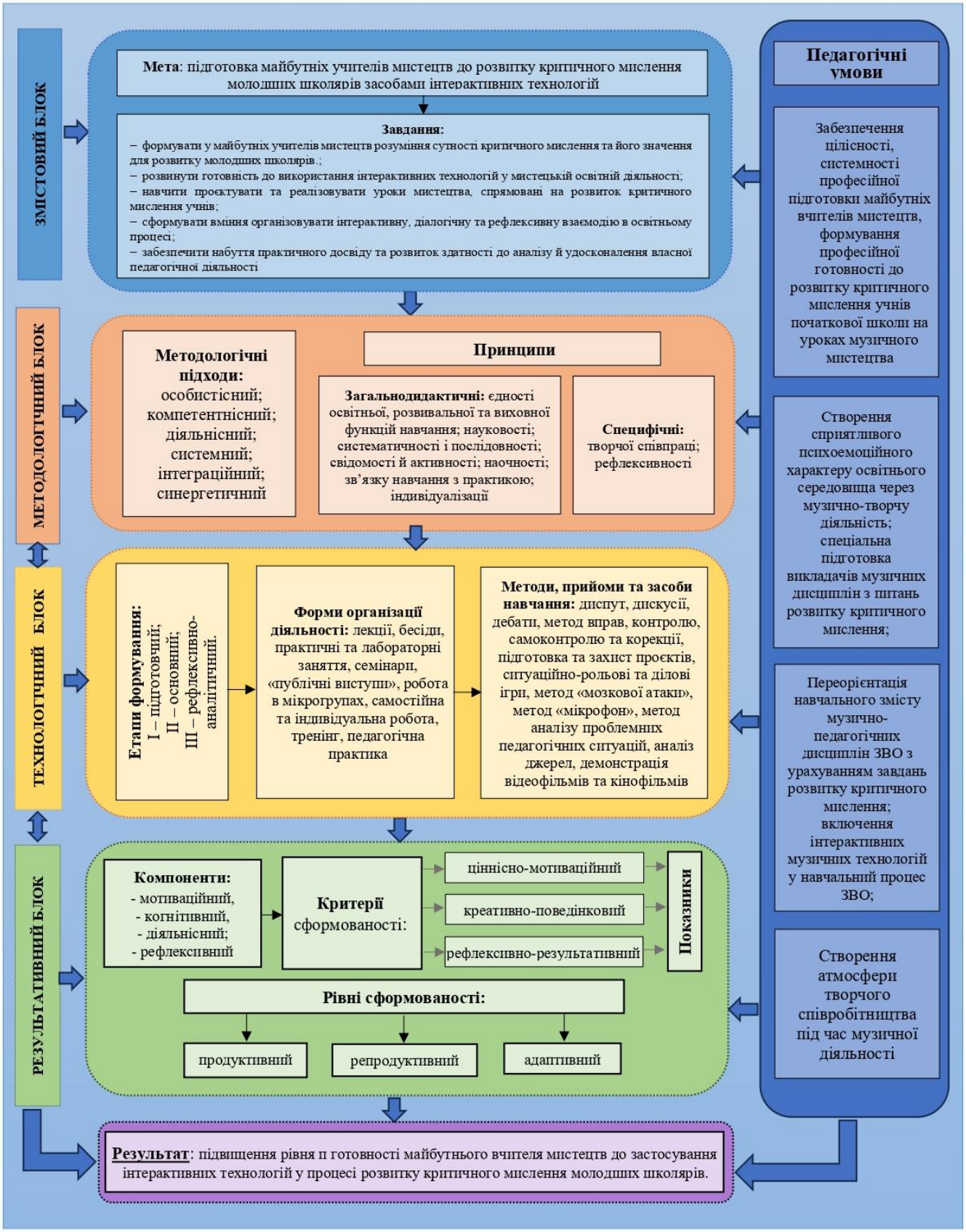

Рис.2.1 Структурно-функціональна модель підготовки вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Змістовий блок також зумовлюється соціальним замовленням суспільства. Потреба у вчителях мистецтв, здатних формувати критичне мислення учнів, закріплена в Законі України «Про освіту» (2017), де визначено, що метою освіти є всебічний розвиток особистості, її підготовка до життя, здатність до саморозвитку й самореалізації, набуття життєво необхідних знань, умінь, навичок і ціннісних орієнтацій. Серед універсальних умінь, спільних для всіх ключових компетентностей, особливе місце посідає критичне мислення.

Вимоги щодо сформованості критичного мислення у фахівців освітньої сфери також відображено в Національній рамці кваліфікацій та інших нормативних документах. Отже, узагальненою метою впровадження запропонованої технології є підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій відповідно до суспільного запиту — формування педагога, який сам володіє критичним мисленням і здатний цілеспрямовано розвивати його в учнів у процесі професійної діяльності.

Методологічний блок. Упровадження моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій під час освітнього процесу в закладі вищої освіти повинне ґрунтуватися на науково-методологічних підходах.

У Тлумачному словнику поняття «підхід» трактується як сукупність способів і прийомів розгляду певного явища, впливу на об’єкт або ставлення до нього [66]. У лінгводидактичному контексті підхід визначається як методологічна категорія, що відображає складне багатовимірне утворення, яке об’єднує систему принципів, технологій, методів, прийомів, засобів і форм навчання та характеризується концептуальною спрямованістю, процесуальністю, системністю, керованістю й результативністю [166].

Аналіз наукових праць з цієї тематики дозволяє сказати, що вчені визначають різні комплекси методологічних підходів для підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Таким чином, науковці підкреслюють доцільність застосування

компетентнісного підходу у методичній підготовці майбутніх учителів мистецтв, оскільки він сприяє формуванню їхніх професійних компетентностей, зокрема готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів. Використання інтерактивних технологій у межах такого підходу забезпечує створення продуктивного освітнього середовища, у якому студенти не лише засвоюють теоретичні положення, а й набувають практичного досвіду їх застосування у майбутній педагогічній діяльності.

Упровадження індивідуально-диференційованого підходу у професійній підготовці майбутніх учителів мистецтв сприяє підвищенню їхньої фахової майстерності у розвитку критичного мислення учнів, а система навчання, побудована на основі такого підходу, дозволяє майбутнім педагогам засвоювати методики роботи з інтерактивними технологіями в індивідуальному для кожного темпі, що слугує їх постійному професійному зростанню.

Холістичний підхід дозволяє модернізувати та удосконалити фахову підготовку майбутніх учителів мистецтв відповідно до вимог сучасного суспільства, забезпечує формування готовності педагогів до вирішення завдань розвитку критичного мислення молодших школярів через інноваційні інтерактивні технології. Особливо важливим є поєднання музичної освіти з розвитком аналітичних здібностей учнів, що стає можливим завдяки інтерактивним методикам.

Акцентуючи на цілісному самовдосконаленні особистості у контексті професійної діяльності, особистісний підхід до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецтв розглядається як цілісна саморозвиваюча система, яка забезпечує зростання, становлення педагога через самоперетворення, саморегуляцію, самопізнання та спрямована на досягнення професійно значущих цілей у сфері розвитку критичного мислення молодших школярів за допомогою сучасних інтерактивних технологій.

Вчені надають перевагу системному підходу до підготовки майбутніх вчителів мистецтв, який з виваженим поєднанням музично-педагогічної та інформаційної підготовки, оновленням змісту професійної підготовки, створенням

відповідних умов навчання, використанням новітніх форм, методів і засобів навчання, сприятиме формуванню здатності розвивати критичне мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Відповідно до мети та обраних шляхів реалізації завдань, спрямованих на підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів мистецтв, важливо застосовувати методологічні підходи, що забезпечують формування їхньої готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів. У контексті даного дослідження особливо важливим є формування вмінь застосовувати інтерактивні технології на уроках музичного мистецтва для стимулювання мисленнєвих процесів учнів початкової школи.

На основі аналізу наукових розвідок встановлено, що найбільш ефективними для підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є особистісний, компетентнісно зорієнтований, діяльнісний, інтеграційний, системний та синергетичний підходи. Ці підходи дозволяють органічно поєднати музичну освіту з формуванням навичок критичного мислення через впровадження інноваційних інтерактивних методик навчання.

Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій базується на особистісному підході, який передбачає сприйняття здобувача освіти як активного суб'єкта навчального процесу. У центрі такої підготовки знаходиться особистість майбутнього вчителя мистецтв, який сам має розвинуте критичне мислення та здатний створювати умови для його формування у молодших школярів.

Відповідно до особистісного підходу, процес професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв має ґрунтуватися на принципах гуманності, природовідповідності та індивідуальної творчої самореалізації. Викладач розглядає студента як неповторну індивідуальність, що має власний потенціал для професійного розвитку та формування педагогічної майстерності.

Застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів мистецтв формує модель реальної педагогічної взаємодії, яку вони зможуть

відтворювати у роботі з молодшими школярами. Ключовими характеристиками такої підготовки є гуманна суб'єкт-суб'єктна співпраця всіх учасників освітнього процесу та використання методів і прийомів, що спрямовані не лише на виявлення, а й на реалізацію потенціалу студентів.

Інтерактивні технології стають ефективним інструментом, який дозволяє майбутнім учителям мистецтв опанувати методику розвитку критичного мислення молодших школярів через безпосередній досвід взаємодії, аналізу, оцінювання та творчого застосування знань. Діяльнісно-комунікативна активність студентів під час використання інтерактивних технологій сприяє формуванню у них здатності проєктувати індивідуальні досягнення учнів у пізнавальній діяльності.

Такий підхід до підготовки майбутніх учителів мистецтв допомагає їм не лише розвинути власне критичне мислення, але й усвідомити себе як особистість, здатну організувати музично-освітній процес, спрямований на формування критичного мислення молодших школярів. Це забезпечує самопізнання, самоздійснення майбутніх фахівців та сприяє становленню вчителя з індивідуальним педагогічним стилем, який володіє сучасними інтерактивними технологіями навчання мистецтв.

Дослідження українських і закордонних науковців окреслюють основні принципи компетентнісного підходу, його специфіку, переваги та можливі ризики впровадження в освітній процес закладів освіти. Як зазначають автори, цей підхід сприяє формуванню у майбутніх учителів компетентностей, необхідних для ефективної самореалізації та швидкої адаптації до змінних умов.

Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є актуальним напрямом сучасної педагогічної освіти. Компетентнісний підхід у цьому контексті набуває особливого значення, оскільки дозволяє сформувати у майбутніх педагогів-музикантів комплекс необхідних умінь і навичок для ефективної професійної діяльності.

Особливістю підготовки вчителів мистецтв є необхідність формування у них здатності інтегрувати музичне мистецтво з розвитком критичного мислення учнів

початкової школи. Інтерактивні технології виступають ефективним інструментом такої інтеграції, дозволяючи створювати на уроках мистецтв середовище активної взаємодії, де учні навчаються аналізувати, порівнювати, оцінювати музичні твори, формулювати власні судження.

Впровадження компетентнісного підходу у підготовку майбутніх учителів мистецтв передбачає застосування різноманітних форм і методів навчання, які сприяють практичному застосуванню набутих знань, умінь і навичок. Серед ефективних інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках мистецтв можна виділити: музичні дискусії, проєктну діяльність, творчі завдання з елементами аналізу та оцінювання, музичні ігри-дебати, рефлексивні практики.

Майбутні вчителі мистецтв повинні оволодіти методиками, які дозволяють стимулювати в учнів уміння ставити запитання до музичного матеріалу, аналізувати його з різних перспектив, висловлювати обґрунтовані судження щодо прослуханих творів. Ці наскрізні вміння є невід'ємною складовою критичного мислення, розвиток якого значно посилюється через інтерактивну взаємодію на уроках мистецтва.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів мистецтв в контексті компетентнісного підходу має спрямовуватися на формування їхньої здатності створювати інтерактивне освітнє середовище, яке сприятиме розвитку критичного мислення молодших школярів, їх творчої самореалізації та формуванню ціннісного ставлення до музичного мистецтва.

Однією з актуальних вимог до сучасного вчителя мистецтв є сформованість власного критичного мислення та здатність цілеспрямовано розвивати його в учнів початкової школи. Значний потенціал для формування цієї компетентності мають інтерактивні технології навчання, які забезпечують активну пізнавальну взаємодію та залучення учнів до осмисленої діяльності. Водночас підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів потребує створення спеціально організованого освітнього середовища [58].

У цьому контексті діяльнісний підхід орієнтований на практико-спрямовану

підготовку студентів, що формує їхню готовність застосовувати інтерактивні технології під час викладання музичного мистецтва. Його основу становить положення про те, що розвиток критичного мислення школярів можливий лише за умови систематичної діяльності, у якій музичне мистецтво та інтерактивні методи виступають засобами формування аналітичних і рефлексивних здібностей дітей [56].

До ключових положень діяльнісного підходу у підготовці майбутніх учителів мистецтв належать: орієнтація на формування способів професійних дій як кінцевого результату навчання; усвідомлення того, що такі способи можуть бути сформовані лише в процесі спеціально організованої навчальної діяльності із застосуванням інтерактивних технологій; надання навчальному процесу мотиваційного характеру, що передбачає формування в майбутнього педагога здатності самостійно визначати цілі розвитку критичного мислення учнів, обирати оптимальні шляхи їх досягнення, здійснювати контроль і самоконтроль, оцінювання та самооцінювання результатів; поетапне формування професійних умінь застосовувати інтерактивні технології; розгляд навчання як процесу активної самостійної та творчої діяльності.

Звичайна передача знань не є ефективним механізмом підготовки до розвитку критичного мислення. Тобто змістом навчальної діяльності майбутніх учителів мистецтв є насамперед оволодіння системою інтерактивних технологій, які дозволяють розвивати критичне мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Для педагога важливо уміло керувати освітнім процесом, стимулювати мотивацію до застосування інтерактивних технологій, зростання інтересу до виконання творчих музичних завдань, які розвивають критичне мислення. Музично-теоретичні знання стануть основою для пошуку нових способів дій у вирішенні проблемних задач на уроках мистецтва, слугуватимуть для отримання проміжних та кінцевих результатів розвитку критичного мислення молодших школярів, аналізу процесу виконання та, у разі потреби, для коригування педагогічних дій.

Впровадження діяльнісного підходу у підготовку майбутніх учителів

мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів забезпечує не лише засвоєння окремих теоретичних знань і формування практичних умінь, але й оволодіння комплексною процедурою їх застосування для розв’язання педагогічних завдань, спрямованих на формування критичного мислення учнів за допомогою інтерактивних технологій.

Інтеграційний підхід у фаховій підготовці майбутніх учителів мистецтв передбачає поєднання змісту, форм і методів навчання та ефективну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Особливого значення набуває міждисциплінарна інтеграція, що дозволяє узгоджувати музично-педагогічні знання з методикою застосування інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів.

Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів мистецтв створює умови для моделювання професійних ситуацій, у яких студенти самі стають активними учасниками освітнього процесу та опановують методики розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Такий підхід сприяє формуванню у майбутніх педагогів здатності до безперервного самонавчання та самокорекції власної педагогічної діяльності, що є необхідною умовою ефективного розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

На рівні змісту підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів ґрунтується на внутрішньопредметній інтеграції, яка дозволяє глибше зрозуміти музично-педагогічні поняття та побудувати між ними логічні зв'язки. Міжпредметна інтеграція уможливлює поєднання музичного мистецтва з іншими предметами початкової школи, формуючи цілісну картину знань у молодших школярів [59] .

На практичному рівні відбувається інтеграція технологій розвитку критичного мислення з інтерактивними методами в музично-освітній процес. Використання інтерактивних технологій на уроках мистецтв сприяє формуванню професійних компетентностей майбутніх учителів та стимулює інтелектуальний розвиток учнів. Розвинене критичне мислення дозволяє вчителю мистецтв

ефективно інтегрувати наскрізні змістові лінії під час музичних занять, акцентуючи увагу учнів на надпредметних темах і формуючи розуміння ролі та потенціалу музичного мистецтва у пізнанні світу.

Системний підхід у підготовці майбутніх вчителів мистецтв передбачає розгляд освітнього процесу як цілісної системи, де важливі не лише окремі елементи підготовки, але й характер та особливості взаємозв'язків між ними. Педагогічна система підготовки майбутніх вчителів мистецтв включає цільовий компонент (мета, завдання розвитку критичного мислення учнів); змістовий (форми та методи інтерактивного навчання на уроках мистецтв); суб'єкт-об'єктний (взаємодія вчителя та учнів у музично-творчому процесі); технологічний (інтерактивні технології, які сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів під час музичної діяльності).

Інтерактивні технології на уроках мистецтв створюють особливе середовище, де учні через активну взаємодію навчаються аналізувати музичні твори, висловлювати власні судження, обґрунтовувати свою думку та розвивати музично-естетичний смак, що є важливими складовими критичного мислення в музичному контексті.

У межах нашого дослідження системний підхід дає змогу розглядати підготовку майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів як складну, цілісну й динамічну педагогічну систему, орієнтовану на досягнення визначеної мети та інтеграцію всіх її взаємопов’язаних компонентів. Така система передбачає цілісний науково-методичний супровід музично-педагогічних дисциплін, навчальних курсів і різних видів практики, оновлення тематики кваліфікаційних робіт, поетапне впровадження інтерактивних технологій в освітній процес, а також безперервне формування й удосконалення професійних компетентностей майбутніх учителів мистецтв щодо розвитку критичного мислення учнів упродовж неперервної освіти [92].

Реалізація системного підходу в освітньому процесі закладу вищої освіти потребує послідовного проходження низки етапів: визначення цілей підготовки майбутніх педагогів до формування критичного мислення молодших школярів;

діагностики рівня сформованості знань, умінь і навичок студентів щодо використання інтерактивних технологій; добору відповідних інтерактивних методів і стратегій навчання, здатних забезпечити досягнення поставлених результатів; вибору музично-педагогічних засобів, узгоджених із цими методами; чіткого визначення ролей і функцій усіх елементів системи (викладача, здобувача освіти, дидактичних матеріалів); проєктування й реалізації навчальних систем на основі інтерактивних технологій; оцінювання їх ефективності; аналізу отриманих результатів і подальшого вдосконалення системи підготовки.

Синергетичний підхід в освітньому процесі проявляється через оновлення змісту, форм і методів навчання шляхом поєднання традиційних і сучасних технологій, врахування принципів відкритості, самоорганізації, саморозвитку, самоуправління, творчості та нестандартного мислення. Його застосування сприяє професійному становленню та адаптації майбутнього вчителя завдяки інтеграції знань із різних навчальних дисциплін і зміцненню міждисциплінарних зв’язків [62].

З огляду на постійний розвиток цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій як відкритих динамічних систем, майбутній учитель має вміти усвідомлено впроваджувати їх у освітній процес, враховуючи потреби й можливості учнів, а також долати суперечності між традиційними й інноваційними підходами до навчання. Використання критичного й творчого мислення у цьому процесі сприятиме формуванню педагога з індивідуальним стилем професійної діяльності.

Застосування системного підходу в процесі розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв сприятиме вдосконаленню їхнього системного мислення для подальшої роботи з молодшими школярами. Володіючи системним мисленням, майбутній учитель мистецтв під час викладацької діяльності зможе підходити до вирішення педагогічних задач комплексно, використовуючи інтерактивні технології як ефективний інструмент. Критичний аналіз методів і прийомів музичного навчання, у тандемі з системним осмисленням освітнього процесу, допоможе швидко й ефективно розвивати критичне мислення молодших школярів.

Системний підхід у підготовці майбутніх учителів мистецтв тісно пов'язаний із синергетичним підходом, який базується на ідеях системності та взаємодії. Одним з важливих принципів підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів є самоорганізація навчального процесу, яка передбачає використання інтерактивних технологій. Ці технології створюють умови для активної взаємодії між учасниками освітнього процесу та сприяють формуванню нетрадиційних підходів до вирішення музично-педагогічних проблем.

Важливими категоріями підготовки майбутніх учителів мистецтв є варіативність та багатоваріантність освітніх траєкторій, що забезпечують індивідуальний підхід до кожного школяра та створюють умови для вибору власного шляху музичного розвитку з акцентом на формування критичного мислення. Інтерактивні технології у цьому контексті стають потужним засобом реалізації особистісно-орієнтованого підходу.

Реалізація системного підходу у підготовці майбутніх учителів мистецтв проявляється передусім в оновленні змісту, організаційних форм і методів навчання через поєднання традиційних музично-педагогічних засобів із сучасними інтерактивними технологіями. Важливим акцентом такої підготовки є розвиток творчого потенціалу студентів, формування нестандартного мислення та здатності до критичного аналізу музичних творів. Сукупність відповідних принципів сприяє професійному становленню майбутнього педагога завдяки інтеграції знань із різних дисциплін і врахуванню їхніх міждисциплінарних взаємозв’язків.

У зв’язку з постійним розвитком цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій майбутній учитель мистецтв має вміти критично оцінювати їхні можливості для використання в музичній освіті молодших школярів. Упровадження інтерактивних технологій у навчання музики повинно здійснюватися з урахуванням вікових особливостей дітей, їхніх освітніх потреб і специфіки формування критичного мислення на початковому етапі навчання. Водночас майбутній педагог має бути готовим до подолання суперечностей між традиційними та інноваційними підходами до музичної освіти, застосовуючи критичне й творче мислення. Це, у свою чергу, сприятиме виробленню власного індивідуального стилю професійної

діяльності [67].

Професійне становлення майбутнього вчителя мистецтв передбачає не лише опанування музичних компетенцій, але й розвиток здатності критично мислити та навчати цьому учнів. Підготовка до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога-музиканта.

Як зазначає у своїх дослідженнях С. Терно , рефлексувати у цьому контексті – означає аналізувати ефективність використання інтерактивних методів на уроках мистецтв та їхній вплив на розвиток мислення учнів [155]. Рефлексія для студента-музиканта є необхідною для обрання оптимальних інтерактивних технологій, що сприятимуть розвитку критичного мислення молодших школярів під час музичної діяльності, а також дозволить системно інтегрувати передовий педагогічний досвід у власну практику [47]. Сучасний вчитель мистецтв повинен бути не лише носієм духовних цінностей, а й фасилітатором розвитку критичного мислення учнів через інтерактивну взаємодію. І. Бех , зазначає , що чим глибша і різнобічніша рефлексія педагога щодо застосування інтерактивних технологій на уроках мистецтва, тим більш диференційованим стає підхід до розвитку мислення кожного учня, формується здатність школярів критично сприймати музичні твори, аналізувати їх, висловлювати власне ставлення та формувати естетичні цінності [11, с. 10].

Застосування критичного мислення у процесі музичної освіти приводить до зміни власних ціннісних орієнтирів учнів; під час вирішення музично-педагогічних задач і ситуацій – формування позитивних стратегій поведінки; у процесі інтерактивної діяльності – творчого підходу; вирішення проблемних музичних завдань – безперервного пошуку нових способів розв'язання. Молодші школярі, які розвивають критичне мислення на уроках мистецтва, зможуть осмислено сприймати музичні твори, аналізувати їх, формувати власні судження та естетичні смаки. Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів має відбуватися із застосуванням інтерактивних технологій, які моделюють реальні педагогічні ситуації.

Стимулювання рефлексивного досвіду під час фахової підготовки допоможе

виробити майбутнім учителям мистецтв власну систему поглядів на процес розвитку критичного мислення молодших школярів, осмислено впроваджувати інтерактивні технології та спрямовувати продуктивну активність на формування в учнів здатності аналізувати, оцінювати та інтерпретувати музичні явища.

Проведемо детальний аналіз кожного з визначених блоків, окреслимо їх зміст і функції з метою максимально наблизити їх до практичного застосування в межах змодельованої технології підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій.

Практична значущість побудови моделі підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій аргументується низкою чинників:

– вона надає відомості про структуру підготовки студентів до розвитку критичного мислення учнів початкової школи, її системні особливості, взаємозв'язки й взаємозалежності компонентів;

– побудова моделі надає змогу упорядкувати уявлення про інтерактивні технології навчання, які можуть використовувати майбутні вчителі мистецтв для розвитку критичного мислення молодших школярів, та об'єднати їх у цілісну систему;

– дає змогу комплексно, виважено розглянути проблему формування критичного мислення на уроках музичного мистецтва і виокремити завдяки цьому фундаментальні етапи в поступовому зростанні рівня педагогічної майстерності майбутніх вчителів мистецтв у застосуванні інтерактивних технологій.

Робота над зазначеним напрямом експериментального дослідження визначається орієнтацією на професійний запит Нової української школи, яка потребує вчителів мистецтв, здатних розвивати критичне мислення учнів через інтерактивну взаємодію.

Запропонована модель демонструє послідовний хід процесу опанування майбутніми педагогами мистецтв засад професійної діяльності. Її метою визначено підготовку майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення

молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Запропонованою системою підготовки вчителів мистецтв, яку демонструє наша модель, передбачено умови її успішної реалізації. Такими умовами є: забезпечення цілісності, системності професійної підготовки майбутніх вчителів мистецтв, формування професійної готовності до розвитку критичного мислення учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва; створення сприятливого психоемоційного характеру освітнього середовища через музично-творчу діяльність; спеціальна підготовка викладачів музичних дисциплін з питань розвитку критичного мислення; переорієнтація навчального змісту музично-педагогічних дисциплін ЗВО з урахуванням завдань розвитку критичного мислення; включення інтерактивних музичних технологій у навчальний процес ЗВО; створення атмосфери творчого співробітництва під час музичної діяльності.

В основу професійної діяльності вчителя мистецтв покладено не лише музичне виконавство, але й спостереження, аналіз, побудова та реалізація гіпотез, експеримент у музично-педагогічній діяльності, тобто за своєю сутністю вона є невід'ємною від мисленнєвої діяльності. З огляду на це, необхідно активізувати мисленнєву складову музично-освітнього процесу, зокрема і через упровадження авторських модулів у фахових музичних дисциплінах, що спрямовані на формування в майбутніх педагогів мистецтв досвіду з розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних музичних технологій.

Ми вбачаємо потенціал низки дисциплін загальнофахової та практичної підготовки, які можуть сприяти ефективній підготовці майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Цей процес реалізується через цілісний систематичний інтегративний зв'язок традиційних занять і тематичних модулів, які оптимізують процес діяльнісно-мисленнєвої підготовки та дозволяють викладачеві акцентувати увагу на певних інтерактивних технологіях в процесі навчання відповідно до освітньої програми.

Такими дисциплінами є: «Методика музичного виховання», «Педагогіка», «Інноваційні технології музичного навчання», «Методика інтегрованого

викладання мистецьких дисциплін», «педагогічна практика тощо.

Отже, для реалізації поставлених у межах нашого дослідження завдань, ми обрали ряд педагогічних дисциплін, які доречно доповнити модулями, втілюючи інтеграцію набутих студентами знань:

– фахова дисципліна «Методика музичного виховання» – авторський модуль «Методика розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва»;

– фахова дисципліна «Педагогіка» – авторський модуль «Розвиток критичного мислення вчителя мистецтв в контексті інтерактивного навчання»;

– фахова дисципліна «Інноваційні технології музичного навчання» – авторський модуль «Інтерактивні методи навчання на уроках музичного мистецтва у початковій школі»;

– фахова дисципліна «Методика інтегрованого викладання мистецьких дисциплін» – авторський модуль «Розвиток критичного мислення через міжпредметну інтеграцію мистецьких дисциплін».

З метою забезпечення комплексного впливу на процес підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, основні напрями роботи зі спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) доречно доповнити наступними: зустрічі з провідними фахівцями з музичної освіти, педагогами-музикантами Нової української школи, методистами з музичного виховання, психологами музичної творчості; проведення вебінарів з фахових музичних дисциплін, майстер-класів, конференцій, дискусій, музичних вікторин в режимі online за участю провідних спеціалістів музичної освіти Нової української школи; активна участь майбутніх учителів мистецтв до проходження он-лайн курсів на тему розвитку критичного мислення школярів на уроках музичного мистецтва з використанням інтерактивних освітніх платформ «Освіторія», «Prometeus» та «Edera»; залучення майбутніх педагогів-музикантів у музично-педагогічних тренінгах, бінарних лекціях-концертах, музичних форумах, ділових музично-дидактичних іграх, музичних квест-технологіях, педагогічних виставках методичних розробок уроків мистецтв, майстер-класах з інноваційних

методик викладання мистецтв, круглих столах з актуальних питань сучасної музичної освіти; проведення виїзних занять на базі опорних мистецьких освітніх закладів задля знайомства майбутніх педагогів-музикантів з кращим педагогічним досвідом учителів мистецтв Нової української школи та інноваційними традиціями музичної початкової освіти; проведення педагогічної практики й стажування в закладах мистецької освіти, що дозволяє майбутнім фахівцям засвоїти передовий музично-педагогічний досвід та впроваджувати інтерактивні технології на уроках музичного мистецтва.

Результативний блок підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій охоплює систему критеріїв сформованості критичного мислення відповідно до його структурних компонентів (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, рефлексивного), а також спеціально розроблений інструментарій діагностики. Це дає можливість на основі визначених показників встановити рівні готовності майбутніх педагогів до розвитку критичного мислення учнів початкової школи (адаптивний, репродуктивний, продуктивний). Очікуваним результатом функціонування цього блоку є підвищення рівня професійної готовності майбутнього вчителя мистецтв до застосування інтерактивних технологій у процесі формування критичного мислення молодших школярів. Його провідна функція полягає у здійсненні моніторингу та оцінюванні ефективності змістово-процесуального компонента підготовки.

Таким чином, відповідно до мети та завдань дослідження, структурно-функціональна модель підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій представлена системою взаємопов’язаних блоків — змістового, методологічного, технологічного та результативного. Вони утворюють цілісну динамічну систему, елементи якої перебувають у постійній взаємодії та взаємовпливі. За потреби така модель може бути доповнена новими компонентами, що враховують специфіку музичного мистецтва та особливості використання інтерактивних технологій у роботі з учнями молодшого шкільного віку.

Висновки до другого розділу

На основі аналізу наукових досліджень, присвячених проблемі розвитку критичного мислення молодших школярів, було виокремлено його основні структурні компоненти — мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний, а також відповідні критерії оцінювання: ціннісно-мотиваційний, пізнавальний, креативно-поведінковий та рефлексивно-результативний. З урахуванням цих критеріїв визначено систему показників готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

Установлено, що така готовність формується поступово й має рівневий характер. Виділено три рівні її сформованості: адаптивний, репродуктивний і продуктивний, кожен з яких характеризується специфічними якісними та кількісними показниками.

У ході дослідження також визначено й теоретично обґрунтовано комплекс ключових педагогічних умов підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів. До них належать: активізація пізнавальної мотивації студентів, спрямованої на підвищення їхньої готовності застосовувати інтерактивні технології для формування критичного мислення учнів; удосконалення змістово-технологічної складової підготовки шляхом інтеграції музично-методичних і психолого-педагогічних компонентів; створення професійно орієнтованого музично-освітнього середовища у закладі вищої освіти, що характеризується інноваційністю, творчою активністю, інтерактивною взаємодією та спрямованістю на майбутню педагогічну діяльність.

Результатом теоретичного узагальнення стала розробка структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, яка розглядається як цілісна організована система професійної підготовки. До її структури входять змістовий, методологічний, технологічний і результативний блоки.

Визначені компоненти готовності майбутніх учителів мистецтв, окреслені

рівні її сформованості, обґрунтовані педагогічні умови та спроєктована модель створюють підґрунтя для переходу до експериментальної перевірки ефективності впровадження технології підготовки майбутніх педагогів до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Основні наукові результати, висвітлені у розділі, наявні у публікаціях автора [182; 183;184;185;186;187;188;189].

РОЗДІЛ ІІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВ ДО РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Діагностика готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Теоретичний аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, а також оцінювання рівня їхньої готовності до такої діяльності, створили підґрунтя для переходу до емпіричного етапу дослідження — перевірки (підтвердження або спростування) висунутої гіпотези та достовірності отриманих теоретичних результатів.

Для оцінки ефективності професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв використовуються різноманітні наукові методи. У науковій літературі поняття «метод» визначається як спосіб організації теоретичного та практичного пізнання дійсності, що визначається закономірностями об’єкта дослідження [106]. Одним із ключових методів у педагогічних дослідженнях є педагогічний експеримент. Його застосування дає змогу перевірити теоретичні положення щодо формування готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, підтвердити або спростувати гіпотезу дослідження, а також оцінити ефективність використання інтерактивних технологій у навчальному процесі. Крім того, експеримент дозволяє порівняти вплив різних чинників, визначити найрезультативніші з них у конкретних умовах і окреслити оптимальні педагогічні умови для реалізації завдань розвитку критичного мислення учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва [191].

Зазвичай розрізняють такі види педагогічного експерименту для підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших

школярів засобами інтерактивних технологій:

Констатувальний експеримент, який полягає у виявленні початкового рівня готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, визначенні наявних знань про інтерактивні технології та їх застосування в музичній освіті.

Формувальний експеримент супроводжується впровадженням спеціально розробленої системи інтерактивних технологій, спрямованих на формування у майбутніх вчителів мистецтв компетентностей з розвитку критичного мислення молодших школярів, включаючи методи проблемного навчання, ігрові технології, проєктні методики та технології колаборативного навчання в музичній освіті.

Контрольний експеримент визначає рівень сформованості у майбутніх вчителів мистецтв умінь розвивати критичне мислення молодших школярів за результатами формувального етапу, оцінює ефективність застосованих інтерактивних технологій.

Залежно від логіки перевірки гіпотези в педагогічних дослідженнях розрізняють паралельний і послідовний експерименти. У паралельному експерименті формують експериментальну групу майбутніх учителів мистецтв, навчання яких здійснюється за спеціально розробленою методикою із застосуванням інтерактивних технологій, і контрольну групу, що навчається за традиційною програмою. Після завершення експерименту порівнюють рівні готовності студентів обох груп до розвитку критичного мислення учнів.

Послідовний експеримент передбачає дослідження змін у тій самій групі майбутніх учителів мистецтв до і після впровадження системи інтерактивних технологій, спрямованих на формування критичного мислення молодших школярів. Такий підхід дає змогу простежити динаміку розвитку необхідних компетентностей у процесі підготовки.

У дослідженнях професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв доцільним є використання саме послідовного експерименту у випадках, коли контингент студентів спеціальності «Музичне мистецтво» є обмеженим за чисельністю. Це дозволяє більш об’єктивно оцінити зміни, що відбуваються в рівні

сформованості професійних умінь і готовності студентів, а також визначити ефективність застосування інтерактивних технологій у розвитку критичного мислення молодших школярів у процесі музичної освіти.

Для з'ясування наявного стану готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій спершу ми застосуємо констатувальний етап експерименту. Мета експерименту – визначити вихідні дані для подальшого дослідження формування готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення учнів початкової школи.

Відповідно до поставленої мети окреслимо наступні завдання:

1. обрати комплекс конкретних методик для дослідження критеріїв та показників готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій;
2. визначити обсяг вибірки респондентів серед студентів музично-педагогічних спеціальностей;
3. з'ясувати результати розподілу студентів контрольної групи за рівнем досліджуваних критеріїв готовності.

Для вирішення першого завдання упорядкуємо обрані методи діагностики рівнів та показників готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій у табл. 3.1.

Для реалізації другого завдання ми з генеральної сукупності студентів (майбутніх учителів мистецтв) здійснили вибірку із 58 осіб для контрольної групи, яка в процесі нашого дослідження також буде й експериментальною згідно з правилами послідовного експерименту. Щоб з'ясувати результати цілеспрямованого впливу на об'єкт дослідження, необхідно взяти аналогічний об'єкт і дослідити, що відбувається з ним без такого впливу. Ця вибірка буде залежною, адже результати одної вибірки впливають на результати іншої.

Таблиця 3.1

Методи діагностики готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

Критерій /показники	**Методи діагностики**
Ціннісно-мотиваційний критерій	
Сформованість професійних ціннісних орієнтацій, потреба у професійній самореалізації	Тест «Мотивація професійної діяльності» (Додаток А)
Наявність установки на розвиток критичного мислення та його використання	Тест на визначення рівня усвідомленого застосування критичного мислення та готовності до його розвитку (Додаток Б)
Позитивне ставлення до розвитку критичного мислення	Методика «Дерево з чоловічками» (Додаток В)
Орієнтація на використання, удосконалення й створення інноваційних технологій у професійній діяльності	Ситуаційно-діагностична анкета «Інноваційні технології у майбутній професійній діяльності» (Додаток Г)
Пізнавальний критерій	
Рівень загальних професійних знань	Аналіз навчальних досягнень із фахових дисциплін
Знання про сутність критичного мислення	Опитувальник щодо обізнаності з критичним мисленням і способами його розвитку (Додаток Ґ)
Обізнаність із технологіями розвитку критичного мислення	Опитувальник щодо знань про методи та прийоми розвитку критичного мислення (Додаток Д)
Знання способів самонавчання, самоконтролю та самокорекції	Тест рефлексії; методика оцінки самоконтролю в спілкуванні (Додаток Е)

діяльності	
Креативно-поведінковий критерій	
Уміння розв’язувати проблемні завдання на основі логічного міркування	Тест «Критичне мислення» (Додаток Є)
Здатність застосовувати ІКТ у професійній діяльності	Аналіз результатів лабораторних і практичних робіт
Використання творчого підходу до розв’язання педагогічних завдань	Аналіз самостійних і творчих робіт студентів, педагогічне спостереження
Комунікативні вміння та здатність до діалогу	Методика оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОН-1) (Додаток Ж)
Рефлексивно-результативний критерій	
Здатність до рефлексії власної діяльності	Тест рефлексивності (Додаток З)
Уміння аналізувати та порівнювати різні аспекти діяльності й її результатів	Спостереження, аналіз виконання навчальних завдань і проблемних ситуацій
Адекватність сприйняття критики	Тест «Оцінка стилю спілкування» (Додаток И)
Здатність до самооцінювання	Анкета самооцінки особистісних властивостей і поведінки (Додаток І)

У контексті підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, було проведено комплексне дослідження. У констатувальному етапі експерименту брали участь здобувачі вищої освіти музичних спеціальностей з різних закладів вищої освіти України, зокрема з кафедр мистецьких дисциплін педагогічних університетів.

У констатувальному етапі експерименту були задіяні здобувачі вищої освіти Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ, Національна академія керівних кадрів, Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Київського міжнародного університету. Оцінювання готовності майбутніх вчителів мистецтв здійснювалось за чотирма основними критеріями: ціннісно-мотиваційний, пізнавальний, креативно-поведінковий, рефлексивно-результативний. Ці критерії дозволили всебічно проаналізувати рівень підготовленості студентів до впровадження інтерактивних технологій розвитку критичного мислення в роботі з молодшими школярами.

Для визначення рівня сформованості мотиваційно-ціннісного критерію було застосовано модифіковану методику діагностики мотивації К. Замфір, що дозволило виявити ціннісні орієнтації студентів у професійній сфері. Результати дослідження показали, що значна частина майбутніх вчителів мистецтв орієнтується переважно на зовнішні мотиви (матеріальна винагорода, соціальний престиж, кар'єрне зростання), тоді як внутрішні мотиви (зацікавленість у розвитку критичного мислення учнів, творча самореалізація, професійне вдосконалення) виражені менш яскраво.

Подальше дослідження включало оцінку здатності майбутніх вчителів мистецтв використовувати інтерактивні технології для розвитку критичного мислення молодших школярів. Особлива увага приділялась методам музичного навчання, які сприяють формуванню в учнів навичок аналізу, синтезу, оцінки музичних творів та явищ музичної культури, вміння формулювати обґрунтовані судження про музику.

Отримані результати свідчать про необхідність удосконалення системи підготовки майбутніх вчителів мистецтв шляхом посилення компонентів, спрямованих на оволодіння інтерактивними технологіями розвитку критичного мислення, з акцентом на формування внутрішньої мотивації до професійної діяльності.

Для визначення рівня сформованості установки на розвиток критичного мислення майбутніх учителів мистецтв було розроблено спеціальний

діагностичний тест (Додаток Б), що ґрунтується на дослідженні якостей, притаманних особистості, яка мислить критично. Результати показали, що майбутні вчителі мистецтв мають труднощі з розвитком умінь, необхідних для формування критичного мислення у молодших школярів засобами інтерактивних технологій, зокрема: не завжди стримують імпульсивність, демонструють недостатні навички планування музично-педагогічної діяльності, не вміють застосовувати інтерактивні технології для розвитку критичного мислення учнів, рідко аналізують свій власний процес мислення.

Для з'ясування емоційного ставлення до використання інтерактивних технологій у розвитку критичного мислення молодших школярів було застосовано тест «Дерево з чоловічками» П. Вілсона. Аналіз результатів показав, що значна частина майбутніх учителів мистецтв (58%) виявляє тривожність щодо впровадження інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва, відстороненість від пошуку нових підходів до розвитку критичного мислення молодших школярів. 24% респондентів продемонстрували готовність до командної роботи та обміну досвідом у розробці інтерактивних вправ, 12% – перебувають у комфортному стані щодо впровадження інновацій, 4% майбутніх учителів мистецтв вказали на необхідність додаткової підготовки до використання інтерактивних технологій, а 2% виявили лідерські якості та готовність ділитися досвідом з колегами.

Щоб дізнатися чи володіють майбутні вчителі мистецтв здібностями розвивати критичне мислення молодших школярів було проведено діагностику навичок критичного мислення за методикою Л. Старкі та тест педагогічної рефлексії. Ці методики показали, що студенти мають переважно середній і низький рівні розвитку власного критичного мислення; часто демонструють недостатнє розуміння принципів організації інтерактивного навчання; не володіють достатніми знаннями про методи розвитку критичного мислення у молодших школярів.

Для визначення сформованості прагнення використовувати, удосконалювати та створювати інтерактивні технології у музично-педагогічній діяльності було застосовано спостереження за роботою студентів під час практичних занять та

педагогічної практики. Ми з'ясували, що здобувачі вищої освіти використовують окремі інтерактивні методи на уроках музичного мистецтва, проте більшість ще не повністю усвідомлює потенціал інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення молодших школярів та не демонструє стійкої мотивації до впровадження інноваційних підходів у музичній освіті.

Для визначення рівнів готовності майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій було проведено комплексне дослідження пізнавального критерію, який відповідає когнітивному компоненту критичного мислення. Дослідження передбачало аналіз рівня навчальних досягнень студентів з фахових музичних дисциплін та спеціально розроблене анкетування.

Анкетування мало на меті визначити обізнаність майбутніх вчителів мистецтв з поняттям критичного мислення та методами його розвитку у контексті музичної освіти молодших школярів. Питання анкети дозволили з'ясувати, наскільки студенти розуміють сутність критичного мислення, усвідомлюють його значення у музичній педагогіці та володіють інтерактивними технологіями для його розвитку в учнів початкової школи.

Для забезпечення достовірності результатів дослідження анкетування було розроблено відповідно до наукових вимог до опитувальних методів, проведено експертне оцінювання змісту анкети та здійснено повторне анкетування для перевірки надійності отриманих даних.

Аналіз результатів продемонстрував, що у майбутніх вчителів мистецтв наявні суттєві прогалини у розумінні поняття "критичне мислення" та його застосування у музичній освіті. Більшість відповідей мали поверховий характер, наприклад: "вміння аналізувати музичні твори", "здатність оцінювати якість музичного виконання", "формування власної думки про музичний твір". Студенти виявили обмежене розуміння значущості критичного мислення для музичного розвитку молодших школярів, часто зводячи його лише до оцінювальної функції.

Щодо знання інтерактивних технологій, майбутні вчителі мистецтв продемонстрували певну обізнаність з окремими методами, такими як "Музичний

мозковий штурм", "Музичне портфоліо", "Карта музичних вражень". Однак вони рідко пов'язували ці методи безпосередньо з розвитком критичного мислення учнів, зосереджуючись переважно на їх ролі у формуванні музичних навичок.

Результати дослідження дозволили зробити висновок, що майбутні вчителі мистецтв мають недостатній рівень готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, що актуалізує необхідність спеціальної підготовки у цьому напрямі.

Для оцінювання готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій було застосовано комплексний діагностичний інструментарій. З метою визначення рівня комунікативних умінь як складової креативно-діяльнісного компоненту було використано методику «КОС-1», що дозволило оцінити здатність студентів вести діалог та ефективно комунікувати. Аналіз самостійних робіт, творчих завдань та спостереження за процесом розв'язування педагогічних задач дав можливість визначити рівень сформованості творчого підходу майбутніх учителів мистецтв.

Результати діагностики виявили, що значна частина студентів демонструє низький рівень комунікативних здібностей, що проявляється у труднощах адаптації до нового колективу, невпевненості у спілкуванні, схильності до індивідуальної роботи замість групової взаємодії. Лише окремі студенти виявили ініціативність та активність у вирішенні навчальних задач, що є важливою передумовою для впровадження інтерактивних технологій у роботі з молодшими школярами.

Для комплексного оцінювання сформованості критичного мислення у майбутніх учителів мистецтв було застосовано адаптований тест Л. Старкі, який дозволив оцінити аналітико-синтетичні вміння студентів, їхню здатність логічно мислити та аргументувати власну позицію. Доповнив картину аналіз лабораторних і практичних робіт, що дозволило визначити рівень готовності майбутніх учителів мистецтв до впровадження інтерактивних технологій з метою розвитку критичного мислення молодших школярів.

Результати діагностики свідчать про переважання репродуктивного (низького) та продуктивного (середнього) рівнів розвитку критичного мислення у

майбутніх учителів мистецтв, що вказує на необхідність цілеспрямованої підготовки студентів до використання інтерактивних технологій як ефективного засобу формування критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Для діагностування рівня сформованості результативно-рефлексивного критерію підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів ми скористалися анкетою А. Авершина та Т. Яковенко, методикою діагностики рівня розвитку рефлексивності А. Карпова. Також використовували діагностичні матеріали для оцінки здатності майбутніх учителів мистецтв до застосування інтерактивних технологій у роботі з молодшими школярами.

На основі проведеного діагностування, бесід зі студентами можемо сказати, що у майбутніх учителів мистецтв виникли проблеми з об'єктивною оцінкою ефективності інтерактивних технологій при формуванні критичного мислення молодших школярів, труднощі з аналізом та самоаналізом проведених музичних занять з елементами інтерактиву. Окремі майбутні вчителі мистецтв демонструють недостатню готовність до прийняття конструктивної критики щодо методики проведення інтерактивних вправ на уроках музичного мистецтва, а також часто невпевнені у власних здібностях організувати навчальний процес, спрямований на розвиток критичного мислення молодших школярів.

Методики оцінювання кожного критерію, який характеризує рівень критичного мислення, мають різні шкали. Тому для з’ясування об’єктивних результатів педагогічного експерименту всі результати оцінювання за обраними методиками було зіставлено з узагальненою 100-бальною шкалою оцінювання. Для цього було застосовано формулу 2.1:

$$x_i = \frac{\sum_{i=1}^{n} a_j}{max} * 100 \tag{2.1}$$

де $\sum_{i=1}^{n} a_j$ – сумарна кількість балів, отримана за шкалою опитування, *max* – максимальна кількість балів, передбачена методикою опитування.

Оскільки кожен критерій критичного мислення оцінювався за допомогою

кількох методик *(k),* для узагальнення результатів використовували середнє арифметичне значення (формула 2.2):

$$\overrightarrow{x_k} = \frac{\sum_{i=1}^{k} x_i}{k} \quad (2.2)$$

де $\sum_{i=1}^{k} x_i$ – сума балів, набраних за методиками критерію, k – кількість методик.

Оскільки кожен критерій може проявлятися на різних рівнях (у нашому дослідженні — продуктивному, репродуктивному та адаптивному), для розподілу студентів на однорідні групи за якісною ознакою використовували спеціальні інтервали. Межі цих інтервалів встановлювалися в точках переходу від одного рівня сформованості до іншого. Для визначення рівномірності розподілу застосовували коефіцієнт вирівнювання (формула 2.3):

$$k_{\text{в}} = \frac{x_{min}}{x_{max}} \quad (2.3)$$

де x_{max} – максимальна величина групувальної ознаки, x_{min} – мінімальна величина групувальної ознаки

Отже, 40–60 балів – адаптивний рівень (низький), 61–85 балів – репродуктивний рівень (середній), 86–100 балів – продуктивний рівень (високий).

Наведемо результати розподілу контрольної групи майбутніх учителів мистецтв за рівнями сформованості критеріїв критичного мислення на констатувальному етапі експерименту у табл. 3.2, а також для наочності побудуємо стовпчасту діаграму, рис. 3.1. Бачимо, що найбільше студентів має адаптивний та продуктивний рівні розвитку критичного мислення за чотирма критеріями критичного мислення: мотиваційний, когнітивний, креативний, рефлексивний.

Таблиця 3.2

Рівні сформованості критеріїв критичного мислення на констатувальному етапі експерименту

Критерії КМ	Загальна кількість	Адаптивний рівень	Репродуктивний рівень	Продуктивний рівень

	студентів	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Мотиваційний	57	18	31,6	31	54,4	8	14,0
Пізнавальний	57	23	40,4	27	47,4	7	12,3
Креативний	57	27	47,4	25	43,9	5	8,8
Рефлексивний	57	27	47,4	26	45,6	4	7,0

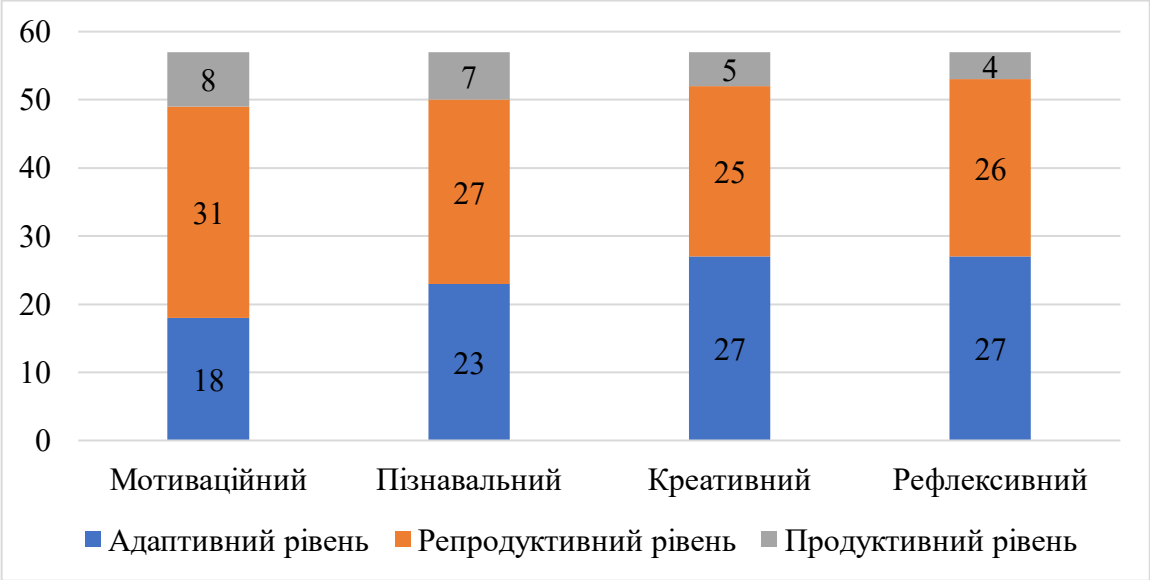

Рис. 3.1 Стовпчаста діаграма рівнів розвитку критичного мислення за критеріями майбутніх учителів мистецтв на констатувальному етапі експерименту

Наведемо також усереднені результати діагностичного зрізу майбутніх учителів мистецтв за рівнями розвитку критичного мислення на констатувальному етапі експерименту у табл. 3.3. Бачимо, що студенти, які задіяні в експериментальному дослідженні, здебільшого мають адаптивний та репродуктивний рівні розвитку критичного мислення.

Таблиця 3.3

Рівні розвитку критичного мислення на констатувальному етапі

Рівні / Групи	Загальна кількість студентів	Адаптивний		Репродуктивний		Продуктивний	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
КГ	57	24	41,7	27	47,8	6	10,5

Реалізовані завдання, які ми ставили з метою проведення констатувального етапу експерименту, дають можливість сформулювати наступні висновки: результати розподілу майбутніх вчителів мистецтв свідчать, що значна частина здобувачів вищої освіти має репродуктивний (47,8%) та адаптивний рівні готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (41,7%):

— у більшості бакалаврів виявлено переважно адаптивний і частково репродуктивний рівні сформованості ціннісних орієнтацій, що визначають цільову та мотиваційну спрямованість майбутнього вчителя мистецтв. Це стосується усвідомлення значущості власної ролі у формуванні критичного мислення молодших школярів, прагнення до професійної самореалізації, позитивного ставлення до використання інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення та сформованості установки на їх свідоме застосування під час уроків мистецтва.

— майбутні вчителі мистецтв володіють певним обсягом загальних і фахових знань, однак рівень їх обізнаності з поняттям критичного мислення, методиками його розвитку у молодших школярів та особливостями використання інтерактивних технологій на уроках мистецтва здебільшого відповідає адаптивному або репродуктивному рівням, що ускладнює ефективне впровадження інноваційних підходів у практику навчання.

— студенти демонструють здатність використовувати інтерактивні технології у власній діяльності, моделювати навчальні ситуації для розвитку критичного мислення учнів, застосовувати творчий підхід до розв’язання педагогічних завдань і здійснювати музично-педагогічний діалог, однак ці вміння проявляються переважно на низькому або середньому рівнях.

— рефлексивні здібності майбутніх учителів мистецтв також сформовані недостатньо: більшість із них перебуває на адаптивному рівні щодо здатності аналізувати власну діяльність із використання інтерактивних технологій, оцінювати ефективність застосованих методів розвитку критичного мислення, адекватно сприймати зауваження та здійснювати самооцінювання професійних дій.

Результати констатувального етапу експерименту з підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій дозволили виявити низку суттєвих труднощів:

— недостатній рівень знань студентів щодо сутності критичного мислення, його структурних умінь, методів формування у молодших школярів і значення для музичної освіти, а також відсутність чіткої установки на свідоме використання критичного мислення у навчальній та майбутній професійній діяльності;

— наявність потенціалу до розвитку критичного мислення, який, однак, не супроводжується готовністю до його цілеспрямованого формування й удосконалення у педагогічній практиці, що, у свою чергу, ускладнює розвиток цієї якості в учнів;

— недостатньо виражена мотивація до впровадження інтерактивних технологій як засобу розвитку критичного мислення молодших школярів і їх практичного застосування як під час уроків музичного мистецтва, так і в позакласній діяльності.

Таким чином, результати констатувального етапу засвідчили, що у більшості студентів готовність до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій за всіма визначеними критеріями сформована на недостатньому рівні й переважно відповідає адаптивному рівню. Це підтверджує необхідність цілеспрямованого впровадження комплексу педагогічних умов підготовки майбутніх учителів мистецтв до зазначеної діяльності в процесі їх фахової освіти.

3.2 Реалізація педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили об’єктивну потребу у цілеспрямованій підготовці майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних

технологій. У зв’язку з цим наступним важливим етапом дослідження стало впровадження визначених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі такої підготовки. Для реалізації цього етапу було поставлено такі завдання:
— упровадити розроблені педагогічні умови та структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій;
— експериментально перевірити їхній вплив на рівень готовності студентів до здійснення відповідної педагогічної діяльності.

Для виконання першого завдання було визначено групу студентів, яка на початку дослідження виступала як контрольна. Після завершення констатувального етапу, відповідно до методики проведення послідовного експерименту, ця група була переведена у статус експериментальної.

Формувальний експеримент із підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів передбачав кілька взаємопов’язаних етапів:

а) безпосереднє впровадження в освітній процес сучасних педагогічних технологій та інтерактивних методів навчання, що відповідають обраним методологічним підходам, принципам і фазам розвитку критичного мислення;

б) використання комплексу діагностичних методик для визначення рівня готовності студентів до розвитку критичного мислення учнів початкової школи;

в) статистичну обробку та інтерпретацію отриманих результатів.

У теоретичній частині дослідження було обґрунтовано потенціал фахових дисциплін у формуванні зазначеної готовності. Для практичної реалізації структурно-функціональної моделі обрано такі навчальні курси: «Педагогіка», «Психологія», «Методика музичного виховання», «Інноваційні технології музичного навчання», зміст яких найбільш повно відповідає завданням підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів.

Загалом кількість студентів , які взяли участь у формувальному експерименті, становить 57 осіб. Упровадження структурно-функціональної моделі відбувалося за трьома етапами з урахуванням педагогічних умов упродовж чотирьох років. Роботу

розпочато з майбутніми учителями мистецтв, які у 2022–2023 н.р. були першокурсниками.

Розглянемо підготовчий етап формування готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій.

Робота розпочиналася з організаційних заходів, спрямованих на ознайомлення професорсько-викладацького складу з теоретичними основами критичного мислення. До цього етапу входило проведення спеціального семінару-тренінгу, підготовленого на основі аналізу наукових джерел із проблематики дослідження, визначення теоретико-методологічних засад формування критичного мислення у процесі професійної підготовки, а також проходження викладачами онлайн-курсів «Освітні інструменти критичного мислення» та «Критичне мислення для освітян» на платформі масових відкритих онлайн-курсів Prometheus.

Перший семінар — «Що таке критичне мислення і з чим його “їдять”» — був присвячений розмежуванню понять «критика» та «критичне мислення», розгляду різних типів мислення, пов’язаних із критичним, характеристиці ознак особистості, здатної мислити критично, а також визначенню освітніх можливостей, які відкриває розвиток критичного мислення.

Другий семінар — «Методика розвитку критичного мислення: спільне й відмінне з традиційною методикою викладання» — дозволив викладачам дисциплін професійного циклу опанувати особливості формування критичного мислення, зіставити їх із характеристиками традиційної методики навчання у закладах вищої освіти, а також проаналізувати переваги та обмеження кожного підходу.

Семінар-тренінг «Форми, методи і засоби технології розвитку критичного мислення» сприяв систематизації та поглибленню знань викладачів щодо сучасного інструментарію розвитку критичного мислення, уточненню уявлень про ефективні форми організації навчання, методи та дидактичні засоби, які можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх учителів мистецтв.

На першому курсі діяльність здобувачів освіти спрямована на вироблення

здатності не лише оволодівати сучасними знаннями з музичного мистецтва, але й застосовувати їх у практичній діяльності з молодшими школярами, формуються навички використання інтерактивних технологій у музично-педагогічній діяльності, роботи в команді та адаптації методичних прийомів до різних педагогічних ситуацій. Під час опанування обов'язкових компонентів загальної підготовки («Історія України», «Філософія» та ін.) та спеціальних музичних дисциплін, у майбутніх учителів мистецтв формуються базові уміння критичного мислення: аналізувати музично-педагогічні проблеми, виявляти суперечності в музично-освітньому процесі; формулювати гіпотези щодо розвитку музичних здібностей дітей; добирати інтерактивні технології для розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва; оцінювати ефективність обраних методів та прийомів. Ці уміння становлять основу компетентності з розвитку критичного мислення учнів початкової школи засобами музичного мистецтва та інтерактивних технологій.

На другому курсі вивчалися освітні компоненти («Педагогіка», «Психологія», «Музична педагогіка» та ін.), які сприяли зануренню в учительську професію, знайомство з її особливостями, вимогами до вчителя мистецтв. У своїй роботі зупинимося лише на окремих дисциплінах, адже ми обмежені обсягом дослідження.

Для підготовчого етапу головною метою було підвищення рівня готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів за мотиваційно-ціннісним та когнітивним критеріями. Для цього ми працювали над виконанням наступних завдань: сприяли формуванню мотивації майбутніх учителів мистецтв до професійного самовдосконалення та саморозвитку; знайомили їх з поняттям «критичне мислення», віковими особливостями його розвитку у молодших школярів, основними вміннями і навичками критичного мислення, інтерактивними технологіями, що мають потенціал для його розвитку й удосконалення; стимулювали формування установки на розвиток власного критичного мислення та позитивного ставлення до нього; пояснювали значення та демонстрували потенціал застосування інтерактивних технологій під час майбутньої музично-педагогічної діяльності з молодшими школярами.

Перевага надавалася застосуванню в освітньому процесі музично-

дидактичних ігор, інтерактивних методів (музичний мозковий штурм, музичні дискусії, робота в парах та малих групах), використанню інтерактивних музичних додатків, онлайн-ресурсів для створення мистецтв, інтерактивних дошок, музичних квестів та ін. Також було забезпечено реалізацію педагогічних умов, зокрема акцентовано на активізації пізнавальної мотивації, спрямованої на підвищення рівня готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (реалізація першої педагогічної умови).

Важливу роль у підготовці майбутніх вчителів мистецтв відігравало інтегрування технології проблемного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій. Це дозволило під час освітнього процесу продемонструвати студентам логічні зв'язки між музичними та педагогічними поняттями, які належать до різних галузей. Ключовою особливістю у процесі опанування різних понять критичного мислення, методів його розвитку було те, що майбутні учителі мистецтв поєднували теоретичний і практичний матеріал у навчанні молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

У процесі вивчення дисципліни «Методика музичного виховання», зокрема, під час розгляду теми «Інтерактивні технології на уроках мистецтв» відбулося ознайомлення з поняттям «критичне мислення» та його застосування в роботі з молодшими школярами. Майбутнім учителям мистецтв пропонувалося розробити інтерактивні завдання з використанням цифрових інструментів (музичних додатків, онлайн-ресурсів для створення інтерактивних вправ). Створені студентами матеріали відображали їхнє розуміння розвитку критичного мислення молодших школярів, демонстрували ланцюг логічних міркувань під час побудови музично-дидактичних завдань, сприяли формуванню вміння структурувати музичну інформацію у візуальній та аудіальній формах.

Окремі студенти музичного факультету фіксували у ментальних картах компоненти критичного мислення, його суттєві ознаки або, навпаки, характеристики, які не властиві йому. Деякі майбутні вчителі мистецтв включали до карт розуму методи інтерактивних технологій, за допомогою яких можна розвивати критичне

мислення молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Для формування вміння аргументовано відстоювати власну позицію студенти презентували розроблені ментальні карти та відповідали на запитання одногрупників. Створені карти продемонстрували рівень знань учасників експерименту про критичне мислення, інтерактивні методи його розвитку в початковій школі, ціннісне ставлення до нього, а також рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями у навчальній діяльності, вміння логічно викладати свої думки, послідовно розкриваючи зміст понять, пов'язаних із темою завдання.

Такі завдання сприяли розвитку вмінь застосовувати творчий підхід у процесі вирішення педагогічних ситуацій, покращували комунікативні навички та здатність адаптувати музичний матеріал для розвитку критичного мислення молодших школярів. Ці вміння є невід'ємною складовою діяльнісного компонента критичного мислення майбутнього вчителя мистецтв, що дозволяє ефективно впроваджувати інтерактивні технології в освітній процес початкової школи.

Для того, щоб стимулювати візуальне, творче мислення, яке безпосередньо пов'язане з критичним, та з метою зменшення психічної напруги на уроках мистецтв, молодшим школярам пропонується виконати практичні завдання з використанням інтерактивних технологій. Наприклад, уявити різні ситуації, які асоціюються з певними музичними творами, ритмічними малюнками, звуками природи тощо (мелодія, яка перетворюється на кольорову стрічку; звуки дощу, що розповідають історію; музичний інструмент, який оживає та запрошує у подорож).

Під час реалізації підготовчого етапу навчання майбутніх учителів мистецтв студентам пропонується здійснити пошукову роботу (дисципліна «Методика музичного виховання», тема «Розвиток творчого та критичного мислення молодших школярів»), спрямовану на виявлення інтерактивних технологій, які ефективно сприяють розвитку критичного мислення учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. З цією метою проводиться воркшоп «Інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення на уроках мистецтв».

Ціллю такої форми роботи є не тільки поглибити знання здобувачів вищої освіти щодо інтерактивних технологій, але й сприяти створенню методичного

інструментарію майбутнього вчителя мистецтв, визначенню ролі та місця критичного мислення серед особистісних характеристик (soft skills) та музичних компетентностей (hard skills) молодших школярів. Завдяки практичним вправам та моделюванню педагогічних ситуацій активізується дискусія «Як інтерактивні технології допомагають розвивати критичне мислення на уроках мистецтв?».

Таким чином, студенти усвідомлюють, що серед різноманітних педагогічних інструментів саме інтерактивні технології мають значний потенціал для розвитку критичного мислення молодших школярів, оскільки створюють середовище активної взаємодії, емоційного залучення та творчого самовираження через музичну діяльність. Відбувається формування професійної готовності майбутніх учителів мистецтв до впровадження таких технологій, розуміння їх важливості для всебічного розвитку особистості школяра та внутрішньої мотивації до постійного вдосконалення власної педагогічної майстерності.

У процесі вивчення теми з методики музичного виховання «Інтерактивні технології навчання» майбутнім вчителям мистецтв було запропоновано не лише теоретично ознайомитися з сучасними інтерактивними технологіями, а й практично застосувати методи, спрямовані на розвиток критичного мислення молодших школярів. Зокрема, студенти використовували метод «Дерево рішень» для аналізу музичних творів та визначення їх емоційного впливу на учнів; метод «Фішбоун» – для відповіді на запитання «Як розвинути музичне сприйняття та критичне мислення молодших школярів?». Ці інтерактивні завдання сприяли активному обміну ідеями між студентами, стимулювали дискусію та забезпечували формування компонентів критичного мислення як у майбутніх педагогів, так і навичок його розвитку в учнів початкової школи.

Основний етап експериментального дослідження охоплював третій курс навчання (2024/2025 навчальний рік). На цьому етапі в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін відбувалося формування у майбутніх учителів мистецтв компетентностей, необхідних для розвитку критичного мислення молодших школярів. Студенти опановували музично-дидактичні ігри, інтерактивні методи роботи з музичним матеріалом, створювали інтерактивні музичні проєкти для

початкової школи. Запропоновані завдання були спрямовані на зміцнення мотивації студентів до інноваційної педагогічної діяльності, вдосконалення власного критичного мислення та оволодіння методикою його розвитку в учнів засобами музичного мистецтва та інтерактивних технологій.

Зміст роботи, спрямованої на формування мотиваційного компонента, передбачав підвищення навчальної мотивації студентів, створення позитивного емоційного фону та забезпечення умов для формування ціннісного ставлення як до власної думки, так і до позиції та поглядів інших учасників освітнього процесу.

З цією метою на першому занятті було проведено бесіду, спрямовану на виявлення бар'єрів, що перешкоджають більш відкритому та демократичному спілкуванню між викладачами і студентами. Студентам було запропоновано відповісти на запитання: «Чого ви боїтеся під час практичного заняття?». Отримані відповіді засвідчили типові побоювання: бути запитаним без підготовки, не знати правильної відповіді, помилитися, зіткнутися з негативною реакцією викладача, почути підвищений тон, стати об'єктом насмішок з боку викладача або одногрупників. Таким чином, найбільший дискомфорт студентів пов'язаний із психологічним кліматом заняття, стилем педагогічної взаємодії та страхом негативної оцінки.

Після обговорення цих аспектів спільно зі студентами було сформульовано правила взаємодії під час занять. Зокрема, було домовлено про взаємну повагу між усіма учасниками освітнього процесу, визнання цінності кожної висловленої думки, недопустимість приниження, насмішок чи агресивної поведінки з боку викладача або студентів, а також про можливість вільного висловлення власної позиції. Було підкреслено, що відповідь студента не розглядається як «неправильна», а є підставою для подальшого обговорення та уточнення.

Такі заходи сприяли формуванню психологічно безпечного освітнього середовища, що є необхідною передумовою розвитку критичного мислення та активної участі студентів у навчальному процесі.

Наведемо приклад. Так, під час вивчення фахової дисципліни «Методика музичного виховання» (тема «Інтерактивні технології на уроках музичного

мистецтва») на одній із лабораторних робіт бакалаври виконували практичні завдання, які пов'язані з використанням музичних інтерактивних технологій. Створюючи різноманітні музично-дидактичні матеріали з використанням цифрових ресурсів, вони опановували такі методи розвитку критичного мислення як: «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався» (аналізували відомі музичні твори, визначали що хочуть дізнатися про них, підбивали підсумки після прослуховування), «Т-таблиця» (порівнювали різні музичні стилі або жанри, визначали їх особливості), «Зведена таблиця» (порівнювали три і більше музичних творів за певними критеріями), «Інсерт» (визначали, що вже знають про музичний твір, композитора, що вважають важливим, що новим, а що – залишилося незрозумілим).

Окрім того, майбутні вчителі мистецтв удосконалювали фахові компетентності (уміння працювати з музичними редакторами, створювати інтерактивні музичні вікторини, ігри, використовувати онлайн-платформи для музичної освіти), формували власну інформаційно-музичну культуру. Часто такі методи розвитку критичного мислення застосовувалися на основі використання інтерактивних сервісів, які дозволяють організувати спільну музичну діяльність (Soundtrap, Chrome Music Lab, Kahoot, Mentimeter та ін.). Спільна онлайн-робота дала можливість не тільки урізноманітнити процес музичного навчання, але й колективно створювати музичні проєкти, обговорювати музичні враження; сприяла формуванню музичного смаку, поваги до різних музичних уподобань, інтелектуальної сміливості, а головне – пізнавальної мотивації молодших школярів.

Тому така інтегрована діяльність сприяла формуванню вмінь застосовувати інтерактивні музичні технології відповідно до вікових особливостей молодших школярів, забезпечувати їх навчально-методичний супровід для створення музично-творчого освітнього середовища під час майбутньої педагогічної діяльності, а також відбувалося практичне засвоєння знань та вмінь, пов'язаних із розвитком критичного мислення учнів початкової школи засобами музичного мистецтва.

Практичний досвід показав, що під час тривалих лекційних і практичних занять студенти відчувають втому та зниження концентрації уваги. Тому в ході експериментального дослідження було враховано рекомендації нейропсихологів і

впроваджено спеціальні нейропсихологічні вправи. Їх виконання сприяє короткочасному відновленню працездатності, активізації когнітивних процесів та узгодженій роботі обох півкуль головного мозку. Застосування таких вправ позитивно впливало на психоемоційний стан студентів, підвищувало рівень залученості до навчальної діяльності та створювало сприятливу атмосферу для подальшої роботи.

Для підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій важливосформувати у студентів розуміння особливостей застосування прийомів критичного мислення на практиці. У процесі вивчення курсу «Методика навчання мистецтв» під час опрацювання теми «Інтерактивні технології на уроках музичного мистецтва» необхідно розвивати у студентів здатність конструктивно аналізувати, вміння формулювати позитивні відгуки, виділяти сильні сторони, а також надавати обґрунтовані зауваження з конкретними прикладами та альтернативними пропозиціями.

На практичних заняттях доцільно запропонувати студентам проаналізувати конспект уроку мистецтв за допомогою методичного прийому «Шість капелюхів мислення». Застосовуючи цей метод, майбутні вчителі мистецтв не лише усвідомлюють цінність конструктивної критики, але й розвивають навички логічної побудови уроку, який поєднує сучасні педагогічні методи, інтерактивні технології та музичний матеріал, спрямований на досягнення основних освітніх цілей та розвиток критичного мислення молодших школярів.

У результаті такої роботи майбутні вчителі мистецтв демонструють вміння оперувати фактами («На уроці використано різноманітні музичні фрагменти», «Інтерактивні вправи відповідають віковим особливостям учнів»), формують позитивне мислення («Творчі завдання викликають емоційний відгук»), вчаться контролювати власні емоції та адекватно реагувати на емоції інших. Вони продукують творчі ідеї («Можна доповнити етап рефлексії інтерактивною вправою, де учні створюють звукову карту своїх вражень») та формулюють обґрунтовані висновки («Конспект уроку мистецтв логічно структурований; інтерактивні

технології ефективно сприяють розвитку критичного мислення молодших школярів через музичну діяльність»).

Підготовка майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій спрямована на формування умінь розв'язувати професійні задачі, використовуючи методи і прийоми критичного мислення. Ці вміння необхідні для глибокого аналізу результатів власної педагогічної діяльності та особистісної рефлексії.

Отже, на початковому етапі під час практичного заняття з теми «Риторика і мистецтво презентації» було розглянуто різні типи запитань — «товсті» і «тонкі», відкриті та закриті тощо. До заняття студенти опрацьовували теоретичне питання «Уміння ставити запитання, види запитань», а також виконували практичне завдання — сформулювати різні типи запитань до запропонованого фрагмента лекції.

З метою пропедевтичного ознайомлення студентів із проблематикою дослідження на одному із занять курсу «Педагогіка початкової школи: інтегрований курс» було введено та розкрито поняття «критичне мислення».

Для формування показників когнітивного критерію, зокрема здатності до ефективного самонавчання, самоконтролю та самокорекції діяльності, було організовано лекційне та практичне заняття з дисципліни «Пропедевтика та інформаційні технології» для студентів першого курсу. У межах цього курсу детально розглядалися методи організації власної навчальної діяльності. Хоча дисципліна не належить до професійно спрямованих, її зміст і цілі обґрунтовують доцільність формування зазначених умінь саме на даному етапі підготовки.

План-конспект лекції «Методи самонавчання, самоконтролю та самокорекції» включав такі блоки:

1. Методи самоконтролю — призначення, завдання, зміст, форми реалізації та необхідні навички;
2. Методи самонавчання — використання смислових та графічних організаторів навчальної інформації;
3. Методи самокорекції — репродуктивні, творчі та проблемно-пошукові

способи вдосконалення власної діяльності.

Вивчаючи курс методики музичного навчання, майбутні вчителі мистецтв оволодівають не лише компетентностями створення різноманітних музичних та мультимедійних повідомлень, але й формують уміння аналізувати складні процеси функціонування музичної інформації у суспільстві, критично оцінювати музичні твори, вирізняти художньо цінні зразки серед масової музичної продукції. Ці уміння є невід'ємною складовою компетенції критичного мислення педагога-музиканта.

Наприклад, застосовуючи різні інтерактивні методи критичного мислення на уроках мистецтв («Музичний щоденник», «Слухаю – Відчуваю – Уявляю», «Музична дискусія»), ми пропонуємо студентам розробляти завдання для молодших школярів, які спонукатимуть дітей збалансовано і неупереджено порівнювати різні музичні твори, аналізувати їх зміст, об'єктивно оцінювати виражальні засоби, формувати власне ставлення до мистецтв. Такі інтерактивні завдання сприяють виникненню творчих дискусій, колективних музичних проєктів, що забезпечує формування у молодших школярів умінь комунікувати, обґрунтовувати свої музичні вподобання, доводити власну позицію або змінювати її під впливом переконливих аргументів.

Майбутнім вчителям мистецтв було запропоновано визначити, чи подається музичний матеріал у підручниках та на освітніх ресурсах збалансовано та неупереджено. Для цього студенти аналізували різнохарактерні музичні композиції та супровідні тексти, виявляючи узагальнювальні твердження (всі композитори, жодний твір, кожен виконавець) та оцінювальні судження (видатний, мелодійний, досконалий), формуючи письмові висновки щодо достовірності та об'єктивності поданої інформації.

У процесі вивчення фахових музичних дисциплін студентам було запропоновано комплекс практичних завдань для розвитку критичного та творчого мислення з метою подальшого застосування цих навичок у роботі з молодшими школярами. Під час опанування курсу «Методика музичного виховання» були розроблені такі завдання: трансформувати традиційний урок мистецтв на інтерактивний з елементами розвитку критичного мислення; створити правила

музичного сприйняття та аналізу творів для учнів початкової школи; розробити інтерактивний онлайн-квест з музичного мистецтва для формування навичок аналізу та оцінки музичних творів; спроектувати авторську музичну гру з використанням цифрових технологій; скласти програму музичного гуртка з елементами критичного осмислення музичних явищ; для кожного виду музичної діяльності (спів, слухання мистецтв, гра на інструментах, музично-ритмічні рухи) розробити інтерактивні вправи, спрямовані на розвиток критичного мислення молодших школярів.

Виконання таких завдань вимагало від майбутніх вчителів мистецтв не лише застосування фахових музичних компетентностей, але й критичного осмислення інформації, аналізу і синтезу музичного матеріалу, порівняння різних інтерпретацій, узагальнення музичних явищ, оцінки власної педагогічної діяльності, а також творчої сміливості, професійної чесності та педагогічної майстерності в контексті застосування інтерактивних технологій.

Під час опанування курсу «Методика навчання музичного мистецтва» (тема «Методика формування критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій») учасникам та учасницям експерименту було запропоновано такі завдання: визначити перелік наскрізних умінь та компетентностей, які, на їхню думку, розвиваються в учнів початкової школи під час застосування інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва.

Наприклад, «Створіть за схемою «що станеться, якщо…» музичну історію про емоції та почуття, які викликає музика. Запишіть її та обговоріть у парах з однокласниками» або такі; розробити план-конспект уроку музичного мистецтва з використанням інтерактивних технологій для розвитку критичного мислення; створити презентацію для молодших школярів із включенням аудіофрагментів та інтерактивних завдань; розробити спільний проєкт «Музичний калейдоскоп – простір для критичного мислення».

Під час вивчення «Психології музичного сприймання» завдання були наступні: на основі лекції скласти ментальну карту музичних вражень молодшого школяра; підготувати повідомлення про значення критичного мислення для майбутнього вчителя мистецтв; створити інфографіку з теми «Розвиток критичного мислення на

уроках музичного мистецтва»; підготувати презентацію: «Зв'язок музичного сприймання, емоційного інтелекту та критичного мислення»; послуговуючись таксономією Блума-Андерсона, розробити систему інтерактивних завдань для молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Приклад виконання завдання під час вивчення теми «Музичне мистецтво в початковій школі» («Методика навчання мистецтв»), пов'язаного зі складанням різних типів запитань за таксономією Блума-Андерсона («Ромашка Блума»), наведено в додатку.

У процесі опанування обов'язкового компонента «Методика музичного виховання» майбутні вчителі мистецтв виконували такі завдання: скласти структурно-логічну схему «Взаємозв'язок музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами»; розробити інтерактивні вправи за темою уроку та обґрунтувати, як вони сприятимуть розвитку критичного мислення молодших школярів; створити інтерактивну вікторину у цифрових сервісах для визначення рівня музичної обізнаності учнів; підготувати есе «Розвиток критичного мислення молодших школярів через призму музичного мистецтва в умовах НУШ»; розробити план заходів на семестр для початкової школи з використанням інтерактивних технологій на уроках мистецтв для формування навичок критичного мислення.

Такі завдання були тісно пов’язані не лише з діяльнісним і когнітивним компонентами критичного мислення, а й із рефлексивним, оскільки вони вимагали від майбутніх учителів мистецтв здатності аналізувати власну педагогічну діяльність, оцінювати ефективність використання інтерактивних технологій, критично оцінювати музичний матеріал, застосовувати різноманітні методи аналізу та порівняння, а також сприяти розвитку у молодших школярів навичок самоконтролю та адекватного сприйняття конструктивної критики через музичну діяльність.

Зазначимо, що під час виконання представлених вище завдань студенти, майбутні вчителі мистецтв, застосовували різні графічні систематизатори, схеми та музично-дидактичні матеріали, які дозволили полегшити і унаочнити процес розв'язування музично-педагогічних завдань, демонстрували хід думок, пошук

оптимального варіанту рішення. Ці завдання також забезпечили становлення майбутнього вчителя мистецтв, який володіє та застосовує критичне і творче мислення не тільки для вдосконалення фахових компетентностей, але й забезпечуватиме розвиток критичного мислення молодших школярів під час музичних занять.

Реалізуючи другу педагогічну умову — розвиток дидактико-розвивального потенціалу фахових музичних дисциплін через включення проблемних завдань та інтерактивних методів навчання з урахуванням особливостей критичного мислення молодших школярів — ми впроваджували нетрадиційні форми занять: музичні «круглі столи», проблемні лекції-концерти, інтерактивні музичні воркшопи, проблемні семінари з елементами музичного сприймання, а також лекції з навмисно запланованими помилками у музичному матеріалі.

Часто застосовувалися лекції, побудовані за технологією розвитку критичного мислення, основними структурними елементами якої є виклик, основна частина (осмислення) і рефлексія. Кожна стадія передбачала конкретні цілі та завдання, а також набір специфічних прийомів, спрямованих на підготовку майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій. Під час «виклику» студентам пропонувалася педагогічна ситуація, яка мобілізувала їхні навчально-пізнавальні здібності та пробуджувала інтерес до специфіки музичного навчання молодших школярів. Тут визначалися освітні цілі та методичні завдання. Під час «осмислення» (основної частини) відбувалася активна робота над музично-педагогічним матеріалом із застосуванням інтерактивних технологій, моделюванням уроків мистецтв, постановкою проблемних запитань та спільним пошуком інноваційних підходів. Третя стадія «рефлексії» – підсумовування, висловлення власних думок щодо ефективності інтерактивних методів у музичному навчанні, самооцінка готовності до розвитку критичного мислення учнів, переосмислення педагогічних стратегій з урахуванням отриманого досвіду. Запропонована нами структура заняття лекції з «Методики музичного навчання» на тему «Інтерактивні технології на уроках мистецтв як засіб розвитку критичного мислення молодших школярів, активізувала різні мисленнєві

операції майбутніх вчителів мистецтв, забезпечувала ефективний процес формування їхньої готовності до розвитку критичного мислення учнів. Зважаючи на специфіку музичного мистецтва та особливості початкової освіти, ми намагались продемонструвати майбутнім учителям мистецтв важливу роль критичного мислення та його потенціал для професійної діяльності, важливість застосування критичного мислення у розвитку молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Отже, після завершення основного етапу експериментального дослідження майбутні вчителі мистецтв оволоділи необхідними методами, які сприяють формуванню критичного мислення молодших школярів, інноваційними інтерактивними технологіями навчання. Завдяки уміло підібраному музичному матеріалу, інтерактивним формам і методам розвитку критичного мислення під час вивчення музичних дисциплін зміцнилася мотивація майбутніх учителів щодо застосування критичного мислення у майбутній педагогічній діяльності з молодшими школярами.

Чимале значення в підготовці майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів відіграло інтерактивне освітнє середовище, сформоване на суб'єкт-суб'єктній взаємодії «викладач-студент-учень» через музичні дискусії, творчі діалоги, інтерактивні семінари та формування рефлексії (забезпечення педагогічної умови). Проведення низки практичних і лабораторних робіт з використанням інтерактивних технологій, метою яких було застосування критичного мислення під час роботи з молодшими школярами, розв'язування музично-творчих компетентнісно зорієнтованих завдань, дало можливість студентам зрозуміти значення критичного мислення для розвитку молодших школярів, удосконалити навички особистісної та діяльнісної рефлексії, навчитися створювати інтерактивне середовище на уроках музичного мистецтва.

З метою формування навичок критичного мислення у молодших школярів ми використовували під час проведення уроків мистецтв інтерактивні технології навчання, зокрема «кейс-метод» (зустрічається в літературі «case study», метод аналізу ситуацій та ін.), суть якого полягає в осмисленні реальної життєвої проблеми,

пов'язаної з музичним мистецтвом, яка не має однозначного вирішення. У процесі підготовки майбутніх вчителів мистецтв було застосовано алгоритм роботи з кейс-методом, адаптований для музичної освіти. На початковому етапі майбутні вчителі вчилися створювати проблемну ситуацію на основі музичного матеріалу, підбирали необхідні аудіо та відеоматеріали, визначали її місце у системі уроку мистецтв. Під час ознайомлювального етапу студенти практикували представлення ситуації молодшим школярам таким чином, щоб діти могли активно включитися в обговорення, висловити свої думки про прослухану музику, поставити запитання. Потім майбутні вчителі мистецтв вчилися організовувати роботу молодших школярів у мікрогрупах, де діти спільно обговорювали музичні фрагменти та шукали рішення проблемної ситуації. У процесі аналітичного етапу студенти відпрацьовували навички модерації дитячих дискусій, де відбувалося усвідомлення і формулювання проблеми, пов'язаної з емоційним сприйняттям мистецтв, пошук різних інтерпретацій музичного твору. Особливо ефективним був метод «музичного мозкового штурму», коли діти пропонували різні варіанти вираження своїх емоцій через рухи, малюнки або власні музичні імпровізації. Цей етап завершувався колективним обговоренням, під час якого майбутні вчителі мистецтв вчилися спрямовувати дітей до формування критичних суджень щодо прослуханих музичних творів. Останній етап – рефлексивний, був призначений для підведення підсумків роботи, оцінювання та самооцінювання учнів, що розвивало їхнє критичне мислення.

У літературі зустрічається кілька класифікацій кейсів для розвитку критичного мислення, проте кейси, які доцільно застосовувати на заняттях з підготовки майбутніх вчителів мистецтв, повинні мати професійно-значущий зміст, спрямований на специфіку музичної освіти молодших школярів. Розв'язування таких кейсів вимагає активізації музично-педагогічного досвіду та теоретичних знань студентів з курсу, спонукає до дискусії, стимулює не тільки пізнавальну активність, але й уміння, які характеризують особистісну та діяльнісну рефлексію в контексті музичної педагогіки.

Під час складання кейсів для майбутніх вчителів мистецтв варто

послуговуватися сучасними методичними розробками з музичної педагогіки та інтерактивних технологій навчання. Ці кейси мають бути спрямовані на формування у студентів здатності розвивати критичне мислення молодших школярів через інтерактивні музичні заняття. Наприклад, майбутнім вчителям мистецтв можна запропонувати розробити сценарії музичних уроків з елементами проблемного навчання, де учні аналізують музичні твори, порівнюють різні інтерпретації, обґрунтовують власні музичні вподобання.

Розвиток критичного мислення майбутніх вчителів мистецтв також доцільно розглядати у контексті формування їхньої медіаграмотності, адже фахова діяльність вчителя мистецтв в сучасних умовах безпосередньо пов'язана зі сприйняттям, опрацюванням, аналізом, оцінкою музичного контенту з різних джерел, вмінням відрізняти якісні музичні твори від низькопробних, формуванням музичного смаку учнів. Інтерактивні технології, як-от музичні вікторини, дебати про музичні стилі, колективні творчі проєкти, дозволяють створювати на уроках мистецтв середовище, що стимулює розвиток критичного мислення молодших школярів, формує навички аргументації та самостійного музичного мислення.

Наприклад, під час вивчення «Методики викладання мистецтв» (тема «Розвиток критичного мислення молодших школярів») одним із завдань було таке: «Пошук алгоритму подолання стереотипного сприйняття музичних творів» запропоноване у процесі вивчення «Шкільного курсу музичного мистецтва». Студенти у групах напрацьовували інтерактивні методики, якими можна послуговуватися у роботі з молодшими школярами для того, щоб критично сприймати музичні твори, розпізнавати різні емоційні відтінки музики, аналізувати засоби музичної виразності. Також було продемонстровано різні види інтерактивних технологій (музичні квести, ігрові технології, технології дебатів тощо), щоб підготувати майбутніх вчителів мистецтв до формування у молодших школярів вдумливого слухання й аналізу музичних творів, порівняння і пошуку, обґрунтування власної думки про музику, подолання тенденції до шаблонного сприйняття музичних творів.

Застосований під час навчання інтерактивний підхід сприяв не тільки

формуванню рефлексивних умінь майбутніх вчителів мистецтв, а й умінь, які також стосуються креативно-діяльнісного критерію критичного мислення молодших школярів, а саме вмінь розв'язувати музично-творчі завдання шляхом умілого міркування, застосовувати творчий підхід у створенні музично-педагогічних ситуацій, комунікувати в музичному середовищі.

У процесі рефлексивно-аналітичного етапу для забезпечення реалізації педагогічних умов студенти розв'язували різнорівневі завдання, спрямовані на формування фахових компетентностей майбутніх учителів мистецтв. Окрім організації авдиторної роботи, увага зверталася на самостійну роботу здобувачів вищої освіти. Майбутнім учителям мистецтв пропонувалися різні проєкти, які передбачали об'єднання їх у робочі групи за інтересами з метою виконання дослідницьких та творчих завдань, орієнтованих на розвиток критичного мислення молодших школярів.

Завдяки упровадженню інтерактивних технологій під час навчання, студенти створювали групові навчальні проєкти (музичні вікторини, інтерактивні музичні ігри, віртуальні концерти, аудіо-пазли, інфографіки з музичної грамоти, цифрові робочі аркуші тощо), які спрямовувалися на розвиток критичного мислення учнів початкової школи. Майбутні вчителі мистецтв опановували методику організації інтерактивного освітнього середовища, де молодші школярі мали можливість аналізувати музичні твори, порівнювати різні інтерпретації, обґрунтовувати власні музичні вподобання та вчитися висловлювати аргументовані судження.

Така діяльність забезпечувала формування готовності майбутніх учителів мистецтв до планування уроків з використанням інтерактивних технологій, розподілення обов'язків між учнями та їх свідоме виконання, готовності модифікувати навчальний процес відповідно до освітніх потреб молодших школярів, усвідомлення значення розвитку критичного мислення для формування цілісної особистості учня, пошуку інноваційних підходів до музичної освіти, аналізу власних результатів та результатів учнів.

Цей етап фактично охоплював четвертий курс навчання та забезпечив фаховий розвиток майбутнього учителя мистецтв. Результат – комплексна готовність

майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, усвідомлення себе як фахівця, здатного формувати в учнів початкової школи навички критичного сприйняття музичних творів, аналізу музичної інформації та створення власних музичних проєктів.

3.3. Результати експериментального дослідження та їх аналіз

З метою визначення дієвості упровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій потрібно представити та порівняти результати дослідження відповідно до складеного плану (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

План проведення експериментального дослідження

Етап	***Зміст завдань***
Пілотний	✓ Провести аналіз наукової літератури, освітньо-професійних програм, навчальних планів, нормативних документів, які безпосередньо пов'язані з темою дослідження; уточнити актуальність дослідження;визначити компоненти, критерії, показники та рівні розвитку критичного мислення;
Констату-вальний	✓ підібрати діагностичний інструментарій для дослідження критеріїв та показників розвитку критичного мислення; з'ясувати обсяг вибірки з генеральної сукупності; визначити труднощі та суперечності розвитку критичного мислення; сформулювати комплекс педагогічних умов;
Форму-вальний	✓ упровадити педагогічні умови в освітній процес закладу вищої освіти; здійснити перевірку дієвості педагогічних умов; провести аналіз отриманих аналіз результатів; сформулювати висновки.

Аналіз отриманих результатів у процесі проведеного дослідження вимагає застосування описової статистики та вивчення розбіжності або подібності у результатах розвитку критичного мислення експериментальної та контрольної груп майбутніх учителів мистецтв. У дослідженні було задіяно 57 здобувачів вищої освіти ЕГ та КГ. Основною метою дослідження було визначення ефективності

підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Дослідження проводилося на базі провідних ЗВО України, де здійснюється підготовка вчителів музичного мистецтва.

Під час упровадження педагогічних підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій , було проведено проміжне діагностування рівнів готовності студентів за всіма критеріями в контрольній та експериментальній групах після другого та третього курсів навчання. Це здійснювалося з метою аналізу динаміки змін у показниках готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій, визначення доцільності та дієвості запропонованих інтерактивних технологій і методів навчання, форм організації освітнього процесу, внесення змін за потреби.

У табл. 3.5 відображено результати першого проміжного зрізу у порівнянні з результатами, які отримано під час констатувального етапу експерименту (де КЕ – констатувальний експеримент; ПЗ №1 – перший проміжний зріз; ЕГ – експериментальна група). Для наочності результати також представлено на рис. 3.2.

Таблиця 3.5

Рівні розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв на проміжному етапі формувального експерименту

(1-й проміжний зріз)

Рівні	Адаптивний рівень				Репродуктивний рівень				Продуктивний рівень				Загальна кількість
Група	КЕ		ПЗ №1		КЕ		ПЗ №1		КЕ		ПЗ №1		
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть
ЕГ	24	41,7	21	36,8	27	47,8	28	49,1	6	10,5	8	14,0	57

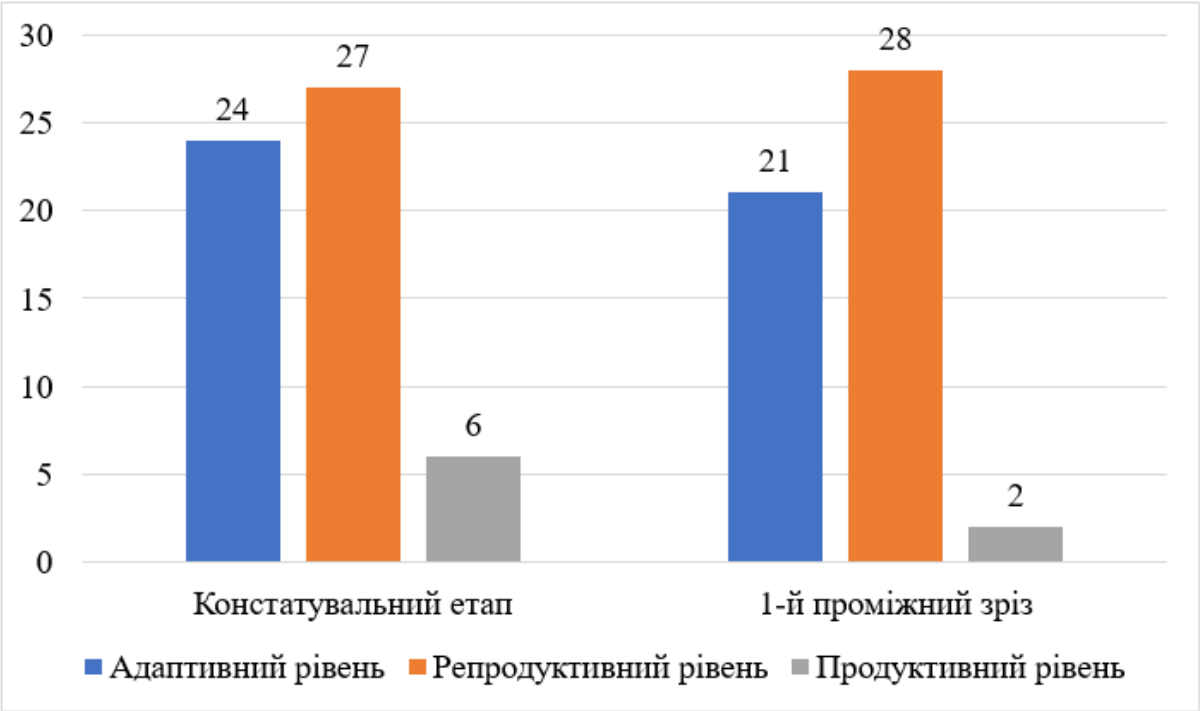

Рис. 3.2 Гістограма рівнів розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв у процесі професійної підготовки на проміжному етапі формувального експерименту (1-й проміжний зріз)

Порівняльний аналіз отриманих результатів після проведеного проміжного дослідження дав змогу простежити наступні зміни у кількісному співвідношенні здобувачів освіти в контексті підготовки майбутніх вчителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. В ЕГ відбувся перерозподіл кількості студентів: з адаптивним рівнем готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів зменшилася на 4,9%; з репродуктивним рівнем кількість майбутніх учителів мистецтв зросла на 1,3%; з продуктивним рівнем кількість осіб зросла на 3,5%. Отже, ми можемо зробити висновок, що відбулися позитивні зрушення у формуванні готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Другий контрольний зріз був проведений після організації основного етапу експерименту, який включав впровадження інтерактивних технологій у процес підготовки майбутніх учителів мистецтв. Представимо результати формування

готовності до розвитку критичного мислення молодших школярів другого проміжного зрізу на формувальному етапі експерименту у табл. 3.6 (де КЕ – констатувальний експеримент; ПЗ №2 – другий проміжний зріз; ЕГ – експериментальна група) та на рис. 3.3.

Таблиця 3.6

Рівні розвитку критичного мислення майбутніх учителів на проміжному етапі формувального експерименту (2-й проміжний зріз)

Рівні	Адаптивний рівень				Репродуктивний рівень				Продуктивний рівень				Загальна кількість
Група	КЕ		ПЗ №2		КЕ		ПЗ №2		КЕ		ПЗ №2		
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть
ЕГ	24	41,7	17	29,8	27	47,8	30	52,6	6	10,5	10	17,5	57

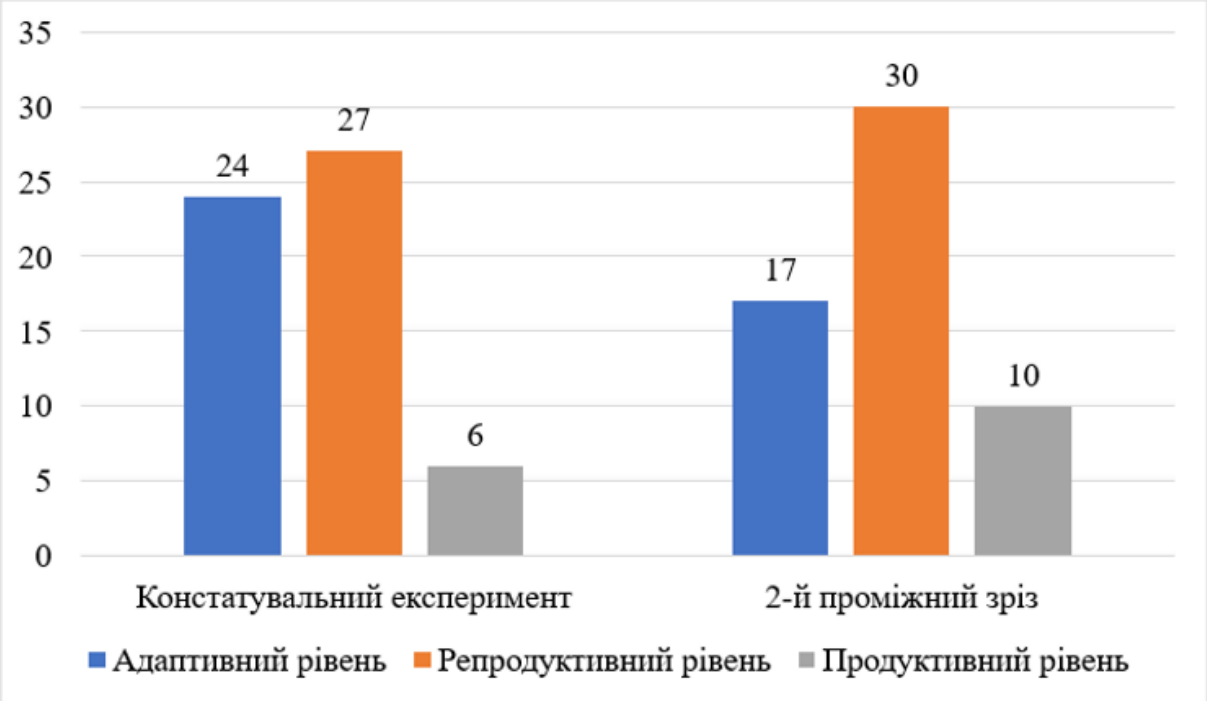

Рис. 3.3 Гістограма рівнів розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв у процесі професійної підготовки на проміжному етапі формувального експерименту (2-й проміжний зріз)

На підставі отриманих результатів дослідження можна сформулювати такі висновки. Порівняння з даними констатувального етапу експерименту засвідчило

позитивну динаміку в експериментальній групі: частка майбутніх учителів мистецтв із адаптивним рівнем розвитку критичного мислення зменшилася на 12,5%, тоді як кількість студентів із репродуктивним і продуктивним рівнями відповідно зросла на 5,2% і 7,3%.

Проведений контрольний зріз дав можливість встановити підсумкові показники, оцінити результативність експериментального впливу та визначити ефективність запропонованих педагогічних заходів, спрямованих на формування здатності майбутніх учителів мистецтв розвивати критичне мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. Порівняльні дані щодо розподілу студентів КГ та ЕК на формувальному етапі експерименту подано в табл. 3.7 (де КЕ — констатувальний експеримент, КЗ — контрольний зріз).

Фактично дослідження передбачало подвійне вимірювання показників за основними критеріями готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів: ціннісно-мотиваційним, пізнавальним, креативно-поведінковим і рефлексивно-результативним. Оцінювання здійснювалося в контексті використання інтерактивних технологій під час занять музичного мистецтва. У дослідженні брали участь студенти I та IV курсів спеціальності «Музичне мистецтво».

Таблиця 3.7

Порівняльний аналіз змін рівнів розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв за усіма критеріями на формувальному етапі (контрольний зріз)

Рівні розвитку критичного мислення	Адаптивний рівень				Репродуктивний рівень				Продуктивний рівень			
Критерії	КЕ		КЗ		КЕ		КЗ		КЕ		КЗ	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Ціннісно-мотиваційний	18	31,6	10	17,5	31	54,4	32	56,1	8	14,0	15	26,3
Пізнавальний	23	40,4	12	21,1	27	47,4	28	49,1	7	12,3	17	29,8

Креативно-поведінковий	27	47,4	11	19,3	25	43,9	28	49,1	5	8,8	18	31,6
Рефлексивно-результативний	27	47,4	13	22,8	26	45,6	27	47,4	4	7,0	17	29,8
Середні показники	24	41,7	11	20,2	27	47,8	29	50,4	6	10,5	17	29,4

Порівняння результатів констатувального та формувального етапів експерименту з підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій засвідчує виразну позитивну динаміку. Зокрема, в ЕГ частка студентів із адаптивним рівнем готовності суттєво скоротилася — на 21,5%. Водночас спостерігається незначне зростання кількості майбутніх учителів мистецтв із репродуктивним рівнем — на 2,6%, а чисельність студентів із продуктивним рівнем готовності значно збільшилася — на 18,9%, що свідчить про ефективність упроваджених педагогічних умов та інтерактивних технологій у процес професійної підготовки.

Для перевірки достовірності отриманих результатів використано критерій знаків, який дозволяє виявити загальний напрямок змін певних показників в ЕГ після впровадження розробленої методики підготовки та визначити, чи є ці зміни статистично значущими.

Для застосування критерію знаків у дослідженні підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій було дотримано таких умов: вибірки випадкові; вибірки залежні; пари результатів першого та другого спостереження, які порівнюються, взаємно незалежні; властивість, яка вивчається (готовність до розвитку критичного мислення молодших школярів), розподілена неперервно в обох сукупностях; шкала вимірювань не нижче порядкової.

Результати статистичного аналізу підтвердили ефективність запропонованих педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших

школярів засобами інтерактивних технологій, що проявилося у значному підвищенні рівня їхньої готовності до цього виду професійної діяльності.

У нашому випадку також існують достатні підстави вважати, що результати другого вимірювання показників критичного мислення (y_i) студентів ЕГ мають тенденцію перевищувати результати первинного вимірювання (x_i) (констатувального експерименту), тому ми застосуємо односторонній критерій знаків. Перевірка висунутих гіпотез здійснюється за правилами:

$$H_0: P(x_i < y_i) \leq P(x_i > y_i)$$

Альтернативна гіпотеза:

$$H_1: P(x_i < y_i) > P(x_i > y_i)$$

Гіпотеза H_0 відкидається на рівні значущості α=0,05, якщо значення статистики $T > n - t_a$, де $n - t_a$задається таблично.

Також t_a можна обчислити за формулою $t_a = 0{,}5(n - z_a\sqrt{n})$, де z_a – квантиль нормального розподілу, що визначається для ймовірності α=0,05. При α=0,05 z_a = 1,96 (Коновер, 1999, с. 74)

Для того, щоб обчислити статистику *T*, заносимо результати дослідження, які отримано у процесі констатувального та формувального експериментів (відповідно x_i та y_i), до таблиці та попарно порівнюємо їх: якщо вони рівні, то позначаємо «0», якщо $x_i > y_i$, то позначаємо « – », якщо $y_i > x_i$, то – « + ». Значення *T* дорівнює кількості пар x_i та y_i зі знаком « + ».

Висловимо дві гіпотези та перевіримо їх:

- нульова гіпотеза H_0: відмінностей між рівнями розвитку критичного мислення за критерієм (ціннісно-мотиваційний, пізнавальний, креативно-поведінковий, рефлексивно-результативний) на формувальному та констатувальному етапах немає;

– альтернативна гіпотеза H_1: рівень розвитку критичного мислення за критерієм (ціннісно-мотиваційний, пізнавальний, креативно-поведінковий, рефлексивно-результативний) на формувальному етапі має відмінності у порівнянні з констатувальним етапом експерименту.

Розглянемо динаміку сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій за кожним із визначених критеріїв.

У таблиці 3.8 подано порівняльні результати діагностування за ціннісно-мотиваційним критерієм сформованості зазначеної готовності. У таблиці використано такі позначення: № з/п — порядковий номер студента; ЕГ — експериментальна група; КГ — контрольна група; ЗРО — знак різниці оцінок.

Таблиця 3.8

Показники сформованості ціннісно-мотиваційного критерія готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО
1	45	45	0	**20**	62	74	+	**39**	69	69	0
2	55	63	+	**21**	63	76	+	**40**	80	87	+
3	44	44	0	**22**	66	74	+	**41**	66	79	+
4	48	50	+	**23**	69	79	+	**42**	65	74	+
5	48	47	-	**24**	71	85	+	**43**	64	75	+
6	55	68	+	**25**	75	83	+	**44**	70	77	+
7	57	69	+	**26**	62	75	+	**45**	71	69	-
8	56	66	+	**27**	80	87	+	**46**	70	72	+
9	50	59	+	**28**	78	86	+	**47**	69	80	+
10	52	70	+	**29**	80	91	+	**48**	77	89	+
11	52	68	+	**30**	66	81	+	**49**	69	75	+
12	48	47	-	**31**	69	78	+	**50**	87	90	+
13	40	40	0	**32**	72	80	+	**51**	86	91	+
14	41	41	0	**33**	66	79	+	**52**	88	94	+
15	43	43	0	**34**	81	90	+	**53**	86	95	+

16	50	62	+	**35**	63	63	0	**54**	90	94	+
17	52	70	+	**36**	63	71	+	**55**	86	88	+
18	51	60	+	**37**	68	75	+	**56**	87	92	+
19	61	73	+	**38**	66	69	+	**57**	86	90	+

З представлених пар у семи випадках значення не змінилися («0»). Ці пари студентів віднімаються від загальної кількості й під час перевірки статистики *T* не беруться до уваги, тобто *n=50*. Порахувавши усі значення з «+», відкинувши значення з числом «-», маємо, що T = 47. Для визначення критичних значень статистики $n - t_a$ скористаємося таблицею (Оуен (Owen)).

Для рівня значущості α = 0,05 при обсязі вибірки n = 50 значенню $n - ta$ відповідає критичний показник 32. Оскільки емпіричне значення статистики знаків перевищує критичне ($T > n - ta$, тобто 47 > 32), приймається альтернативна гіпотеза H_1. Це дає підстави стверджувати, що відмінності між характеристиками експериментальної та контрольної груп за критерієм знаків є статистично значущими на рівні 95 %.

У таблиці 3.9 подано порівняльні результати діагностики за пізнавальним критерієм сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій. Умовні позначення: № з/п — порядковий номер студента; ЕГ — експериментальна група; КГ — контрольна група; ЗРО — знак різниці оцінок.

З представлених пар у трьох випадках значення не змінилися («0»). Ці пари студентів віднімаються від загальної кількості й під час перевірки статистики *T* не беруться до уваги, тобто *n=54*. Порахувавши усі значення з «+», відкинувши значення з числом «-», маємо, що T = 47. Для визначення критичних значень статистики $n - t_a$ скористаємося таблицею.

Таблиця 3.9

Показники сформованості пізнавального критерія готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО
1	47	47	0	**20**	55	69	+	**39**	74	80	+
2	58	74	+	**21**	57	75	+	**40**	79	87	+
3	53	47	-	**22**	57	75	+	**41**	70	79	+
4	54	48	-	**23**	59	75	+	**42**	63	77	+
5	48	46	-	**24**	75	85	+	**43**	63	74	+
6	56	60	+	**25**	77	86	+	**44**	70	77	+
7	60	74	+	**26**	62	75	+	**45**	72	69	-
8	54	60	+	**27**	79	87	+	**46**	74	72	-
9	49	60	+	**28**	75	86	+	**47**	70	87	+
10	55	75	+	**29**	74	91	+	**48**	70	89	+
11	56	74	+	**30**	70	80	+	**49**	69	74	+
12	46	49	+	**31**	69	78	+	**50**	79	90	+
13	50	48	-	**32**	75	75	0	**51**	86	91	+
14	52	47	-	**33**	74	80	+	**52**	86	94	+
15	58	75	+	**34**	80	90	+	**53**	86	95	+
16	50	59	+	**35**	65	69	+	**54**	86	94	+
17	54	75	+	**36**	68	75	+	**55**	87	87	0
18	51	59	+	**37**	70	78	+	**56**	87	92	+
19	57	73	+	**38**	74	80	+	**57**	86	90	+

Для рівня значущості α = 0,05 при обсязі вибірки n = 54 значенню $n - ta$ відповідає критичний показник 34. Оскільки отримане емпіричне значення перевищує критичне ($T > n - ta$, тобто 47 > 34), приймається альтернативна гіпотеза H_1. Це свідчить про статистично значущі відмінності між показниками

експериментальної та контрольної груп за критерієм знаків на рівні достовірності 95 %.

У таблиці 3.10 наведено порівняльні результати діагностики за креативно-поведінковим критерієм сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із застосуванням інтерактивних технологій. Умовні позначення: № з/п — порядковий номер студента; ЕГ — експериментальна група; КГ — контрольна група; ЗРО — знак різниці оцінок.

Таблиця 3.10

Показники сформованості креативно-поведінкового критерія готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО
1	45	45	0	**20**	60	74	+	**39**	70	87	+
2	55	74	+	**21**	60	79	+	**40**	70	90	+
3	45	45	0	**22**	55	79	+	**41**	68	82	+
4	50	54	+	**23**	59	74	+	**42**	61	77	+
5	42	50	+	**24**	72	86	+	**43**	65	74	+
6	50	58	+	**25**	68	87	+	**44**	69	80	+
7	55	74	+	**26**	55	76	+	**45**	68	68	0
8	50	55	+	**27**	70	86	+	**46**	70	70	0
9	48	58	+	**28**	70	90	+	**47**	65	89	+
10	56	79	+	**29**	74	90	+	**48**	74	86	+
11	50	76	+	**30**	60	80	+	**49**	70	80	+
12	40	50	+	**31**	60	78	+	**50**	74	90	+
13	48	55	+	**32**	70	75	+	**51**	86	90	+
14	50	59	+	**33**	59	80	+	**52**	88	90	+
15	55	75	+	**34**	75	89	+	**53**	86	94	+

16	48	60	+	**35**	62	74	+	**54**	89	90	+
17	52	74	+	**36**	65	76	+	**55**	80	90	+
18	52	64	+	**37**	65	80	+	**56**	86	92	+
19	58	76	+	**38**	66	80	+	**57**	80	89	+

З представлених пар у чотирьох випадках значення не змінилися («0»). Ці пари студентів віднімаються від загальної кількості й під час перевірки статистики *T* не беруться до уваги, тобто *n=53*. Порахувавши усі значення з «+», відкинувши значення з числом «-», маємо, що T = 53. Для визначення критичних значень статистики $n - t_a$ скористаємося таблицею (Оуен, 1962).

Для рівня значущості α = 0,05 при *n=50,* $n - t_a$ відповідає критичному значенню 34, тобто $T > n - t_a$ => 53>34, приймається альтернативна гіпотеза H_1. Отже, можна стверджувати, що достовірність відмінностей характеристик ЕГ та КГ за статистичним критерієм знаків дорівнює 95%.

У табл. 3.11 показано порівняльні результати діагностики за рефлексивно-результативним критерієм сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій (де № з/п – номер студента, ЕГ – експериментальна група, КГ – контрольна група, ЗРО – знак різниці оцінок).

Таблиця 3.11

Показники сформованості рефлексивно-результативного критерія готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій

№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО
1	44	45	+	**20**	58	74	+	**39**	70	86	+
2	50	72	+	**21**	58	79	+	**40**	74	90	+
3	44	46	+	**22**	55	79	+	**41**	66	82	+
4	45	54	+	**23**	57	74	+	**42**	62	77	+
5	40	48	+	**24**	70	86	+	**43**	62	74	+

6	45	54	+	**25**	68	85	+	**44**	68	80	+
7	52	74	+	**26**	55	76	+	**45**	68	68	0
8	45	55	+	**27**	74	86	+	**46**	69	70	+
9	48	59	+	**28**	74	90	+	**47**	65	90	+
10	52	74	+	**29**	74	91	+	**48**	70	90	+
11	50	74	+	**30**	61	80	+	**49**	70	80	+
12	40	51	+	**31**	61	78	+	**50**	73	90	+
13	48	54	+	**32**	70	75	+	**51**	86	90	+
14	42	58	+	**33**	60	80	+	**52**	80	90	+
15	54	54	0	**34**	74	90	+	**53**	86	94	+
16	48	60	+	**35**	61	74	+	**54**	89	92	+
17	52	74	+	**36**	66	76	+	**55**	81	90	+
18	50	60	+	**37**	66	80	+	**56**	86	92	+
19	59	74	+	**38**	69	80	+	**57**	82	89	+

З представлених пар у двох випадках значення не змінилися («0»). Ці пари студентів віднімаються від загальної кількості й під час перевірки статистики *T* не беруться до уваги, отже, *n=55*. Порахувавши усі значення з «+», відкинувши значення з числом «-», маємо, що $T = 55$. Для визначення критичних значень статистики $n - t_a$ скористаємося таблицями (Оуен, 1962).

Для рівня значущості $\alpha = 0{,}05$ при обсязі вибірки n = 55 значенню $n - ta$ відповідає критичний показник 35. Оскільки емпіричне значення статистики перевищує критичне ($T > n - ta$, тобто 55 > 35), приймається альтернативна гіпотеза H_1. Це дає підстави стверджувати, що відмінності між показниками експериментальної та контрольної груп за критерієм знаків є статистично значущими на рівні достовірності 95 %.

Отже, можна зробити висновок, що на формувальному етапі експерименту рівень розвитку критичного мислення за ціннісно-мотиваційним, пізнавальним, креативно-поведінковим і рефлексивно-результативним критеріями істотно

відрізняється від показників, зафіксованих під час констатувального етапу.

Узагальнені результати діагностики рівня сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій за всіма критеріями для студентів контрольної та експериментальної груп подано в табл. 3.12. Умовні позначення: № з/п — порядковий номер студента; ЕГ — експериментальна група; КГ — контрольна група; ЗРО — знак різниці оцінок.

З представлених пар у трьох випадках значення не змінилися («0»). Ці пари студентів віднімаються від загальної кількості й під час перевірки статистики *T* не беруться до уваги, тобто *n=54*. Порахувавши усі значення з «+», відкинувши значення з числом «-», маємо, що $T = 54$. Для визначення критичних значень статистики $n - t_a$ скористаємося таблицею критичних значень.

Таблиця 3.12

Середні показники і готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій за критеріями ЕГ та КГ на завершення формувального етапу експерименту

№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО	№	ЕГ	КГ	ЗРО
1	45	46	+	**20**	59	73	+	**39**	71	81	+
2	55	71	+	**21**	60	77	+	**40**	76	89	+
3	46	46	0	**22**	58	77	+	**41**	68	81	+
4	49	52	+	**23**	60	76	+	**42**	63	76	+
5	45	48	+	**24**	72	86	+	**43**	64	74	+
6	52	60	+	**25**	72	86	+	**44**	69	79	+
7	56	73	+	**26**	59	76	+	**45**	69	69	0
8	51	59	+	**27**	76	87	+	**46**	71	71	0
9	49	59	+	**28**	74	88	+	**47**	67	87	+
10	54	75	+	**29**	76	91	+	**48**	73	89	+
11	52	73	+	**30**	64	80	+	**49**	70	77	+
12	44	49	+	**31**	65	78	+	**50**	78	90	+

13	47	49	+	**32**	72	76	+	**51**	86	91	+
14	46	51	+	**33**	65	80	+	**52**	86	92	+
15	53	62	+	**34**	78	90	+	**53**	86	95	+
16	49	60	+	**35**	63	70	+	**54**	89	93	+
17	53	73	+	**36**	66	75	+	**55**	84	89	+
18	51	61	+	**37**	67	78	+	**56**	86	92	+
19	59	74	+	**38**	69	77	+	**57**	84	90	+

Для рівня значущості α = 0,05 при обсязі вибірки n = 54 значенню $n - ta$ відповідає критичний показник 34. Оскільки емпіричне значення перевищує критичне ($T > n - ta$, тобто 54 > 34), приймається альтернативна гіпотеза H_1. Це свідчить про статистично значущі відмінності між показниками експериментальної та контрольної груп за критерієм знаків на рівні достовірності 95 %.

З метою наочного представлення отриманих результатів сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій до та після проведення експерименту побудуємо гістограму (рис. 3.4).

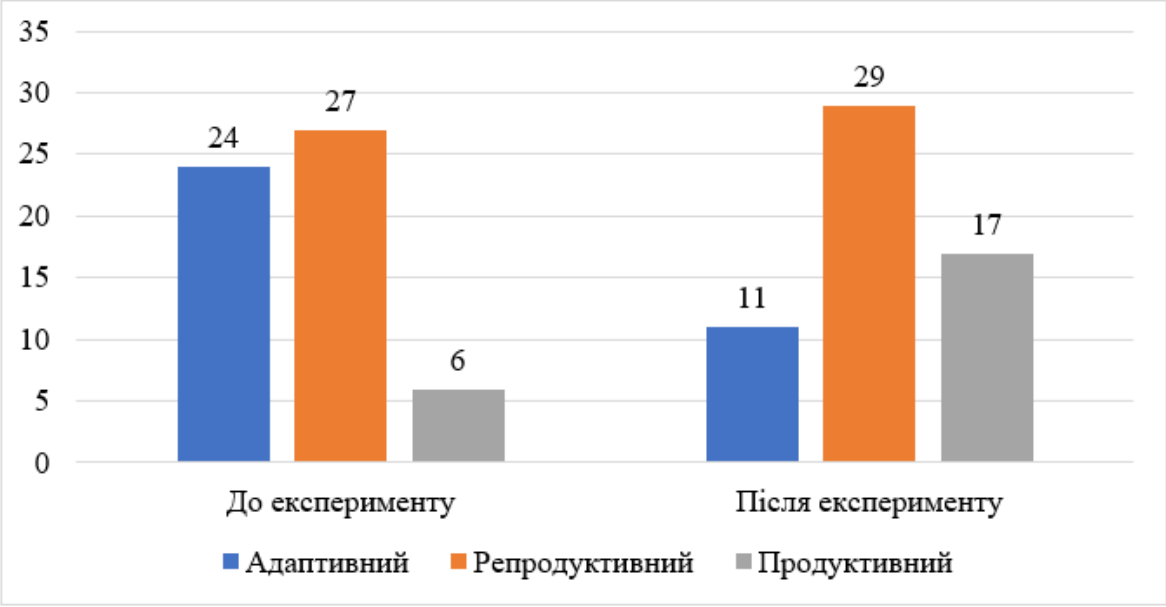

Рис. 3.4 Гістограма рівнів сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій до і після експерименту

На підставі отриманих і статистично опрацьованих результатів за критерієм знаків можна зробити висновок, що після проведення експерименту відмінності між показниками експериментальної та контрольної груп є достовірними на рівні 95 %. Отже, впровадження визначених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій зумовлює статистично значущі зміни результатів (на рівні 95 % за критерієм знаків).

Інтерпретація отриманої динаміки сформованості готовності майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів, здійснена із застосуванням статистичних методів, дає підстави стверджувати доцільність упровадження запропонованих педагогічних умов та структурно-функціональної моделі у процес професійної підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Музика).

Використання методів описової статистики також підтвердило, що позитивні зміни у рівнях сформованості зазначеної готовності за всіма критеріями безпосередньо пов’язані з реалізацією педагогічних умов розвитку критичного мислення в ході фахової підготовки майбутніх учителів мистецтв.

Висновки до третього розділу

Результати експериментального дослідження впровадження визначених педагогічних умов та структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із застосуванням інтерактивних технологій у навчальний процес здобувачів освіти підтвердили їх ефективність.

Дослідно-експериментальна робота проводилася в природних умовах освітнього процесу закладів вищої освіти. На формувальному етапі було забезпечено системне впровадження визначених педагогічних умов у фахову

підготовку майбутніх учителів мистецтв.

Виділено три етапи реалізації педагогічних умов: підготовчий, основний та рефлексивно-аналітичний. На кожному з них підбиралися відповідні завдання, методи розвитку критичного мислення та форми організації навчальної діяльності, що забезпечували максимальне досягнення поставлених цілей.

Підготовка майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій базувалася на трьох педагогічних умовах.

Перша педагогічна умова — формування мотиваційної готовності педагога — була спрямована на підвищення рівня критичного мислення майбутніх учителів мистецтв засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Вона реалізовувалася через використання мультимедійних ресурсів, безкоштовних онлайн-сервісів для опрацювання інформації, файлообмінних і соціальних платформ, хмарних технологій, сервісів Google та Wikipedia, чатів, вебінарів тощо. Поєднання методів розвитку критичного мислення з цифровими інструментами спільної роботи (Google Docs, Jamboard, Padlet та ін.) не лише урізноманітнило процес засвоєння навчального матеріалу, а й сприяло формуванню навичок командної взаємодії, поваги до різних точок зору, інтелектуальної сміливості та підвищенню пізнавальної мотивації.

Друга педагогічна умова — реалізація дидактико-розвивального потенціалу фахових дисциплін через насичення їх змісту проблемними завданнями та інтерактивними методами навчання — забезпечувалася впровадженням відповідних форм роботи у викладанні дисциплін професійного циклу («Психологія», «Педагогіка» тощо). Використовувалися проблемні лекції, лекції-дослідження, лекції із запланованими помилками, проблемні семінари, «круглі столи», практичні та лабораторні заняття, мікропроєкти дослідницького характеру, що стимулювали самостійний пошук рішень та розвиток професійно значущих компетентностей.

Третя педагогічна умова — створення рефлексивного освітнього середовища на основі суб’єкт-суб’єктної взаємодії «викладач — студент» — реалізовувалася

шляхом оновлення змісту дисципліни «Методика навчання музики», організації педагогічної практики та використання методів розвитку критичного мислення під час лекцій і семінарів. Такі види діяльності стимулювали особистісну рефлексію студентів, вимагали застосування нових способів дії у нестандартних ситуаціях та перенесення сформованих компетентностей у змодельовані педагогічні ситуації, максимально наближені до реальних умов професійної діяльності.

У сукупності реалізація цих умов забезпечила системне формування мотиваційної готовності, методичних умінь і практичних навичок майбутніх учителів мистецтв, сприяла розвитку критичного мислення студентів та підвищенню ефективності їх професійної підготовки для роботи з молодшими школярами за допомогою інтерактивних технологій.

Після завершення формувального експерименту у студентів експериментальної групи було зафіксовано такі результати: адаптивний рівень розвитку критичного мислення становив 20,2 % (на констатувальному етапі — 41,7 %), репродуктивний рівень — 50,4 % (було 47,8 %), продуктивний рівень — 29,4 % (було 10,5 %). Це свідчить про суттєві позитивні зміни в структурі розвитку критичного мислення.

Статистична перевірка за критерієм знаків підтвердила, що впроваджений експериментальний вплив, спрямований на розвиток критичного мислення майбутніх учителів мистецтв у процесі фахової підготовки, зумовив статистично значущі відмінності результатів на рівні 95 %.

Отже, експериментально доведено ефективність реалізації визначених педагогічних умов та впровадження розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій у системі професійної підготовки.

Основні наукові результати, висвітлені у розділі, наявні у публікаціях автора [182; 183;184;185;186;187;188;189].

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне обґрунтування та запропоновано практичне вирішення проблеми розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв у процесі фахової підготовки. Отримані результати досліджуваного процесу стали підставою для таких **висновків:**

1. Аналіз філософських, психологічних і педагогічних джерел засвідчив, що ідея формування критичного мислення особистості бере початок у світовій філософській традиції та безпосередньо пов'язана з проблемами пізнання, цінностей і логічного мислення. Установлено, що наприкінці XX століття (1970–1990-ті роки) ця концепція увійшла до педагогічної науки й почала активно застосовуватися в країнах Північної Америки як засіб оновлення освітньої системи, розроблений представниками когнітивної психології. Нині ідеї розвитку критичного мислення отримали міжнародне визнання та впроваджуються на всіх рівнях освіти.

2. Стан реформування сучасної освіти, суспільні виклики зумовили потребу формування нової генерації сучасних учителів мистецтв з високим рівнем критичного мислення, готових до упровадження нових Державних стандартів загальної середньої освіти. Розгляд праць з проблематики критичного мислення дав можливість окреслити термінологічну базу дослідження, а також з'ясувати, що критичне мислення розглядається не лише як вид мислення, але й як інтеграційна професійна якість, яка є базовою складовою усіх компетентностей майбутнього фахівця, необхідна йому для успішного самоздійснення. Виявлено ціннісний потенціал фахових дисциплін у розвитку критичного мислення, який полягає у використанні сучасних методологічних підходів та інноваційних освітніх технологій у процесі професійної підготовки. Проведений аналіз нормативно-правових документів показав, що значна увага нині надається розвитку критичного мислення майбутніх педагогів.

3. Узагальнення філософських і психологічних підходів до розуміння мислення дозволило визначити критичне мислення як особливий тип

інтелектуальної діяльності, що інтегрує логічні, рефлексивні та творчі уміння. У процесі самостійного пізнання воно забезпечує здатність обґрунтовано оцінювати інформацію, формулювати виважені висновки, приймати раціональні рішення та генерувати нові ідеї в умовах невизначеності й суперечливості даних. Для майбутніх учителів мистецтв ключовим проявом критичного мислення є вміння ефективно застосовувати різні способи опрацювання та аналізу інформації.

4. Доведено, що ефективність підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів із використанням інтерактивних технологій у освітньому процесі ЗВО корелювала з компонентами, критеріями та показниками рівнів розвитку критичного мислення. Основними компонентами визначено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний. Мотиваційний проявлявся у формуванні установки на розвиток і застосування критичного мислення, прагненні до саморозвитку та самовдосконалення. Когнітивний включав систему загально-педагогічних і фахових знань, знання про сутність і методи розвитку критичного мислення, способи самонавчання та самокорекції. Діяльнісний визначався уміннями та навичками застосування критичного мислення на практиці, здатністю підвищувати рівень компетентностей і планувати власний професійний розвиток. Рефлексивний охоплював здатність до самооцінки, аналізу ефективності власних дій і критичного переосмислення педагогічної діяльності. Кожному компоненту відповідали критерії: ціннісно-мотиваційний — сформованість мотивів і установок; пізнавальний — володіння знаннями про критичне мислення та методи його розвитку; креативно-поведінковий — практичні уміння та навички застосування критичного мислення; рефлексивно-результативний — наявність самоаналізу та емоційне ставлення до критики. Було зафіксовано такі рівні розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв: адаптивний, репродуктивний і продуктивний.

5. Спираючись на методологічні підходи та педагогічні принципи, було визначено педагогічні умови розвитку критичного мислення майбутніх учителів мистецтв як систему спеціально організованих взаємопов’язаних чинників, що забезпечували цілеспрямований і результативний процес під час професійної

підготовки. До таких умов віднесли: стимулювання пізнавальної мотивації студентів із використанням інтерактивних технологій; реалізацію дидактичного й розвивального потенціалу фахових дисциплін через включення проблемних завдань та інтерактивних методів навчання з урахуванням особливостей критичного мислення; формування рефлексивного освітнього середовища на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та студентів.

У експериментальному дослідженні ці педагогічні умови реалізовували через структурно-функціональну модель підготовки майбутніх учителів мистецтв, яка включала чотири взаємопов'язані блоки: змістовий, методологічний, технологічний і результативний. Змістовий блок визначав мету та завдання. Методологічний блок відображав підходи (особистісний, компетентнісний, діяльнісний, системний, інтеграційний, синергетичний), загальнодидактичні принципи (єдність освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання; науковість і систематичність; міцність знань; доступність; активність і свідомість студентів; наочність; зв'язок навчання з практикою; індивідуалізація) і специфічні принципи (творча співпраця, самоздійснення, рефлексивність). Технологічний блок включав фахові дисципліни, технології, методи, форми та фази реалізації навчального процесу на підготовчому, основному та рефлексивно-аналітичному етапах. У результативному блоці визначено критерії та рівні сформованості готовності студентів до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

6. Результатом упровадження визначених педагогічних умов і розробленої структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій забезпечило підвищення рівнів сформованості критичного мислення студентів. Зокрема, частка осіб із продуктивним рівнем зросла до 29,4 % (порівняно з 10,5 % на початковому етапі), а з репродуктивним рівнем — до 50,4 % (було 47,8 %). Надійність отриманих результатів підтверджено статистично за допомогою критерію знаків.

Таким чином, ефективність підготовки майбутніх учителів мистецтв до

розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій зумовлюється цілеспрямованим упровадженням обґрунтованих педагогічних умов і структурно-функціональної моделі такої підготовки.

Водночас проведене дослідження не вичерпує всієї багатогранності проблеми професійної підготовки майбутніх учителів мистецтв. Перспективним напрямом подальших наукових пошуків є творче використання зарубіжного досвіду розвитку критичного мислення, зокрема в системі підготовки викладачів закладів вищої освіти до формування критичного мислення майбутніх фахівців і педагогів-практиків різних спеціальностей галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авершин А. О., Яковенко Т. В. Формування критичного мислення у студентів інженерно-педагогічних ВНЗ. *Збірник наукових праць : Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2009. № 24–25. С. 134–145.

2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія. Київ : Либідь, 1998. 557 с.

3. Андрущенко Т. В. Національне та загальнолюдське як домінантні цінності сучасної освітньої політики (європейський контекст). *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2015. Вип. 9–10. С. 117–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Multi_2015_9-10_11

4. Архіпова Є. О., Ковалевська О. В. Критичне мислення як необхідна складова розумової діяльності в межах сучасного інформаційного суспільства. *Гуманітарний часопис.* 2012. № 2. С. 34–38.

5. Атрощенко Т., Хижна О. Підготовка майбутніх викладачів вокалу до формування етнокультурної компетентності. *Молодь і ринок*. 2024. №1/221. С. 48-52. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.298591

6. Багай Б. М. Технологія розвитку критичного мислення. Броди, 2017. 16 с.

7. Бажановська О. В. Роль загальнолюдських цінностей в процесі формування громадянина європейської держави. *Вісник ЛДПУ імені Тараса Шевченка*. 2003. № 7 (63). С. 11.

8. Барболіна О. С. Розвиток критичного мислення учнів шляхом розв'язання математичних задач. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4 (56). С. 190–196.

9. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення. *Горизонти освіти*. 2012. 3 (2) (36). С. 170–175. URL: http://lib.iitta.gov.ua/6594/

10. Безбородих С. М. Аксіологічні основи професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2011. Вип. С. 21–24.

11. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. К. :

ІЗМН, 1998. 204 с.

12. Бєлкіна-Ковальчук О. В. Формування критичного мислення учнів початкових класів у процесі навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук :13.00.09 / Волинський держ. ун-т ім. Л. Українки. Луцьк, 2006. 21 с.

13. Біда О.А., Зорочкіна Т.С., Кучай Т.П., Шовш К.С., Кучай О.В. Формування в учнів початкових класів життєвих навичок: практика європейських країн *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка»): журнал. 2024. № 10(44) 2024. 75-84. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-10(44)-75-8

14. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

15. Болотнікова І. В. Особливості мислення та уяви фахівців професії типу «людина – людина» на різних етапах професійного становлення. *Актуальні проблеми психології*. Т. 5, вип. 12. С. 3–8.

16. Бондарук І. Методика розвитку критичного мислення учнів у процесі навчання всесвітньої історії. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін. Умань : ПП Жовтий О.О., 2011. Вип. 39. Ч. 2. С. 88–95.

17. Бровко М. М. Мистецтво: філософсько-культурологічні виміри. Монографія/ М. М. Бровко. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. – 237 с.

18. Васютіна Т., Себало Л., Тесленко Т. Інструменти розвитку критичного мислення в майбутніх педагогів як елементи освітнього середовища ЗВО. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 7 (2). С. 37–46. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/2.2024.18

19. Векслер С. І. Розвиток критичного мислення школярів у процесі вивчення історії. *Український історичний журнал*. 1966. № . С. 121–123.

20. Великий тлумачний словник української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.

21. Велитченко Л. К. Психологічні основи педагогічної взаємодії : дис. … д-ра психол. наук : 19.00.07 / Національний педагогічний університет імені М. П.

Драгоманова. Київ, 2006. 508 с.

22. Вікова психологія : навч. посіб. / за ред. Г. С. Костюка. Київ : Радянська школа, 1976. 269 с.

23. Вітвицька С. С. Аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка*. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 708 с.

24. Вознюк О. В., Дубасенюк О. А. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.

25. Волинець К. І. ПП майбутнього вчителя початкової школи в умовах неперервності педагогічної освіти в університеті. Київ, 2013. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5150/ (дата звернення: 15.04.2020).

26. Волобуєва О. Ф. Міждисциплінарні (міжпредметні) зв'язки під час підготовки майбутнього фахівця: психологічний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. Серія: психологічні науки. 2015. № 1. С. 26–42.

27. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П., Сущенко І. М. Критичне мислення: як цьому навчати : наук.-метод. посіб. / за наук. ред. О. І. Пометун. Харків, 2007. 190 с.

28. Гільман А. Ю. Психологічні умови формування саногенного мислення студентської молоді : дис. … канд. психол. наук : 19.00.07 / Національний університет «Острозька академія». Острог, 2017.

29. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпропетровськ, 2014. 416 с. URL: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/pedagogikavsh.pdf

30. Глазкова І. Я. Навчальний діалог як засіб формування навичок критичного мислення. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ : БДПУ, 2008. 39.№4.С.57-62

31. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид. доп. і випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

32. Горохова І. В. Значущість критичного мислення для сучасних суспільства і освіти. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Філософія»*. № 42. URL: http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/2106.

33. Горохова І. В. Мовно-комунікативні практики формування критичного мислення в сучасних університетах США : дис. … канд. філософ. наук : 09.00.10 / НАПН України. Ін-т вищ. освіти. Київ, 2016. 206 с.

34. Громова Н. М. Психологічні особливості установки на критичне мислення. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 10, вип. 27. С. 79–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2015_10_27_9.

35. Гуральник Н. П. Історія музичної освіти України: курс лекцій для студентів музичних спеціальностей ВОЗ мистецького спрямування / Н. П. Гуральник. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 31 с.

36. Гусєва С. О. Шляхи практичного розвитку критичного мислення учнів початкових класів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. № 30. С. 114–120.

37. Денисевич О. О. Роль критичного мислення в освітній реформі вищої школи епохи інформаційного суспільства. *Вісник НАУ*. Серія: Філософія. Культурологія. Т. 13, № 1 (2011). С. 151–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2011_1_39

38. Дзьобань О. П. Розвиток ідей синергетики як нової парадигми у природничо-науковому і соціальному пізнанні. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 9. С. 3

39. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

40. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта: Навчальний посібник / В. І. Дряпіка. – К.-Кіровоград – Ужгород: «Ліра», 2000. – 228 с.

41. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць.* Вип. 84. Житомир ; Київ, 2015. С. 25–30. URL: http://eprints.zu.edu.ua/18163/1/дубасенюк.pdf

42. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.

43. Електронний збірник теоретичних та практичних матеріалів для формування критичного мислення учнівства. *Освітній проект «На Урок»*. 2018. URL: https://naurok.com.ua/uploads/blog/conf/zbirka-krutuchne-muslennya.pdf

44. Еріксон Т. В оточенні ідіотів, або Як зрозуміти тих, кого неможливо зрозуміти / пер. з англ. В. Махоніна. Харків : Фоліо, 2018. 251 с.

45. Зацерковний В. І. Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с/

46. Земцов І., Скрябіна Т. Критичне мислення як базовий компонент підготовки майбутніх учителів історії. *Рідна школа*. 2010. № 1–2 (січень- лютий). С. 21–24.

47. Зязюн І. А. Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти. *Педагогіка толерантності*. 2000. № 3. С. 58–61.

48. Іванова Н. В. Духовно-онтологічні стратегії мислення : соціально-філософський аналіз : автореф. дис. … д-ра філос. наук : 09.00.03. Одеса, 2017. 61 с.

49. Кебас М. Як активізувати критичне мислення: сучасний підхід. Базові прийоми та мислення. URL: https://eba.com.ua/article/yak-aktyvizuvaty-krytychne-myslennya-suchasnyj-pidhid-bazovi-pryntsypy-ta-pryjomy/

50. Києнко-Романюк Л. А. Розвиток критичного мислення студентської молоді як загальнопедагогічна проблема : автореф. дис ... канд. пед. наук :/ Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2007. 20 с.

51. Кіліченко О. Ігрові методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкових класів. *Школа першого ступеня: Теорія*

і практика : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельн. держ. пед. ун-ту ім. Г. Сковороди / редкол. : В. П. Коцур (гол. ред.) та ін. Переяслав-Хмельницький : Астон, 2003. Вип. 7. С. 184–189.

52. Кобернік С. Г., Кузьмина Н. Ю., Овчарук О. В., Паращенко Л. І., Степанов Ф. З., Тараненко І. Г. Концепція змісту освіти для європейського виміру України. Київ, 2005. 24 с.

53. Козира В. М. Технологія розвитку критичного мислення у навчальному процесі : навч.-метод. посіб. для вчителів. Тернопіль : ТОКІППО, 2017. 60 с.

54. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця : монографія. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агенство», 2012. 200 с.

55. Колечкіна І. В. Сутність і класифікація педагогічних технологій / ДНЗ «Полтавський центр професійно-технічної освіти ДСЗ». URL: http://cpto.pl.ua/Metodrobota/Roboti/Kolechkina_1.pdf.

56. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики : колективна монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.; за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.

57. Короткий тлумачний словник української мови : Близько 6750 слів / під ред. Д. Г. Гринчишина. 2-ге вид., перероб і допов. Київ : Рад. шк., 1988. 320 с.

58. Кошечко Н. В. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. 115 с.

59. Кошечко Н. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогіка. 2015. № 1 (1). С. 35–38.

60. Кравченко А. А. Мислення як фактор становлення сучасної особистості: філософсько-освітній аспект. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 71. С. 52–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2017_71_8

61. Красовська О. О. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти

засобами інноваційних технологій : автореф. дис. … д-ра пед. наук : за спец. 13.00.04. Житомир, 2017. 44 с.

62. Кремень В. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 3. С. 3–19.

63. Критерій. Словник іншомовних слів. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%F0%E8%F2%E5%F0%B3%E9

64. Критичне мислення для освітян. Prometheus URL: https://edx.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T3/course/

65. Критичне мислення: освіта, творчість, цінності : монографія / за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. 299 с.

66. Критичний. Словник синонімів URL: https://ukrainskamova.com/publ/slovnik_sinonimiv/k/kritichnij/33-1-0-8411

67. Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ : Плеяда, 2006. 217 с.

68. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Розвиток і формування особистості. *Педагогіка у запитаннях і відповідях* : навч. посіб. URL: https://pidruchniki.com/pedagogika/z_rozvitok_formuvannya_osobistosti

69. Кучай О., Кучай Т., Чичук А, Зміст та роль мистецтва у розвитку людини й життя суспільства. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2024. Випуск 214. 50-54 https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-214-50-54

70. Кучай О., Кучай Т., Чичук А,. Взаємопов'язаний характер функцій мистецької освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 8. Ред. кол.: В.Ф. Черкасов, О.А. Біда, Н.І. Шетеля та ін. Ужгород-Кропивницький : Видавництво «Код». 2024. 31-36 DOI: https://doi.org/10.59694/ped_sciences.2024.08.031

71. Лабенко О. Розвиток критичного мислення в середніх загальноосвітніх

закладах. *Рідна школа*. 2001. № 4. С. 68–70.

72. Линенко А. Ф. Герменевтичний підхід у педагогіці і його принципи. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 3 (122). С. 55–59.

73. Лисенко С., Силка А. Особливості формування критичного мислення майбутніх інженерів-педагогів методом аналізу. *Молодь і ринок*. 2012. № 12 (95). С. 169–174.

74. Ліннік О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співробітництва з молодшими школярами: монографія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2014. 304 с.

75. Літвінчук Л. Й. Теоретичні та соціокультурні джерела освтініх ідеалів доби Просвітництва. Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2012. Т. 20. Вип. 22(4). С. 67–71. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2012_20_22%284%29 15

76. Мазяр В. М. Особливості організації діалогічної взаємодії на уроках в сучасній школі. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. 2010. № 2. URL: http://social-science.com.ua/article/264

77. Макаренко В. М., Туманцова О. О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків : Основа: Тріада+, 2008. 96 с. (Педагогічні інновації. Майстерня).

78. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія : навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с. URL: https://studfile.net/preview/2266804/

79. Мар'євич Н. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2015. 23 с.

80. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта :теорія і практика : монографія /Л. М. Масол. – Київ :Промінь, 2006. – 432 с. – С. 238.

81. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Бєлкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с.

82. Матвієнко О. В., Олефіренко Т. О. Підготовка майбутніх учителів до формування емоційної стійкості молодших школярів засобами різних видів мистецтва в умовах воєнного стану. Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: Колективна монографія. Ч. 2 / Байда Л. та ін. ; за заг. ред. А. Козир, В. Федоришина – Київ: Вид-во «Світ знань», 2023. – 367 с. – С. 180-198.
URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/45239/Matviienko-180-198.pdf?sequence=1

83. Матвієнко О. Методичні стратегії розвитку критичного мислення та міжкультурної компетентності у здобувачів освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 10(50). С. 2120-2134. URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-10(50)-2120-2134

84. Матвієнко О., Довбня С., Шевченко Г. «Sandplay»- пісочна гра – потужний потенціал формування основ критичного мислення дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 3(21). С. 933-946 URL: https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21)-933-946

85. Матвієнко О., Митник О., Довбня С. Підготовка до професійної педагогічної діяльності фахівців спеціальності «Дошкільна освіта» в університетах Австрії: креативність, цінності, критичне мислення. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 3(31). С. 1126-1137 URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-1126-1137

86. Матвієнко О., Чжан М. Образотворче мистецтво як засіб розвитку невербального інтелекту у молодших школярів. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 1, № 7 (2). С. 85–98. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/1.2024.09

87. Матвієнко О., Ян Ц. Особливості підготовки майбутніх вчителів музики до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 11(57). С. 891-908. URL: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-891-908

88. Матвієнко О.,Цзін Ч. Психологічні чинники та педагогічні передумови розвитку й формування критичного мислення майбутнього вчителя. *Освітньо-*

науковий простір. 2024. № 6 (1). С. 97–109. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1).2024.10

89. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

90. Методологія. Словник іншомовних слів Мельничука. URL: http://slovopedia.org.ua/42/53404/285974.html.

91. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 200 с. (Альма Матер).

92. Мирончук Н. М. Контекстний підхід у підготовці студентів до професійної діяльності у зарубіжній педагогічній теорії. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журнал* / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2018. Вип. 13. С. 95–101.

93. Митник О. Дидактичний потенціал музичного мистецтва у формуванні критичного мислення молодших школярів: інтерактивний підхід. *Освітньо-науковий простір*. 2025. Т. 1, № 9 (2). С. 79–90. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.9(2)/1.2025.08

94. Митник О. Розвиток критичного мислення дитини дошкільного віку як засіб становлення особистості діяча. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 3(37). URL: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3(37)-436-449

95. Михайлюк І. В. Діалогічний підхід до професійної підготовки майбутніх психологів: сутність, перспективи. URL: http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/77.pdf

96. Мітіна І. В. Критичне мислення і сьогодення. *Постметодика*. 2013. № 6 (115). С. 25–31.

97. Мошковська Г. Використання технології критичного мислення з метою формування ключових компетентностей учнів. *Нова педагогічна думка.* 2016. № 4 (88). С. 94–97.

98. Муртазієв Е. Культурологічний підхід до фахової підготовки майбутніх

учителів математичної освіти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету.* Серія: Педагогіка. 2014. № 2 (13).

99. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

100. Олійник О. Культурологічний підхід як наукова основа розвитку теорії та практики педагогічної освіти. *Педагогічні науки. Наукові праці.* 2006. Т. 50, вип. 37. С. 39–42. URL: https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2006/50-37-6.pdf

101. Онтологія. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Онтологія/

102. Орлов В. Ф. Технології мистецької педагогічної освіти / В. Ф. Орлов // Професійно-художня освіта України: зб. наук. праць / редкол. І. А. Зязюн, В. О. Радкевич, Р. Т. Шмагало та ін. – Вид-во «Черкаський ЦНТІ», 2002. – Вип. 1. – 208 с. – С. 121 – 127.

103. Освітні інструменти критичного мислення. Prometheus. URL: https://edx.prometheus.org.ua/courses/course v1:Prometheus+CTFT102+2018_T3/info

104. Основи критичного мислення : навч. посіб. для учнів 10 (11) класів загальноосвіт. навч. закл. / О. І. Пометун, Л. М. Пилипчатина, І. М. Сущенко, І.О. Баранова. Київ : Видавничий дім «Основа», 2016. 192 с.

105. Основи критичного мислення. Програма навчальної дисципліни. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015р. 52 с.

106. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

107. Отич О. М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога: історичний і методологічний аспекти: монографія / за наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 440 с. 97. Падалка Г. М. Педагогіка м мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка / К.: Освіта України, 2008 . – 274 с.

108. Паньків Л. Особливості використання сучасних інформаційних

технологій у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. *Вісник національного університету "чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Т. 175, № 19. С. 14–18. URL: https://doi.org/10.58407/231903

109. Паньків Л. Особливості фахової підготовки майбутніх викладачів музичного мистецтва та хореографії в умовах воєнного часу: мотивація, самоорганізація. *Молодь і ринок*. 2023. № 5/213. С. 90–94. URL: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.282821

пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 16 с.

110. Педагогічна психологія. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/11540103/psihologiya/pedagog_subyekt_pedagogichnoyi_diyalnosti

111. Плохотнюк О. С. Формування професійно-ціннісних орієнтацій студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у процесі музично-виконавської діяльності/ О. С. Плохотнюк. – Автореф. дис.. … канд.. пед.. н.: 13.00.04. – Луганськ, 2009. – 20 с.

112. Плохута Т. М. Евристичні запитання як основа критичного мислення. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 9 (53). С. 383–390.

113. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія педагогічної комунікативної взаємодії викладача зі студентами. *Конспект лекції. Вісник психології і педагогіки.* URL: https://www.psyh.kiev.ua/Подоляк_Л.Г._Юрченко_В.І.Психологія_педагогічної_комунікативної_взаємодії_викладача_зі_студентами.

114. Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М, Сущенко І. М., Баранова І. О. Основи критичного мислення : навч. посіб. для учнів старших класів загальноосвітньої школи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 216 с.

115. Пометун О., Гупан Н. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 50–58.

116. Посторонко А. І. Формування у студентів професійних умінь і навичок

при вивченні фахових дисциплін. *Наука і освіта*. 2013. № 6. С. 166–171.

117. Починкова М. М. Дефініція «критичне мислення» в науковому педагогічному дискурсі. 2019. *Education and Pedagogical Sciences*. № 1 (170). С. 37–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2019_1_5

118. Починкова М. М. Дефініція «критичне мислення» в науковому педагогічному дискурсі. 2019. *Education and Pedagogical Sciences*. № 1 (170). С. 37–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2019_1_5

119. Починкова М. М. Дослідження змін нервово-емоційного стану студентів у процесі формування критичного мислення. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної наук.- практ. конф.* (Київ, 30 травня 2019 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред О. І. Локшиної. Київ ; Дрогобич : ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 212–213.

120. Починкова М. М. Інноваційно-освітнє середовище в системі формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Донбасу*. 2019. № 1–2 (39–40). URL: http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2019/N1-2(39-40)/pmmups.pdf

121. Починкова М. М. Критичне мислення в контексті вимог Нової української школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.* Педагогічні науки. 2019. № 1 (324) березень. С. 260–268.

122. Принцип єдиного інтелекту та професійне мислення. Психологія : підручник. URL: https://pidruchniki.com/1115121237238/psihologiya/printsip_yedinogo_intelektu_profesiyne_mislennya

123. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник- довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 328 с.

124. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. *Відомості Верховної Ради* (ВВР). 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.

125. Про

вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. *Відомості Верховної Ради* (ВВР). 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text.

126. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінет Міністрів від 23 листопада 2011 р. № 1341 : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519 URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-u-dodatok-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-23-listopada-2011-r-t250620

127. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінет Міністрів від 23 листопада 2011 р. № 1341 : постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519 URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-u-dodatok-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-23-listopada-2011-r-t250620

128. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti

129. Пройдіть знаменитий тест «Дерево з чоловічками»! МегаЗнайка. URL: http://www.megaznaika.com.ua/proektyvna-metodyka-derevo/

130. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.

131. Психологічний словник / авт.-уклад.: В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова ; за ред. Н. А. Побірченко. Київ : Наук. світ, 2007. 274 с.

132. Психологія мисленння : підручник / І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж, О. В. Матласевич, У. І. Нікітчук та ін.; за ред. І. Д. Пасічника. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. 560 с.

133. Психологія спілкування : навч. посіб. URL: https://pidru4niki.com/83392/psihologiya/stili_pedagogichnogo_spilkuvannya

134. Розвиток критичного мислення молодших школярів в умовах Нової

української школи : методичний посібник / автор-уклад. Н. Б. Ларіонова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 64 с.

135. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник/ О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

С. 355–359.

136. Савчин В. М. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 424 с

137. Санькова Ю. А. Розвиток критичного мислення курсантів під час вивчення предмета «людина і світ». *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 1 (53). С. 112–116.

138. Семенова А. В. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : монографія. Одеса : «Юридична література», 2009. 502 с.

139. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

140. Сидоренко І. В. Психолого-педагогічні знання як фактор професійної соціалізації майбутніх фахівців у системі вищої освіти. *Педагогічні науки. Наукові праці.* Т. 6, вип. 33. С. 112–116.

141. Синергетика. Словник UA. Портал української мови та культури. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=синергетика.

142. Система. Словник іншомовних слів. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%D1%E8%F1%F2%E5%EC%E0

143. Скоморовська Н. Б. Розвиток критичного мислення старшокласників на уроках української літератури : автореф. дис. канд.

144. Сморж Л. О. Естетика: навчальний посібник/ Л. О. Сморж. – К.: Кондор, 2009. – 334 с.

145. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посіб. Харків : ХНАМГ, 2004. 291 с.

146. Соціалізація людини. Культурологічний словник. URL: https://predmety.in.ua/socializaciya-lyudini/.

147. Степанов Є., Андрєєв О. Вивчення задоволеності учасників

навчального процесу. Освіта.ua. URL: https://osvita.ua/school/method/1376/

148. Стіл Дж., Мередіт К., Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів» : Підготовлено для проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» / Науково- методичний центр розвитку критичного та образного мислення «Інтелект». Київ : Міленіум, 2001. 104 с.

149. Стрельніков В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ. Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.

150. Сулім А. А. Особливості формування критичного мислення як результату медіакритики та медіаосвіти. *Наукові записки Інституту журналістики.* 2013. Т. 53. Жовтень-грудень. С. 348–353.

151. Сухарєв П. Б. Інноваційна педагогічна технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення». *Методичний вісник історичного факультету №1*. Харків : Консум, 2002. С. 100–106.

152. Схомлинський В. Вибрані твори : в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1976–1977.

153. Теорія поколінь. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Теорія_поколінь

154. Терно С. О. Критичне мислення – середньовічна відсталість? *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.* 2013. Вип. XXXVII. С. 306–310.

155. Терно С. О. Критичне мислення як інструмент проведення правоосвітніх заходів у загальноосвітніх навчальних закладах : *Рідер для учителів – учасників тренінгу*. Київ : Координатор проектів ОБСЄ в Україні, 2016. 78 с.

156. Тесленко Т., Губарєва Д. Підготовка майбутніх педагогів початкової школи до формування критичного мислення молодших школярів. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 9(11). URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9(11)-233-239

157. Тест «Оцінка рівня цілеспрямованості і самостійності» (з ключем).

Інститут інтеграції навчання з виробництвом. Кафедра інтеграції навчання з виробництвом. URL: http://ininv.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=738:test-otsinka-rivnia-tsilespriamovanosti-i-samostiinosti-z-kliuchem&catid=41&Itemid=967

158. Тест «Рівень цілеспрямованості» (з ключем). Інститут інтеграції навчання з виробництвом. Кафедра інтеграції навчання з виробництвом. URL: http://ininv.vntu.edu.ua/ukr/index.php?option=com_content&view=article&id=739:test-riven-tsilespriamovanosti-z-kliuchem&catid=41&Itemid=967

159. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. ; наук. ред., передм. О. І. Пометун. Київ : Вид-во «Плеяди», 2006. 220 с.

160. Тищенко Р. Яким має бути сучасний вчитель. Освіторія. URL: https://osvitoria.media/experience/yakym-maye-buty-suchasnyj-vchytel/

161. Ткаченко В. М. Використання методів і прийомів розвитку в учнів критичного мислення на уроках історії і правознавства. *Таврійський вісник освіти.* 2016. № 4 (56). С. 173–178.

162. Ткаченко Л. До проблеми аналізу критичного мислення майбутніх учителів початкової школи в контексті компетентнісного підходу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя.* 2011. № 4 (Ч. 2). С. 42–49.

163. Ткаченко Л. Структура критичного мислення майбутнього вчителя початкової школи. *Вища школа*. 2014. № 5. С. 32–35.

164. Федорова І. І. Творчий потенціал освіти в умовах аксіологічного релятивізму сучасного суспільства. *Вісн. НТУУ КПІ : Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. Вип. 2. С. 171.

165. Філоненко М. Психологія спілкування : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 224 с. URL: http://www.info-library.com.ua/books- book-163.html

166. Філософія. Курс лекцій : навч. посіб. / Бичко І. В., Табачковський В. Г., Горак Г. І. та ін. 2-е вид. Київ : Либідь, 1994. 576 с.

167. Філософія: конспект лекцій : навч. посіб. Київ, 2005. 156 с. URL:

http://www.info-library.com.ua/books-text-85.html

168. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ. Київ : Абрис, 2002. 744 с.

169. Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи: технологічний аспект : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. Л. О. Варяниця, М. М. Починкова; за ред. Н. В. Мордовцевої. Старобільськ : Вид- во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2019. Т. 1: Дисципліна «Теорія з методикою викладання». 127 с.

170. Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи: технологічний аспект / авт.-уклад. С. О. Бадер, М. М. Починкова ; за ред. Н. В. Мордовцевої. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2019. Т. 2: Менеджмент в системі початкової освіти. 146 с.

171. Фріт К. Формування розуму. Як мозок створює наш духовний світ / пер. з англ. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 272 с.

172. Халабузар О. А. Характеристика помилок та утруднень під час формування критичного мислення як одного з показників культури логічного мислення студентів. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки).* Бердянськ : БДПУ, 2008. № 4. С. 118–125.

173. Харченко Т. Г. Теорія і практика гуманізації сучасної педагогічної освіти у Франції: дис. … докт. пед. наук. : 13.00.01. Луганськ, 2014. 549 с.

174. Хачумян Т. І. Поняття «критичне мислення» та його сутність в психолого-педагогічній науці. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання* : зб. наук. пр. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2003. Вип. 24, ч. 2. С. 171–177.

175. Хачумян Т. І. Формування критичного мислення студентів вищих навчальних закладів засобами інформаційних технологій : дис. канд. пед. наук: 13.00.09 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2005. 221 с.

176. Хижна О. П. Художньо-педагогічна діяльність учителя початкової школи (теоретико-методологічний та методичний аспекти): Монографія/ О. П.

Хижна. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 456 с.

177. Хижна О. П., Бордюк О. М., Попович Н.М. Сучасні тренди українського музичного менеджменту в умовах цифрової трансформації суспільства. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання.* 2024. № 3. С. 47-54. DOI: https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024(3)-05

178. Хижна О.П. Ресурс проєктної технології в процесі розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах професійної підготовки. Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова ; упор. Л. Л. Макаренко. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск CLV (157). С. 58-65. (Серія педагогічні науки). https://doi.org/10.31392/NZ-udu-157.2024.07

179. Хоменко А. Полісемантичність поняття «парадигма» у теорії науково-педагогічного знання. *Педагогічні науки*. 2016. № 65. С. 26–35.

180. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2018. 298 с.

181. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Київ : Слово, 2003. 240 с.

182. Цзінвень Ян, Химич М.А. Казкотерапія як засіб розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень:* матеріали VII Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 14 лютого 2025 р., Полтава, 2025. С. 268-271. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/14.02.2025/33

183. Цзінвень Ян, Химич М.А. Розвиток соціальних навичок молодших школярів засобами інтерактивних освітніх платформ. *Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти:* матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 27-28 лютого 2025 р. – Львів: Львівський науковий форум, 2025. С. 43-45. URL: http://lviv-forum.inf.ua/save/2025/27-28.02/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

184. Цзінвень Ян. Значення ораторських умінь у професійній діяльності сучасного вчителя. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 2):* матеріали XI Всеукр. науково-практ. студент. інтернет-конф., м. Київ, 29 березня 2024 р. Київ, 2024. С. 366-371. URL: https://pf.udu.edu.ua/images/2024_dok/%D0%A7_%D0%86%D0%86_%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2024_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%D0%A0_%D0%A1%D0%A2%D0%A3%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%90_nw.pdf

185. Цзінвень Ян. Інтерактивні технології для розвитку критичного мислення молодших школярів: підготовка вчителів початкової школи. *PROКИЇВ.* Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 3-4 грудня 2024 р., Київ, 2024. С. 410-413. URL: https://ndirom.org/wp-content/uploads/2025/01/TEZY4.pdf

186. Цзінвень Ян. Інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Освіта в часи кризи: інновації, стійкість та український досвід :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 3 жовтня 2025 р., Київ, 2025. С. 519-523. URL: https://drive.google.com/file/d/1IQp-l5rs4mEzTMa4gfjkJDqatGvtoanS/view

187. Цзінвень Ян. Педагогічна майстерність як основа успішної комунікації в навчальному процесі. *Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України.* Матеріали I Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря, м. Київ, 3 жовтня 2024 р. Київ, 2024. С. 225-227. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/47122/Konteksty%20naukovykh%20doslidzhen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

188. Цзінвень Я. Формування світоглядної культури та його вплив на становлення особистості майбутнього педагога. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 6 (1). С. 74–81. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1)/2.2024.08

189. Цзінвень Я., Ведмеденко І. Педагогічна майстерність учителя як основа

ефективного навчання в умовах сучасних освітніх викликів. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 7 (2). С. 149–159. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/2.2024.28

190. Череповська Н. І. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді : навч.-метод посіб. / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 156 с. URL: http://mediaosvita.org.ua/book/mediaosvitni-resursy-rozvytku-patri/

191. Черкасов В. Ф. Основи наукових досліджень у музично-освітній галузі : [підручник] / В. Ф. Черкасов. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, Харків: ФОП Озеров, 2017. – 316 с.

192. Чуба О. Формування критичного мислення як психолого- педагогічна проблема сучасності. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 202–208.

193. Шатковська Г. І. Синергетика як метод дослідження складних відкритих систем. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.* Серія педагогічна. Частина V. Методологічні основи формування сучасних предметних дидактик. 2009. № 15. С. 331–334.

194. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність. Критичне мислення у мультимедійному світі : підруч. для вчителя / пер. з англ. С. Дьома ; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ : Центр вільної преси ; Академія Української Преси, 2014.

195. Шейко В. М., Кушнаренко Н. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності : підруч. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ : Знання-Прес, 2002. 296 с.

196. Шолом Г. І. Поняття критичного мислення та формування його складових у старшокласників на уроках інформатики. *Комп'ютер у школі та сім'ї.* 2009. № 6. С. 7–11.

197. Шостаківська Н. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Педагогіка та етика професійної освіти». URL: https://studfile.net/ preview/9648628/

198. Щербан Т. Д. Психологія навчального спілкування : монографія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ : Міленіум, 2004. 345 с.

199. Юзик М. А. Тенденції розвитку системи підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах реформування освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 8 (48). Серпень. С. 314–318.

200. Ягоднікова В. В. Застосування технології розвитку критичного мислення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. *Вісник післядипломної освіти.* 2009. Вип. 11 (1). С. 190–196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2009_11%281%29_26

201. Яковенко О. В. Інтелект та мислення. Психологічний практикум : метод. посіб. / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ : ТОВ «НВП ІНТЕРСЕРВІС», 2017. Ч. 1. 48 с.

202. Яковшина Т. В. Організаційно-педагогічні умови формування здатності до діалогу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ:* збірник наукових праць. Рівне : РВЦ МЕГУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2015. № 1 (13). С. 189–197.

203. Ямщикова Л. Критичне мислення як вид розумової діяльності. 2003-2005. 26 с. URL: https://maidan.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/Critical-Thinking.pdf

204. A Brief History of the Idea of Critical Thinking. The Foundation for Critical Thinking. URL: http://www.criticalthinking.org/pages/a-brief-history-of-the-idea-of-critical-thinking/408

205. A Critical and Practical Analysis. URL: http://findyourway.uj.mobi/index.php/success-beyond-graduation/innovative,-creative-and-critical-thinking

206. Anderson L., Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. New York : Longman, 2001. 336 p.

207. Baker E. D., Hope L., Karandjeff K. Contextualized Teaching and Learning: A Faculty Primer: A Review of Literature and Faculty Practices with Implications for

California Community College Practitioners, 2009. 72 p. URL: http://www.cccbsi.org/Websites/basicskills/Images/CTL.pdf

208. Baron J. An hypothesis about the training of intelligence / eds.: D. N. Perkins, J. Lochhead, J. Bishop. Thinking : The second internal conference. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1987. P. 60–67. URL: https://www.sas.upenn.edu/~baron/papers/symp1.pdf

209. Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. New York : Longman, 1984. 207 p.

210. Bloom B. S., Krathwohl D. R. Taxonomy of educational objectives. The classification of educationalgoals, by a committee of college and university examiners. Handbook I, Cognitive domain. New York : Longmans, Green, 1956. P. 209.

211. Bower G. H., Clark M. C. Narrative stones as mediators for serial learning. *Psychonomic Sciense*. 1969. № 14. P. 181–182.

212. Boyle R. The sceptical chymist: or chymico-physical doubts & paradoxes, touching the spagyrist's principles commonly call'd hypostatical, As they are wont to be Propos'd and Defended by the Generality of alchymists. London, Printed by J. Cadwell for J. Crooke, and are to be Sold at the Ship in St. Paul's Church-Yard. URL: http://www.gutenberg.org/files/22914/22914-h/22914- h.htm

213. Braus J. A., Wood D. Environmental education in the schools : Creating a program that works! Peace Corps. Information Collection & Exchange. Washington, NY : Peace Corps. Information Collection and Exchange. MOO44, 1993. 333 p. https://files.peacecorps.gov/multimedia/pdf/library/M0044_Environmental_Education_in_the_Schools.pdf

214. Brookfield S. Developing critical thinkers. Teachers College, April 20th & 21st. 2012. 78 p. URL: https://static1.squarespace.com/static/5738a0ccd51cd47f81977fe8/t/5750ef2d62cd947608165cf2/1464921912225/Developing_Critical_Thinkers.pdf

215. Champagne A. B. Cognitive research on thinking in academic science and mathematics: Implications for practice and policy. *Enhancing thinking skills in the sciences and mathematics* / Ed. D. F. Halpern. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum

Associate, 1992. P. 117–134.

216. Critical Thinker Academy: Learn to Think Like a Philosopher. Udemy. URL: https://cutt.ly/IhtLIPp

217. Dewey J. How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process. Boston : Health & Company, 1933. 301 p.

218. Ennis R. H. The Extent to Which Critical Thinking is Subject Specific: Further Clarification. Educational Researcher. 1990. Vol. 19, issue 4. P. 13-16. DOI : https://doi.org/10.3102/0013189X019004013

219. Facione P. A. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. Research Findings and Recommendations : Reports - Research/Technical / American Philosophical Association. Newark, 1990. 112 p. № ED 315423 https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315423.pdf

220. Fisher A. Critical Thinking: An Introduction. Second edition. Cambridge University Press, 2011. 302 p.

221. Glaser E. M. An experiment in the development of critical thinking. New York : Teachers College, Columbia University, 1941. 212 p. (Series: Contributions to education (Columbia University. Teachers College) no. 843).

222. Gray A. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. 2016. URL: https www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth- industrial-revolution/

223. Halpern D. F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Third edition. Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum Associates, 1996. 205 p.

Hudson C., Whisler V. R. Contextual Teaching and Learning for Practitioners. Systemics, Cybernetics and Informatics. 2008. Vol. 6, No. 4. P. 54–58. URL: www.iiisci.org/journal/cv$/sci/pdfs/e668ps.pdf

224. Huitt W. Critical Thinking: Whyand when : An Overview, paper presented at the Critical Thinking Conference sponsored by Gordon College. Barnesville, GA, March, 1993.

225. Innovation & Critical Thinking. Duke university. URL :

https://learnmore.duke.edu/certificates/innovation-criticalthinking?gclid=EAIaIQobChMI3Ov46eWb5wIVw42yCh0Y7Ar9EAAYASAAEgJ18PD_BwE

226. Karaman O., Mordovtseva N., Pochinkova M., Yurkiv Y. Diagnosis of the quality indicators of learning process as the basis for designing the technology of critical thinking formation of future teachers of primary school. Fundamental and applied researches: contemporary scientifical and practical solutions and approaches. Interdisciplinary prospects. Vol. V. / Eds.: A.Dushniy, M.Makhmudov, M.Strenacikova. Baku ; Banska Bystrica ; Uzhhorod ; Kherson : Posvit, 2019. P. 172–180.

227. Kirschenmann P. Kybernetik. Information, Wiederspiegeiung. Munchen ; Salzburg : Verlag A. Pustet, 1969. P. 275. Lipman M. Critical thinking: What can it be? Educational Leadership. 1988. № 46 (1). P. 38–43.

228. Logical and Critical Thinking. Future Learn. URL : https://www.futurelearn.com/courses/logical-and-critical-thinking

229. Maccoby E. E., Jacklin C. N. The psychology of sex differences. London : Stanford University Press ; Oxford University Press, 1975. 634 p.

230. Moore B. N., Parker R. Critical thinking. 9th ed. New York, NY : McGraw-Hill, 2009.

231. Mytnyk O. Construction of developmental educational environment during the e-learning process in higher educational institution. *Psychological journal*. 2022. № 8. С. 56–62. URL: https://doi.org/10.31499/2617-2100.8.2022.258315

232. Narode R., Heiman M., Lochhead J., Slomianko J. Teaching thinking skills: Science. Washington, DC : National Education Assotiation, 1987.

233. Nisbett R. E. Mindware: Critical Thinking for the Information Age. Coursera. URL: https://www.coursera.org/learn/mindware

234. Our Conceptand Definitionof Critical Thinking. The Foundation for Critical Thinking. URL: http://www.criticalthinking.org/pages/our-conception-of-critical-thinking/411

235. Pankiv L., Korotkevych K. Methodological principles of professional training of future teachers of music and choreography in modern conditions. *Art and*

education. 2025. № 3(117). С.

236. Paul Kurtz. Science, critical thinking, and the new skepticism. Santa Rosa, CA, 1999. 321 p.

237. Paul R. W. Critical Thinking: What Every Person Need stop Survive In A Rapidly Changing World. 3-rd edition revisited. Santa Rosa, CA. 1993. 178. P. 49.

238. Paul R. W., Elder L., Bartell T. California Teacher Preparation for Instruction in Critical Thinking: Research Findings and Policy Recommendations / California Commission on Teacher Credentialing. Sacramento, CA : California Commission on Teacher Credentialing, 1997. 196 p. URL: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED437379.pdf

239. Perin D. Facilitating Student Learning Through Contextualization. Community College Review. 2011. Vol. 39, issue 3, P. 268–295. DOI: http://doi.org/10.1177/0091552111416227.

240. Philosophy and Critical Thinking. edX. URL : https://www.edx.org/course/philosophy-and-critical-thinking

241. Rokeach M. The open and closed mind. New York : Basic Books, 1960.

242. Sears S. Introduction to Contextual Teaching and Learning. Bloomington, Indiana, 2003. 53 p.

243. Shamsid-Deen I., Smith B. P. Contextual teaching and learning practices in the family and consumer sciences curriculum. Journal of Family and Consumer Sciences Education. 2006. Vol. 24, No. 1. P. 14–27.

244. Stepanenko O., Teslenko T., Nahorniak S. Development of critical thinking of pupils and students during distance education in the conditions of war. *Acta paedagogika volynienses*. 2022. № 3. С. 89–94. URL: https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.13

245. Sumner W. G. Folkways: A study of the sociological importance of usages, manners, customs, mores, and morals. Boston : MA Ginn and Company. 1996. P. 6

ДОДАТКИ

Додаток А

АВТОРСЬКА МЕТОДИКА
«Мотивація професійної діяльності майбутнього вчителя мистецтв»

Мета методики: визначення рівня сформованості професійної мотивації майбутніх учителів мистецтв до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій.

Інструкція для респондента
Прочитайте кожне твердження та оцініть, наскільки воно відповідає Вашим переконанням.
Позначте один варіант відповіді:
1 — зовсім не згоден
2 — скоріше не згоден
3 — важко відповісти
4 — скоріше згоден
5 — повністю згоден

Твердження	1	2	3	4	5
1. Мені важливо сприяти особистісному розвитку учнів.					
2. Професія вчителя мистецтв має для мене глибоке особистісне значення.					
3. Я отримую задоволення від творчих досягнень дітей.					
4. Розвиток критичного мислення учнів є важливою складовою моєї майбутньої професійної діяльності.					
5. Я прагну бути вчителем, який формує самостійність мислення учнів.					
6. Мені цікаво опановувати нові інтерактивні технології навчання.					
7. Я прагну постійно підвищувати свою професійну майстерність.					
8. Мені цікаво досліджувати ефективність різних методів навчання.					
9. Я готовий(-а) застосовувати інноваційні підходи у педагогічній діяльності.					
10. Підготовка до уроків приносить мені інтелектуальне задоволення.					

11. Для мене важливе схвалення з боку керівництва та колег.					
12. Престиж професії має для мене значення.					
13. Мене мотивує можливість професійного зростання.					
14. Матеріальна стабільність є важливим фактором вибору професії.					
15. Я прагну суспільного визнання своєї діяльності.					

Обробка результатів

Підраховується сума балів окремо за кожним блоком:

- Внутрішня мотивація — пункти 1–5
- Професійно-пізнавальна — 6–10
- Соціально-стимульована — 11–15

Максимальна кількість балів за кожним блоком — 25.

Інтерпретація результатів

20–25 балів — високий рівень мотивації
13–19 балів — середній рівень
5–12 балів — низький рівень

Додаток Б

АВТОРСЬКА ДІАГНОСТИЧНА МЕТОДИКА
«Тест на визначення рівня усвідомленого застосування критичного мислення та готовності майбутніх учителів мистецтв до його розвитку у молодших школярів»

Мета методики - виявлення рівня усвідомленості застосування критичного мислення майбутніми вчителями мистецтв та їхньої готовності до розвитку критичного мислення учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій.

Інструкція для респондента

Ознайомтеся з кожним твердженням та оцініть, наскільки воно відповідає Вашим переконанням, досвіду або типовій поведінці.

Позначте один варіант відповіді за п’ятибальною шкалою:

1 — зовсім не властиво
2 — радше не властиво
3 — частково властиво
4 — здебільшого властиво
5 — повністю властиво

№	Твердження	1	2	3	4	5
1.	Перед прийняттям рішення я аналізую різні точки зору.					
2.	Я перевіряю достовірність інформації з різних джерел.					
3.	Намагаюся встановити причинно-наслідкові зв’язки явищ.					
4.	Можу аргументовано обґрунтувати власну позицію.					
5.	Помічаю логічні помилки або суперечності в інформації.					
6.	Оцінюю можливі наслідки власних рішень.					
7.	Аналізую свої помилки та роблю висновки для подальшої діяльності.					
8.	Я критично оцінюю результати своєї роботи.					
9.	Готовий(а) змінити думку під впливом переконливих аргументів.					
10.	Усвідомлюю чинники, що впливають на мої переконання.					
11.	Аналізую причини власних успіхів і невдач.					
12.	Намагаюся уникати упереджених суджень.					
13.	Усвідомлюю важливість розвитку критичного					

	мислення молодших школярів.					
14.	Зацікавлений(а) у використанні інтерактивних технологій навчання.					
15.	Готовий(а) застосовувати проблемні та дискусійні методи навчання.					
16.	Прагну створювати на уроці умови для самостійного мислення учнів.					
17.	Готовий(а) до постійного саморозвитку у сфері сучасних педагогічних технологій.					
18.	Вважаю розвиток критичного мислення одним із пріоритетних завдань учителя мистецтв.					

Обробка результатів

Обчислюється загальна сума балів за всіма твердженнями.
Мінімальна кількість балів — 18
Максимальна — 90

Інтерпретація результатів

Високий рівень (72–90 балів)

— сформована здатність до критичного мислення
— розвинена рефлексія
— готовність до впровадження інтерактивних технологій
— усвідомлення значущості розвитку критичного мислення учнів

Середній рівень (45–71 бал)

— часткове використання критичного мислення
— недостатня системність застосування інтерактивних методів
— потреба у цілеспрямованій підготовці

Низький рівень (18–44 бали)

— недостатня сформованість критичного мислення
— пасивне сприйняття інформації
— низька готовність до розвитку критичного мислення учнів

Додаток В

Методика «Дерево з чоловічками»

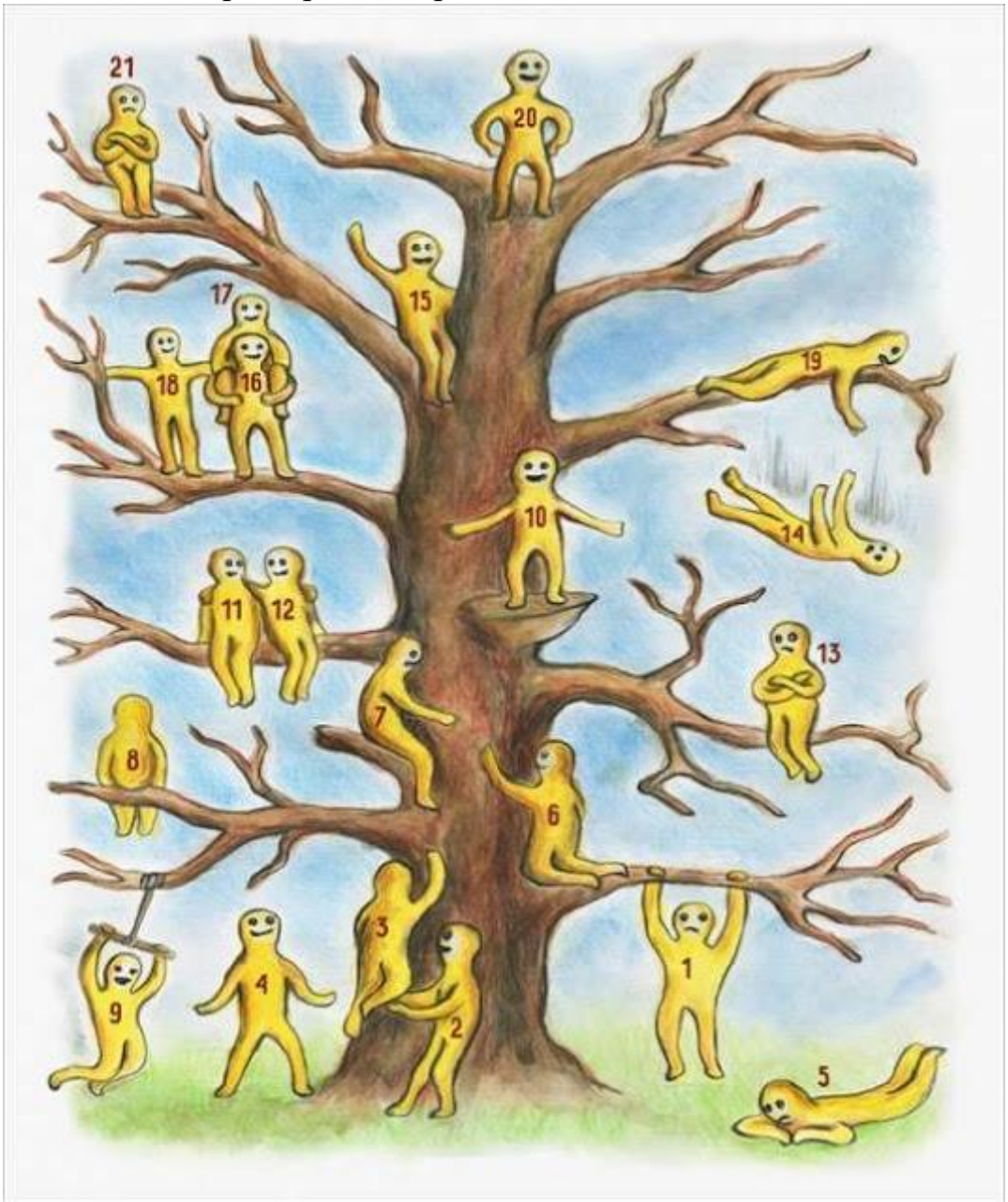
(Автор Піп Вілсон (Pip Wilson))

Інструкція для респондента

Уважно розгляньте малюнок із чоловічками на дереві.

1. Виберіть фігуру, яка найбільше схожа на вас у цей момент.
2. Потім виберіть фігуру, на яку ви хотіли б бути схожими.

Позначте номери обраних персонажів.

Обробка та інтерпретація результатів

Інтерпретація здійснюється за номером обраної фігури.

№ 1, 3, 6, 7 - характеризують людину як наполегливу, орієнтовану на досягнення мети, здатну долати труднощі.

№ 2, 11, 12, 18, 19 - свідчать про відкритість до спілкування, доброзичливість, готовність допомагати іншим.

№ 4 - означає прагнення до стабільності, впевненості у власних силах, бажання досягати успіху без значних ризиків.

№ 5 - може свідчити про перевтому, виснаження, зниження активності.

№ 9 - характеризує життєрадісність, орієнтацію на задоволення, позитивне сприйняття життя.

№ 13, 21 - вказують на схильність до самоізоляції, внутрішніх переживань, уникнення активних контактів.

№ 8 - характеризує індивіда як задумливого, схильного до самоспостереження та аналізу.

№ 10, 15 - свідчать про задоволеність власним становищем, гармонійний психоемоційний стан.

№ 14 - може вказувати на переживання складного періоду або психологічні труднощі.

№ 20 - відображає прагнення домінувати, впливати на інших, займати провідну позицію.

№ 16 - свідчить про емоційну втому, відчуття перевантаження відповідальністю.

№ 17 - може означати, що людина відчуває себе захищеною, оточеною увагою та турботою.

Додаток Г

Ситуаційно-діагностична анкета
«Інноваційні технології у майбутній професійній діяльності»

Мета: виявлення рівня готовності майбутніх учителів до використання інноваційних технологій у професійній діяльності через аналіз професійних ситуацій.

Інструкція

Прочитайте запропоновані педагогічні ситуації та оберіть той варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашій позиції або ймовірній поведінці.

У кожному завданні оберіть лише один варіант.

Ситуації

1. Ви розпочинаєте роботу в школі. У колективі прийнято працювати за традиційними методами.

А — Буду працювати так само, щоб не виділятися
Б — Іноді використовуватиму інноваційні підходи
В — Намагатимусь поступово впроваджувати нові технології
Г — Активно впроваджуватиму інновації незалежно від позиції колег

2. Учні втрачають інтерес до навчання.

А — Посилю дисципліну
Б — Збільшу обсяг пояснень
В — Спробую окремі інтерактивні методи
Г — Перебудую урок на основі активних технологій

3. Адміністрація пропонує пройти навчання з цифрових технологій.

А — Відмовлюся, якщо це не обов’язково
Б — Пройду курс формально
В — Зацікавлено навчатимусь
Г — Активно застосую отримані знання на практиці

4. Підготовка інноваційного уроку потребує значно більше часу.

А — Відмовлюся від таких уроків
Б — Використовуватиму їх дуже рідко

В — Застосовуватиму, якщо є можливість
Г — Вважатиму це необхідною частиною роботи

5. Учні пропонують працювати в групах і виконувати проєкти.
А — Відмовлю, бо це складно організувати
Б — Дозволю іноді
В — Підтримуватиму такі ініціативи
Г — Цілеспрямовано організую проєктну діяльність

6. У класі є учні з різними освітніми потребами.
А — Працюватиму однаково з усіма
Б — Частково адаптую матеріал
В — Використаю диференційовані методи
Г — Застосую сучасні технології індивідуалізації навчання

7. Ви дізналися про нову ефективну методику навчання.
А — Не змінюватиму свою систему роботи
Б — Ознайомлюся, але навряд використаю
В — Спробую застосувати окремі елементи
Г — Інтегрую її у свою педагогічну практику

8. Колеги скептично ставляться до інновацій.
А — Погоджуся з їхньою позицією
Б — Уникатиму обговорення
В — Відстоюватиму свою думку
Г — Демонструватиму результати ефективності інновацій

Обробка результатів

Варіанти оцінюються:
А — 1 бал
Б — 2 бали
В — 3 бали
Г — 4 бали

Максимум — 32 бали
Мінімум — 8 балів

Інтерпретація рівнів

Високий рівень (25–32)

- виражена інноваційна спрямованість
- готовність до змін
- активна професійна позиція

Середній рівень (17–24)

- позитивне ставлення до інновацій
- нестійка готовність до їх впровадження
- залежність від зовнішніх умов

Низький рівень (8–16)

- орієнтація на традиційні підходи
- уникнення змін
- низька інноваційна готовність

Додаток Ґ

ОПИТУВАЛЬНИК
щодо обізнаності з критичним мисленням і способами його розвитку

Мета - виявлення рівня обізнаності майбутніх учителів щодо сутності критичного мислення, його ознак, педагогічного значення та методів розвитку в освітньому процесі.

Інструкція
Уважно прочитайте запитання та оберіть або впишіть відповідь, що найбільше відповідає Вашим знанням і уявленням.

1. Чи знайоме Вам поняття «критичне мислення»?
□ добре знайоме
□ частково знайоме
□ чув(ла), але не розумію змісту
□ не знайоме

2. Звідки Ви отримали інформацію про критичне мислення?
(можна обрати кілька варіантів)
□ навчальні дисципліни у ЗВО
□ наукова література
□ курси / тренінги
□ інтернет-ресурси
□ педагогічна практика
□ інше _____

3. Наскільки важливим, на Вашу думку, є розвиток критичного мислення учнів?
□ надзвичайно важливий
□ важливий
□ скоріше важливий
□ маловажливий
□ не має значення

4. Оберіть характеристики, що відповідають критичному мисленню
(можна кілька)
□ аналіз інформації

□ запам’ятовування фактів
□ аргументованість суджень
□ творчість
□ сліпе прийняття авторитетної думки
□ здатність робити висновки

5. Що, на Вашу думку, є головною метою розвитку критичного мислення?
□ формування самостійності суджень
□ засвоєння великого обсягу знань
□ підготовка до тестування
□ розвиток творчих здібностей
□ інше _____

6. Чи вважаєте Ви, що критичне мислення можна цілеспрямовано формувати?
□ так
□ частково
□ ні
□ важко відповісти

7. Які методи розвитку критичного мислення Вам відомі?

_____

_____

_____

8. Чи знайомі Вам інтерактивні технології розвитку критичного мислення?
□ добре знайомі
□ частково знайомі
□ чув(ла), але не застосовував(ла)
□ не знайомі

9. У яких видах діяльності найефективніше розвивається критичне мислення?
□ дискусії
□ проблемні завдання
□ проєктна діяльність
□ творчі завдання
□ традиційне пояснення вчителя
□ інше _____

10. Чи готові Ви використовувати методи розвитку критичного мислення у майбутній професійній діяльності?

□ так
□ скоріше так
□ скоріше ні
□ ні

11. Що може завадити використанню таких методів?
(можна кілька)
□ недостатні знання
□ брак часу
□ відсутність досвіду
□ складність організації уроку
□ відсутність підтримки
□ інше _____

12. Чи потребуєте Ви спеціальної підготовки щодо розвитку критичного мислення учнів?
□ так
□ частково
□ ні

Обробка результатів
Кількісний аналіз
Відповіді групуються за рівнями обізнаності:

- високий — системні знання, розуміння сутності й методів
- середній — фрагментарні уявлення
- низький — поверхове або відсутнє розуміння

Додаток Д

ОПИТУВАЛЬНИК
щодо знань про методи та прийоми розвитку критичного мислення

Мета: визначення рівня знань майбутніх учителів щодо сучасних методів, прийомів і технологій розвитку критичного мислення учнів.

Інструкція

Уважно прочитайте завдання та виконайте їх відповідно до вказівок. У різних завданнях потрібно:

✓ обрати правильний варіант

✓ встановити відповідність

✓ доповнити відповідь

✓ розв’язати педагогічну ситуацію

І. Розпізнавання методів (вибір відповіді)

1. Який із наведених методів безпосередньо спрямований на розвиток критичного мислення?

□ пояснювально-ілюстративний

□ проблемне навчання

□ репродуктивні вправи

□ заучування

2. Метод «мозковий штурм» передбачає:

□ оцінювання ідей одразу після висловлення

□ генерування максимальної кількості ідей без критики

□ виконання індивідуальних завдань

□ відтворення готової інформації

3. Дискусія як педагогічний метод сприяє:

□ пасивному засвоєнню знань

□ розвитку аргументації та аналізу

□ механічному запам’ятовуванню

□ контролю дисципліни

4. Установіть відповідність між методом і його характеристикою

Метод	**Характеристика**
А. Дебати	1. Обговорення проблеми з різних позицій
Б. Проєктний метод	2. Самостійне дослідження з практичним результатом
В. Кейс-метод	3. Аналіз конкретної ситуації

Впишіть відповідь:
А — ___
Б — ___
В — ___

5. Позначте прийоми, що сприяють розвитку критичного мислення (можна кілька)
□ постановка відкритих запитань
□ порівняння різних точок зору
□ переказ тексту дослівно
□ аналіз аргументів
□ робота з доказами
□ заучування визначень

6. Назвіть не менше трьох методів розвитку критичного мислення

1. _____
2. _____
3. _____

V. Ситуаційне завдання
7. Учитель пропонує учням обговорити музичний твір, висловити власну оцінку та аргументувати її. Який метод використовується?
□ дискусія
□ тренування пам’яті
□ інструктаж
□ контроль знань

8. Учні отримують проблемну ситуацію та повинні знайти кілька можливих рішень. Це приклад:
□ проблемного навчання
□ репродуктивного методу
□ демонстрації
□ пояснення

9. Як Ви оцінюєте власні знання щодо методів розвитку критичного мислення?

□ високі

□ достатні

□ середні

□ низькі

Обробка результатів

Кількісний аналіз

За правильні відповіді на завдання 1–5, 7–8 нараховується 1 бал.

Відкрите завдання (№6):

- 3 правильні методи — 3 бали
- 2 методи — 2 бали
- 1 метод — 1 бал

Максимальна кількість — 10 балів.

Інтерпретація рівнів

Високий рівень (8–10 балів)

— системні знання сучасних методів

— орієнтація у педагогічних технологіях

Середній рівень (4–7 балів)

— часткові знання

— потреба у поглибленні підготовки

Низький рівень (0–3 бали)

— недостатня обізнаність

— відсутність системних знань

Додаток Е

Оцінка самоконтролю в спілкуванні (М. Снайдер)

Тест, розроблений американським психологом М. Снайдером, спрямований на оцінку самоконтролю в спілкуванні.

Інструкція

Уважно прочитайте десять пропозицій, що описують реакції на деякі ситуації. Кожне з них ви повинні оцінити як вірне або невірне стосовно себе. Якщо пропозиція здається нам вірним або переважно вірним, поставте поруч з його порядковим номером букву "В", якщо невірним або переважно невірним - букву "Н".

Тестовий матеріал

1. Мені здається важким мистецтво наслідувати звичкам інших людей.

2. Я б, мабуть, міг зваляти дурня, щоб привернути увагу або потішити оточуючих!

3. З мене міг би вийти непоганий актор.

4. Іншим людям іноді здається, що я переживаю щось більш глибоко, ніж це є насправді.

5. У компанії я рідко опиняюся в центрі уваги.

6. У різних ситуаціях і в спілкуванні з різними людьми я часто поводжуся абсолютно по-різному.

7. Я можу відстоювати тільки те, в чому я щиро переконаний.

8. Щоб досягти успіху в справах і у відносинах з людьми, я намагаюся бути таким, яким мене очікують бачити.

9. Я можу бути дружелюбним з людьми, яких я не виношу.

10. Я не завжди такий, яким здаюся.

Обробка та інтерпретація результатів

По 1 балу нараховується за відповідь "Н" на питання № 1, 5, 7 і за відповідь "В" на всі інші питання.

- 0-3 бали. У вас низький комунікативний контроль. Ваша поведінка стійко, і ви не вважаєте за потрібне змінюватися залежно від ситуацій. Ви здатні до щирого саморозкриття в спілкуванні. Деякі вважають вас "незручним" в спілкуванні внаслідок вашої прямолінійності.
- 4-6 балів. У вас середній комунікативний контроль. Ви щирі, але не стримані у своїх емоційних проявах, проте в своїй поведінці зважаєте з оточуючими людьми.
- 7-10 балів. У вас високий комунікативний контроль. Ви легко входите в будь-яку роль, гнучко реагуєте на зміну ситуації, добре відчуваєте і навіть в змозі передбачити враження, яке справляєте на оточуючих.

Люди з високим комунікативним контролем, по Снайдеру, постійно стежать за собою, добре знають, де і як себе вести, управляють вираженням своїх емоцій. Разом з тим у них утруднена спонтанність самовираження, вони не люблять непрогнозованих ситуацій. Їх позиція: "Я такий, який я є в даний момент". Люди з низьким комунікативним контролем більш безпосередні і відкриті, у них більш стійке "Я", мало піддане змінам в різних ситуаціях.

Додаток Є

АВТОРСЬКИЙ ТЕСТ
«Критичне мислення»

Мета методики
Діагностика рівня сформованості здатності майбутніх учителів мистецтв розв'язувати проблемні педагогічні та навчальні ситуації на основі логічного аналізу, аргументації та критичного мислення.

Інструкція для респондента
Вам пропонуються завдання різних типів. Уважно прочитайте кожне з них і оберіть правильну відповідь або сформулюйте власну (якщо це передбачено).

1. Усі інтерактивні методи сприяють розвитку критичного мислення. Дискусія є інтерактивним методом.
Який висновок логічно випливає?
А) Дискусія не пов'язана з розвитком критичного мислення
Б) Дискусія може сприяти розвитку критичного мислення
В) Дискусія завжди гарантує розвиток критичного мислення
Г) Жодного висновку зробити не можна

2. Якщо учні не залучені до активної діяльності, їхнє критичне мислення не розвивається. На уроці мистецтва учні виконують творчі завдання в групах.
Що можна стверджувати?
А) Критичне мислення учнів обов'язково розвивається
Б) Учні залучені до активної діяльності
В) Учні не можуть розвивати критичне мислення
Г) Творчі завдання не пов'язані з активністю

3. Учитель заявляє, що прагне розвивати самостійність учнів, але всі рішення приймає сам.
Що є логічною оцінкою ситуації?
А) Учитель діє послідовно
Б) Учитель демонструє суперечність між словами і діями
В) Самостійність учнів не потребує їхньої участі
Г) Неможливо оцінити ситуацію

4. Учні перестали активно працювати на уроці після того, як учитель почав часто

критикувати їхні відповіді.
Найбільш обґрунтований висновок:
А) Учні втратили інтерес до предмета
Б) Критика могла знизити мотивацію учнів
В) Учні не здатні до навчання
Г) Причина не пов’язана з учителем

5. Під час обговорення твору мистецтва учні висловлюють різні думки, деякі з них помилкові.
Найбільш ефективна дія вчителя:
А) Відразу назвати правильну відповідь
Б) Припинити обговорення
В) Запропонувати учням аргументувати свої позиції
Г) Ігнорувати помилки

6. Оберіть твердження, яке містить аргумент, а не просто думку.
А) Мені подобається інтерактивне навчання
Б) Інтерактивні методи ефективні, тому що активізують пізнавальну діяльність учнів
В) Інтерактивне навчання модне
Г) Усі повинні використовувати інтерактивні технології

7. Учень відмовляється брати участь у груповій роботі.
Напишіть, які можливі причини цієї поведінки та запропонуйте логічно обґрунтоване педагогічне рішення.
Відповідь: _____

8. На уроці мистецтва учні механічно повторюють інформацію, не висловлюючи власних думок.
Запропонуйте спосіб організації діяльності, який сприятиме розвитку критичного мислення.
Відповідь: _____

Обробка результатів
Закриті завдання (1–6)
Правильна відповідь — 2 бали
Неправильна — 0 балів
Максимум: 12 балів

Відкриті завдання (7–8)

Оцінюються за критеріями:

- логічність міркування
- обґрунтованість рішення
- урахування педагогічної ситуації
- самостійність суджень

Кожне завдання — 0–4 бали

Максимум: 8 балів

Загальний максимум — 20 балів

Рівні сформованості

Високий рівень (16–20 балів)

— здатність до глибокого логічного аналізу

— аргументовані рішення

— розвинене критичне мислення

Середній рівень (9–15 балів)

— часткова логічність

— потреба у вдосконаленні навичок

Низький рівень (0–8 балів)

— поверхове мислення

— труднощі у розв’язанні проблемних ситуацій

Додаток Ж

Методика виявлення та оцінки комунікативних і організаторських здібностей школярів («Методика КОН-1»)

Інструкція випробуваному. Вам потрібно відповісти на всі запитання. Вільно висловлюйте свою думку по кожному з них і відповідайте: якщо ваша відповідь на запитання позитивна, то у відповідній клітинці бланку відповідей поставте знак „+”, якщо негативна, то „-”.

Вам потрібно уважно простежити за тим, щоб номер запитання й номер клітинки, де ви фіксуєте свою відповідь, співпали. Заповнюючи аркуш відповідей, майте на увазі, що запитання короткі й не можуть включити всі необхідні деталі. Уявіть собі типові ситуації й не задумуйтесь над дрібницями. Також не слід витрачати багато часу на обдумування, відповідайте швидко. Можливо на окремі запитання вам буде важко відповісти. Тоді намагайтеся дати ту відповідь, яку ви вважаєте більш правильною. Коли ви відповідаєте на будь-яке із запитань, не намагайтеся створити добре враження своїми відповідями. Зауважимо, що хороших і поганих запитань немає

Бланк запитань

1. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття вашої думки?
3. Чи довго вас турбує відчуття образи, завданої вам ким-небудь із товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, яка виникла несподівано?
5. Чи є у вас прагнення до знайомств із новими людьми?
6. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
7. Правда, що вам приємніше й простіше проводити час із книгою або за яким-небудь іншим заняттям, ніж із людьми?
8. Якщо виникли деякі перешкоди в реалізації ваших намірів, чи легко ви від них відступаєте?
9. Чи легко ви вступаєте в контакт із людьми, які значно старші вас за віком?
10. Чи любите Ви придумувати, організовувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
11. Чи важко вам включитися в спілкування в новому товаристві?
12. Часто ви відкладаєте на наступні дні справи, які потрібно було б виконати сьогодні?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакт із незнайомими людьми?
14. Чи домагаєтесь ви, щоб ваші товариші діяли відповідно до ваших думок?

15. Чи важко ви адаптуєтесь в новому колективі?
16. Вірно, що у вас не буває конфліктів із товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете ви при нагоді познайомитися й поговорити з новою людиною?
18. Чи часто ви при вирішені важливих справ берете ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі люди, чи хочеться вам побути одному?
20. Правда, що ви погано орієнтуєтесь в незнайомій для вас ситуації?
21. Чи подобається вам постійно знаходитися серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратованість, якщо вам не вдається закінчити розпочату справу?
23. Чи відчуваєте ви труднощі, незручність, сором'язливість, якщо доводиться виявляти ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що ви стомлюєтесь від тривалого спілкування з товаришами? 25 Чи любите ви брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто ви виявляєте ініціативу при вирішені питань?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед мало знайомих вам людей?
28. Чи правда, що ви рідко прагнете довести свою правоту?
29. Чи вважаєте ви, що вам потрібно прикласти великі зусилля, щоб внести пожвавлення в незнайоме для вас товариство?
30. Чи брали ви участь у громадській роботі в школі?
31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?
32. Правда, що ви намагаєтесь відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було одразу прийнято вашими товаришами?
33. Чи почуваєте ви себе невимушено, потрапляючи в незнайоме для вас оточення?
34. Чи з охотою ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви почуваєте себе досить упевнено і спокійно, коли доводиться говорити що-небудь великій групі людей?
36. Чи часто ви спізнюєтесь на ділові зустрічі, побачення?
37. Правда, що у вас багато друзів?
38. Чи часто ви опиняєтесь в центрі уваги своїх товаришів?
39. Чи часто ви соромитесь, відчуваєте невпевненість при спілкуванні з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваєте себе в колі великої групи своїх товаришів?

Бланк відповідей

Прізвище, ім'я, по-батькові _____

Школа _____клас _____дата _____

1	11	21	31
2	12	22	32
3	13	23	33
4	14	24	34
5	15	25	35
6	16	26	36
7	17	27	37
8	18	28	38
9	19	29	39
10	20	30	40

Аналіз результатів дослідження А. Виявлення комунікативних здібностей

Визначенню комунікативних здібностей в анкеті присвячені всі непарні запитання: 1, 3, 5 39. Всього - 20. При цьому 10 запитань прямі, а інші 10 - зворотні Особистість, яка

володіє комунікативними здібностями на прямі запитання дає стверджувальну відповідь

„так", а на зворотні - заперечну „ні" Прямі запитання: 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37.

Зворотні запинання: 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39. Оцінюється кількість балів. Бал отримується, коли на пряме запитання дається відповідь „так", а на зворотне - „ні".

Б. Виявлення організаторських здібностей

Визначенню організаторських здібностей присвячені всі парні запитання 2, 4, 6...

40. Всього - 20 Опрацювання результатів проводиться аналогічно з опрацюванням результатів комунікативних здібностей. При цьому прямими запитаннями є - 2, 6, 10, 14,

18, 22, 26, 30, 34, 38, а непрямими - 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28; 32, 36, 40.

Оціночний коефіцієнт „К" комунікативних та організаторських здібностей визначається відношенням кількості відповідей, що співпали з питаннями кожного розділу до максимально можливого числа 20. При цьому використовується формула:

$$K = \frac{A}{20}, \text{ або } K=0,05$$

де К – числове значення

коефіцієнта; А - кількість відповідей, що співпали.

Шкала оцінок комунікативних здібностей

К	О	Рівень прояву комунікативних здібностей
0,10 - 0,45	1	Низький
0,46 - 0,55	2	Нижчий за середній
0.56 - 0,65	3	Середній
0,66 - 0,75	4	Високий
0,76 - 1,00	5	Дуже високий

Шкала оцінок організаторських здібностей

К	О	Рівень прояву організаторських здібностей
О,20 - 0,55	1	Низький
0,56 - 0,65	2	Нижчий за середній
0,66 - 0,70	3	Середній
0,71 - 0,80	4	Високий
0,81 - 1,00	5	Дуже високий

Особи, які отримали оцінку „1” (О = 1), характеризуються вкрай низьким рівнем прояву здібностей до комунікативної й організаторської діяльності. В осіб, які отримали оцінку „2” (О = 2), розвиток комунікативних і організаторських здібностей перебуває на рівні, нижче від середнього. Діти цієї групи не прагнуть до спілкування, відчувають себе незручно в новому товаристві і тому переважно проводять час на одинці із собою, обмежуючи коло своїх знайомств. Також вони відчувають труднощі у встановленні контактів із людьми й у виступах перед аудиторією. Погано орієнтуються в незнайомій ситуації, коли доводиться відстоювати свою думку. Важко переживають образи. Виявлення ініціативи в громадській діяльності вкрай низьке. У багатьох справах вони намагаються уникнути прийняття самостійних рішень.

Особи, які отримали оцінку „3” (О = 3), відносяться до групи середнього рівня прояву комунікативних і організаторських здібностей. Володіючи в цілому середніми показниками, діти цієї групи прагнуть до контакту з людьми, не обмежують кола своїх знайомив, відстоюють свою думку, планують роботу. В той же час потенціал цих здібностей не відзначається високою самостійністю. Ця група осіб має потребу в формуванні й розвитку комунікативних і організаторських здібностей.

Особи, які отримали оцінку „4” (О = 4), відносяться до групи з високим рівнем прояву комунікативних і організаторських здібностей. Вони не розгублюються в нових умовах, швидко знаходять друзів, постійно намагаються розширити коло своїх знайомих, займаються громадською діяльністю, допомагають близьким, друзям, виявляють ініціативу в спілкуванні із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, можуть самостійно прийняти рішення в складній ситуації. Усе це вони роблять згідно внутрішніх прагнень.

Особи, що отримали оцінку „5” (О = 5), володіють дуже високим рівнем прояву комунікативних і організаторських здібностей. Вони відчувають необхідність у комунікативній і організаторській діяльності і активно прагнуть до неї. Для них характерні швидка орієнтація в складних ситуаціях та невимушеність поведінки в новому колективі. Вони ініціативні у важливій справі. У складній ситуації приймають самостійні рішення, відстоюють свою думку й домагаються визнання товаришів. Також люди цього типу спроможні внести пожвавлення в незнайоме товариство і люблять організовувати різні ігри, заходи. Вони наполегливі в діяльності і самі шукають справу, яка б задовольнила їх потребу в комунікативній і організаторській діяльності.

Додаток З

АВТОРСЬКИЙ ТЕСТ
«Рівень рефлексивності майбутніх учителів мистецтв»

Мета методики

Діагностика здатності майбутніх учителів мистецтв до рефлексії власної діяльності, самоаналізу, оцінювання результатів професійних дій та їх корекції.

Інструкція для респондента

Прочитайте кожне твердження та визначте, наскільки воно відповідає Вашій поведінці та переконанням.

Оберіть один варіант відповіді:

1 — зовсім не згоден(-на)
2 — скоріше не згоден(-на)
3 — важко відповісти
4 — скоріше згоден(-на)
5 — повністю згоден(-на)

№	Твердження	1	2	3	4	5
1.	Я аналізую результати своєї роботи після її виконання.					
2.	Замислююся над причинами своїх успіхів і невдач.					
3.	Можу визначити, що саме потрібно вдосконалити у своїй діяльності.					
4.	Оцінюю ефективність використаних методів навчання.					
5.	Здатний(-на) визнавати власні помилки.					
6.	Приймаю конструктивну критику без образ.					
7.	Намагаюся зрозуміти, як мої дії впливають на інших.					
8.	Прагну об’єктивно оцінювати свої професійні можливості.					
9.	Після аналізу помилок намагаюся змінити свої дії.					
10.	Використовую попередній досвід для покращення результатів.					
11.	Планую способи підвищення ефективності своєї роботи.					

12.	Готовий(-а) експериментувати з новими підходами.					
13.	Замислююся над тим, яким учителем хочу стати.					
14.	Оцінюю свою готовність до професійної діяльності.					
15.	Аналізую власний стиль взаємодії з учнями.					
16.	Усвідомлюю значення рефлексії для професійного розвитку.					

Обробка результатів
Підраховується загальна сума балів.
Максимум — 80 балів
Мінімум — 16 балів

Рівні рефлексивності
Високий рівень (64–80 балів)
сформована здатність до глибокого самоаналізу
усвідомлене управління власною діяльністю
готовність до саморозвитку
критичне осмислення досвіду

Середній рівень (40–63 бали)
рефлексія проявляється ситуативно
частковий самоаналіз діяльності
потреба у розвитку рефлексивних умінь

Низький рівень (16–39 балів)
недостатня усвідомленість власної діяльності
труднощі у самокорекції
залежність від зовнішньої оцінки

Додаток И

АВТОРСЬКИЙ ТЕСТ

«Оцінка стилю спілкування»

Мета

Визначення здатності майбутніх учителів мистецтв конструктивно сприймати зауваження, оцінювання та професійну критику.

Інструкція

Прочитайте твердження та оцініть, наскільки вони відповідають Вашій поведінці.

1 — зовсім не згоден(-на)

2 — скоріше не згоден(-на)

3 — важко відповісти

4 — скоріше згоден(-на)

5 — повністю згоден(-на)

№	Твердження	1	2	3	4	5
1.	Я спокійно реагую на зауваження щодо моєї роботи.					
2.	Намагаюся зрозуміти зміст критики, навіть якщо вона неприємна.					
3.	Використовую зауваження для вдосконалення своєї діяльності.					
4.	Не сприймаю критику як особисту образу.					
5.	Можу обговорювати критику без емоційного напруження.					
6.	Готовий(-а) змінити свою позицію під впливом аргументів.					
7.	Відрізняю конструктивну критику від неконструктивної.					
8.	Аналізую причини отриманих зауважень.					
9.	Не уникаю ситуацій оцінювання моєї діяльності.					
10.	Вважаю критику важливим джерелом професійного розвитку.					

11.	Не виправдовуюсь автоматично у відповідь на зауваження.					
12.	Після критики прагну покращити результат роботи.					

Обробка результатів

Максимум — 60 балів

Мінімум — 12 балів

Рівні

Високий (48–60) — конструктивне ставлення до критики, рефлексивність

Середній (30–47) — вибіркова готовність приймати зауваження

Низький (12–29) — захисна реакція, уникання оцінювання

Додаток І

АНКЕТА

«Самооцінка особистісних якостей і професійної поведінки»

Мета

Визначення рівня сформованості здатності до самооцінювання майбутніх учителів мистецтв.

Інструкція

Оцініть, наскільки наведені твердження відповідають Вам.

1 — зовсім не властиво

2 — скоріше не властиво

3 — частково властиво

4 — переважно властиво

5 — повністю властиво

№	Твердження	1	2	3	4	5
13.	Я добре знаю свої сильні сторони.					
14.	Усвідомлюю свої слабкі сторони.					
15.	Можу описати свій стиль роботи.					
16.	Аналізую причини власних успіхів і невдач.					
17.	Об’єктивно оцінюю результати своєї роботи.					
18.	Не переоцінюю власні можливості.					
19.	Можу визнати помилки без зовнішнього тиску.					
20.	Порівнюю свої результати з поставленими цілями.					
21.	Визначаю напрями власного розвитку.					
22.	Прагну підвищувати рівень професійної компетентності.					
23.	Планую кроки для самовдосконалення.					
24.	Відстежую зміни у власному розвитку.					

Обробка результатів

Максимум — 60 балів

Мінімум — 12 балів

Рівні самооцінювання

Високий (48–60) — адекватна, реалістична самооцінка

Середній (30–47) — нестійка або ситуаційна самооцінка

Низький (12–29) — неадекватна або недостатньо сформована самооцінка

Додаток Ї

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у фахових наукових журналах:

11. Цзінвень Я. Формування світоглядної культури та його вплив на становлення особистості майбутнього педагога. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 6 (1). С. 74–81. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.6(1)/2.2024.08

12. Цзінвень Я., Ведмеденко І. Педагогічна майстерність учителя як основа ефективного навчання в умовах сучасних освітніх викликів. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 2, № 7 (2). С. 149–159. URL: https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/2.2024.28

13. Tsziven Y. Structure of teachers' readiness to develop critical thinking in younger school-age students. *Innovate Pedagogy*. 2025. Т. 2, № 85. С. 184–189. URL: https://doi.org/10.32782/ip/85.2.33

14. Матвієнко О., Ян Ц. Особливості підготовки майбутніх вчителів музики до розвитку критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 11(57). С. 891-908. URL: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-891-908

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження

15. Цзінвень Ян. Значення ораторських умінь у професійній діяльності сучасного вчителя. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки (ч. 2):* матеріали XI Всеукр. науково-практ. студент. інтернет-конф., м. Київ, 29 березня 2024 р. Київ, 2024. С. 366-371. URL: https://pf.udu.edu.ua/images/2024_dok/%D0%A7_%D0%86%D0%86_%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2024_%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%99_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%D0%A0_%D0%A1%D0%A2%D0%A3%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%90_nw.pdf

16. Цзінвень Ян. Педагогічна майстерність як основа успішної комунікації в навчальному процесі. *Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України.* Матеріали І Всеукраїнських педагогічних читань пам'яті Володимира Бондаря, м. Київ, 3 жовтня 2024 р. Київ, 2024. С. 225-227. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/47122/Konteksty%20naukovykh%20doslidzhen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

17. Цзінвень Ян. Інтерактивні технології для розвитку критичного мислення молодших школярів: підготовка вчителів початкової школи. *PROКИЇВ.*

Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 3-4 грудня 2024 р., Київ, 2024. С. 410-413. URL: https://ndirom.org/wp-content/uploads/2025/01/TEZY4.pdf

18. Цзінвень Ян, Химич М.А. Казкотерапія як засіб розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень:* матеріали VII Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 14 лютого 2025 р., Полтава, 2025. С. 268-271. URL: https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/14.02.2025/33

19. Цзінвень Ян, Химич М.А. Розвиток соціальних навичок молодших школярів засобами інтерактивних освітніх платформ. *Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти:* матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 27-28 лютого 2025 р. – Львів: Львівський науковий форум, 2025. С. 43-45. URL: http://lviv-forum.inf.ua/save/2025/27-28.02/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf

20. Цзінвень Ян. Інтерактивні технології як засіб розвитку критичного мислення у молодших школярів. *Освіта в часи кризи: інновації, стійкість та український досвід :* матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 3 жовтня 2025 р., Київ, 2025. С. 519-523. URL: https://drive.google.com/file/d/1IQp-l5rs4mEzTMa4gfjkJDqatGvtoanS/view

Додаток Й

АПРОБАЦІЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основні положення і результати дослідження було представлено у доповідях і повідомленнях на наукових та науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема:

– *всеукраїнських:* І Всеукраїнських педагогічних читаннях пам'яті Володимира Бондаря «Контексти наукових досліджень Володимира Бондаря. Адаптивне навчання студентів в умовах воєнного стану та відновлення України» (м. Київ, 3 жовтня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Педагогічна освіта: методологія, теорія, технології» (м. Умань, 17–18 жовтня 2024 р.); ІІІ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Упровадження сучасних технологій для реалізації завдань освітніх галузей НУШ» (м. Кропивницький, 23 жовтня 2024 р.); ІІ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Зміцнення спільних європейських цінностей через освіту» (м. Запоріжжя – Мелітополь, 25 жовтня 2024 р.); ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю PROКИЇВ (м. Київ, 3–4 грудня 2024 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (м. Вінниця, 19 грудня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в початковій і спеціальній освіті: досягнення та перспективи» (м. Черкаси, 14 травня 2025 р.);

– *міжнародних:* ІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток освіти в європейському просторі: національні виклики та транснаціональні перспективи» (м. Ніжин, 14–15 листопада 2024 р.); VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (м. Слов'янськ – Дніпро, 6–7 грудня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Професійна підтримка в умовах постконфлікту: європейський досвід для українських фахівців» у межах проєкту EU4YOUTH – Post-conflict Education and Trauma-Informed Pedagogy Programme (м. Київ, 23 травня 2025 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта в часи кризи: інновації, стійкість та український досвід» (м. Київ, 3 жовтня 2025 р.).

Результати дослідження також обговорювалися на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та на засіданні кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки педагогічного факультету (2022 – 2025 рр.).